

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

Contribution for Strengthening the Community Leaders Buddhist
Monks in the Upper Province in Central Region of Thailand

โดย

ร.ต.ดร.วสันต์ ศรีสอาด

ธีรदनัย กัปโก

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760092

รายงานการวิจัย

เรื่อง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน

ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

Contribution for Strengthening the Community Leaders Buddhist

Monks in the Upper Province in Central Region of Thailand

โดย

ร.ต.ดร.วสันต์ ศรีสอาด

ธีรรัตน์ กัปโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

พ.ศ. ๒๕๖๐

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

MCU RS 610760092

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Contribution for Strengthening the Community Leaders Buddhist
Monks in the Upper Province in Central Region of Thailand

By

2LT.Dr.Wasan Srisaard

Teedanai Kapko

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khon Kaen Campus

B.E.2560

Research Project Funded by Mahachulalongkornrajavidyalaya University

MCU RS 610760092

(Copyright Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย:	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย
ผู้วิจัย:	ร.ต.ดร.วสันต์ ศรีสอาด, อีร็ดนัย กัปโก
ส่วนงาน:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น
ปีงบประมาณ:	๒๕๖๐
ทุนอุดหนุนการวิจัย:	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ๓. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากพระภิกษุและประชาชนที่อยู่ในเขตในเขตภาคกลางตอนบน จำนวน ๔๐๐ รูป/คน กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๗ รูป/คน ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้การสรุปความ และการตีความ แล้วนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๑$) และรายด้าน มีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ และปานกลาง ๔ ข้อ คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๔๓$) รองลงมาคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๐๐$) ตามด้วย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = ๒.๙๓$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยปฏิบัติต่ำสุดคือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = ๒.๖๗$)

๒. ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะในทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านใน

การประกอบอาชีพ การการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต

๔. แนวทางพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถพัฒนาจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง แต่การจัดระบบของพระสงฆ์ยังไม่เป็นระบบที่ได้มาตรฐาน อาจเป็นเพราะงบประมาณในการดำเนินการกับสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงทำให้การดำเนินงานขาดช่วง และไม่มีการปฏิบัติที่ดีเพียงพอ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลหม่มาก สิ่งที่ต้องสร้างรูปแบบปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญาณเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ได้นั้น พระสงฆ์ต้องผ่านการเรียนรู้ในด้านนั้นๆ พระสงฆ์ควรเพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี

Research Title: Contribution for Strengthening the Community Leaders
Buddhist Monks in the Upper Province in Central Region
of Thailand

Researcher: 2LT.Dr.Wasan Srisaard, Teedanai Kapko

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus

Fiscal Year: 2560/2017

Scholarship Title: Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

The purpose of this research is to: 1. To study the role of strengthening the clergy as leaders in community development in the upper central region. 2. To compare the role of the strong monk leader. 3. To find a way to develop strengthened the Buddhist way of the Buddhist monks to lead. Community Development in Upper Central Region This research is quantitative and qualitative research. From the monks and the people in the upper central region, 385 persons / group. The target group provided 7 important data / persons for analyzing data from the interview and sub-group meeting. Using summary and interpretation, then present the data by descriptive analysis. Inductive

The research revealed as follows :

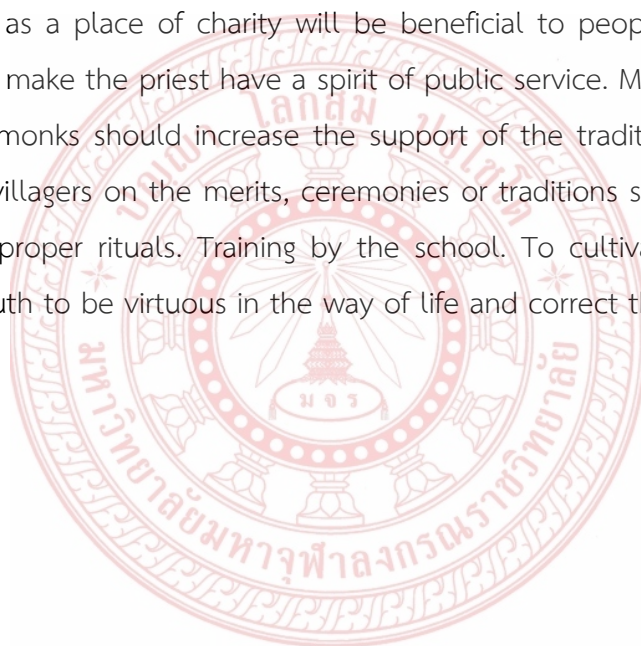
1. The strengthening of the monks leading the community development was at a moderate level ($\bar{X} = 3.01$) and the aspects of the activities were one level and 4 medium level. ($\bar{X} = 3.43$), followed by education ($\bar{X} = 3.00$), followed by religious education ($\bar{X} = 2.93$). Mental Development ($\bar{X} = 2.67$)

2. Comparative study of the strength of the monks leading the community development in upper central region of Thailand by sex, age, education level, occupation, income per month The overall and individual aspects were not significantly different.

3. Suggestions for the Strengthening of the Buddhist Leadership for Community Development In the upper central region of Thailand. Monks join the educational management that emphasizes the cultivation of morality to children and

youth. Facilitating the establishment of the Sunday School of Buddhism, facilitating the use of the temple as a place of initiation and giving advice to the villagers in their occupation. It should be a lecture on merit when there are merit or village traditions and preaching to teach the villagers to understand the principles and can be applied to the benefits of living.

4. Development guidelines for the strengthening of monks leading the community development. In the upper central region of Thailand. Most monks will be able to develop education that emphasizes the cultivation of morality to children and youth. This is truly a development of the nation. But the system of monks is not standardized. This may be because the budget for these actions is insufficient for the operation. The operation is lacking. And no good practice. And to facilitate people to use the temple as a place of charity will be beneficial to people. What creates a pattern that will make the priest have a spirit of public service. Monks need to learn through it. The monks should increase the support of the traditional merit making and advise the villagers on the merits, ceremonies or traditions so that the villagers can follow the proper rituals. Training by the school. To cultivate the moral and ethics of the youth to be virtuous in the way of life and correct the problems in the right way.

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้ได้รับทุนวิจัยจาก สถาบันพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในปีงบประมาณ ๒๕๖๐ ซึ่งผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งที่สถาบันให้การสนับสนุนในการทำผลงานด้านการวิจัยของบุคลากร

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณพระสงฆ์และกลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญในเขตพื้นที่ จังหวัดนนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท ที่สนับสนุนในการให้แนวคิดด้านการวิจัยและส่งเสริมให้บุคลากรได้มีผลงานด้านการวิจัยเพิ่มมากขึ้น ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

รายงานการวิจัยฉบับนี้จะสำเร็จลงไม่ได้ถ้าไม่ได้รับการช่วยเหลือจากเพื่อนร่วมงานและบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ตลอดทั้งผู้ให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

หวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานวิจัยฉบับนี้คงเป็นประโยชน์ทั้งทางด้านวิชาการ และการพัฒนาในสังคมต่อไปน

รต.ดร.วสันต์ ศรีสอาด

และคณะผู้วิจัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ซ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๓
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	๕
บทที่ ๒ ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๖
๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์กับงานพัฒนาชุมชน.....	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน.....	๑๗
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน.....	๓๕
๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๓๖
๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย.....	๓๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๔๐
๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๔๐
๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๔๑
๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๔๒
๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๓
บทที่ ๔ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๕
๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	๔๕
๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็น ผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย.....	๔๖

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่ เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย.....	๕๔
๔.๔ ข้อเสนอแนะในทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำ ต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย.....	๖๗
๔.๕ บทสัมภาษณ์แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็น ผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย.....	๖๙
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๗๓
๕.๑ สรุปผลการวิจัย.....	๗๓
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย.....	๗๘
๕.๓ ข้อเสนอแนะ.....	๘๒
บรรณานุกรม.....	๘๕
ภาคผนวก.....	๘๙
ภาคผนวก ก บทความวิจัย.....	๙๐
ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๐๓
ภาคผนวก ค ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้ และกิจกรรม ที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ.....	๑๐๕
ภาคผนวก ง แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์.....	๑๐๙
ภาคผนวก จ รูปแบบการจัดทำรายงานวิจัย.....	๑๑๗
ภาคผนวก ฉ แบบสรุปโครงการวิจัย.....	๑๒๕
ประวัติผู้วิจัย.....	๑๓๔

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	๔๑
๔.๑ จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม.....	๔๖
๔.๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้าน.....	๔๘
๔.๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมและรายข้อดังต่อไปนี้.....	๔๙
๔.๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยภาพรวมและรายข้อดังต่อไปนี้.....	๕๐
๔.๕ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยภาพรวมและรายข้อดังต่อไปนี้.....	๕๑
๔.๖ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวมและรายข้อ ดังต่อไปนี้.....	๕๒
๔.๗ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการพัฒนาจิตใจ โดยภาพรวมและรายข้อดังต่อไปนี้.....	๕๓
๔.๘ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน.....	๕๔
๔.๙ ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอายุโดยภาพรวมและรายด้าน.....	๕๕
๔.๑๐ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน.....	๕๗

๔.๑๑	ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขต ภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและ รายด้าน.....	๕๘
๔.๑๒	ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการ พัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน.....	๖๐
๔.๑๓	ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขต ภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมและรายด้าน.....	๖๑
๔.๑๔	ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการ พัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอาชีพ โดย ภาพรวมและรายด้าน.....	๖๓
๔.๑๕	ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขต ภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมและ รายด้าน.....	๖๔
๔.๑๖	ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการ พัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้าน.....	๖๖
๔.๑๗	ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนา ชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย.....	๖๗

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้รับอารยธรรมตะวันตก ชาวไทยได้พัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่เจริญขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาดังกล่าวก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีปัญหาด้านการพัฒนาบุคคล การพัฒนาชุมชน การพัฒนาประเทศจะสามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้น ย่อมจะขึ้นอยู่กับลักษณะต่างๆ ของประชากรในประเทศนั้นๆ ด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคคลให้มีสังคมและให้บุคคลเหล่านั้นอยู่รอดในสังคมได้ โดยกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าการพัฒนาบุคคลถือว่าเป็นส่วนที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคม เพราะสังคมปัจจุบันประกอบด้วย บุคคลหลายๆ คนรวมไปถึงกลุ่มทางสังคมเมื่อพัฒนาให้บุคคลเหล่านั้นมีคุณภาพที่ดีก็จะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาตนเอง และสังคมต่อไป ในการที่จะช่วยให้สังคมนำไปสู่การพัฒนาการที่ได้ผลดีขึ้นนั้น ในการพัฒนาสังคมหรือพัฒนาบุคคล หลักของพระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางด้านการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม เพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงการใช้ธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดีที่สอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจที่เป็นธรรม เป็นต้น

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๙ ได้กล่าวว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก^๑ ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ ๙๕ และสถาบันศาสนาเป็นระบบย่อยของสังคมไทย ที่มีวัดเป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคลที่จะทำให้พระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างสำคัญยิ่ง^๒

^๑ กรมการศาสนา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^๒ ไพบุลย์ เสียงก้อง, รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒), หน้า ๕๗.

ในพื้นที่จังหวัดภาคกลางตอนบน ประกอบไปด้วย จังหวัดชัยนาท จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดลพบุรี จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดนครนายกโดยจังหวัดลพบุรีเป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด^๓ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตของสังคมไทยมาตลอดเป็นเวลากหลายร้อยปี แต่ละหมู่บ้านต้องมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งต่างมีความรู้สึกว่าวัดเป็นสมบัติของส่วนรวมและเป็นศูนย์กลางหลายอย่างของสังคมในหมู่บ้านดังนี้^๔

๑. เป็นสถานที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งให้บริการด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องของทุกคนในระยะเวลาของการดำเนินชีวิต
๒. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนศิลปะวิชาต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน
๓. เป็นศูนย์กลางรวบรวมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและประจำชาติ
๔. เป็นสถานพยาบาลบำบัดรักษาโรคภัยและช่วยคลายทุกข์ทางใจ
๕. เป็นศูนย์กลางการนัดพบระหว่างผู้ปกครองกับลูกบ้าน จะมาพบปะงานราชการหรืองานที่เกี่ยวกับผู้คนในชุมชน

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนานอกจากจะมีพระธรรม เป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ยังมีวัดและพระสงฆ์อีกความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์กับประชาชน วัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ถือเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน ที่ประชาชนให้ความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา และความร่วมมือโดยพระสงฆ์มีบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชุมชนในท้องถิ่นนั้น เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและมีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนนอกจากช่วยให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การประพฤติศีลธรรมในสังคมหากรู้จักดำเนินการให้ดีแล้ว พระสงฆ์นั้นเองที่จะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์โดยความเคารพนับถือ และเชื่อฟังก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้นำด้วย^๕

^๓ Wikipedia, **กลุ่มจังหวัด**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://wikipedia.org/wiki/กลุ่มจังหวัด> [๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐].

^๔ มาโนช ตัณวนิชย์, “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”, **รายงานการวิจัย**, (สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๒๙), หน้า ๓๘.

^๕ พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, **บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน**, (กรุงเทพมหานคร: สยามสมาคม, ๒๕๑๓), หน้า ๔๓.

แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่างๆ ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนช่วยสังคมน้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตรแทนวัด มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วยแทนวัด มีโรงมหรสพที่ให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัดฤดูกาลแทนวัด มีเครื่องจักรกลผ่อนแรงจนเป็นเหตุให้การพึ่งพาอาศัยแรงเพื่อนบ้านหมดความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น^๖

จากสภาพการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าในความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ได้มองบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ในจังหวัดภาคกลางตอนบน ในการพัฒนาชุมชนอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย และผลการศึกษาเรื่องนี้ จะช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ที่จะเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นหรือช่วยให้เกิดความตระหนักในการฟื้นฟูบทบาทและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ดังกล่าว ที่จะช่วยให้ประชาชนเกิดความศรัทธา ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชนสังคม และประเทศชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

๑.๒.๓ เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่เฉพาะ วัด ชุมชน ที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน

^๖ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้, ในของตีพิมพ์มติชนวิมลวรรณสงฆา, (สงขลา: มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๗๓.

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๑) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท ประชากร จำนวนทั้งหมด ๔,๖๐๘,๔๐๕ คน^๗

๒) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน กำหนดจากสูตร โดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน^๘

๑.๓.๓ ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

๑) ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่ บทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

๒) ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ๕ ด้าน ได้แก่

- (๑) ด้านการศึกษาสงเคราะห์
- (๒) ด้านการสาธารณสงเคราะห์
- (๓) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม
- (๔) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
- (๕) ด้านการพัฒนาจิตใจ

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน หมายถึง ภาระหน้าที่ของพระภิกษุที่เกี่ยวข้องปฏิบัติหน้าที่ตามพระสงฆ์ในหลักศาสนา และเกี่ยวข้องกับกิจกรรมการดำเนินงานพัฒนาชุมชน ใน ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และด้านการพัฒนาจิตใจ

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา การจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนา การจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม การเข้าปสอนเรื่องศีลธรรมจริยธรรมในโรงเรียน การมอบทุนการศึกษา การจัดตั้งกองทุนเพื่อการศึกษา การบริจาคเงินเพื่อการศึกษา การมอบอุปกรณ์การเรียนการสอน

^๗ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ประชากร ปี ๒๕๕๘, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www2.nso.go.th/2558>. [๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐].

^๘ เครซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) อ้างใน ทิพย์ กิจวิจารณ์, วิธีการวิจัยทางการศึกษา, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๗)

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล บริจาคเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ยากไร้ ให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพ ให้การอนุเคราะห์พระสงฆ์ในวัดกันดาร ชักชวนญาติโยมร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อการสาธารณสงเคราะห์ และการช่วยเหลือทางราชการจัดกิจกรรม ป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด

ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการแสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนชาวบ้าน ผ่านสื่อสถานีวิทยุและโทรทัศน์ การมอบหนังสือธรรมะ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา จัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรม การฝึกอบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อที่จะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม และการจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมภายในวัด

ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการสนับสนุนจัดทำบุญตามประเพณี ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธี ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณี สนับสนุนการจัดประกวดศิลปะพื้นบ้าน การส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม การใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม และให้ความสนใจในการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ

ด้านการพัฒนาจิตใจ หมายถึง การที่พระสงฆ์เข้าไปปฏิบัติหน้าที่ในเรื่องที่เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมให้ญาติโยมรักษาศีลอุโบสถ การจัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณี เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรม การจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา เป็นวิทยากรอบรมสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นวิทยากรบรรยายตามสถานศึกษา การให้คำปรึกษาทั้งปัญหาด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน การจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม และการเทศน์อบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ

๑.๕ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๕.๑ ได้ทราบถึงบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

๑.๕.๒ ได้ทราบถึงเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

๑.๕.๓ ได้ทราบถึงข้อเสนอแนะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนา

๑.๕.๔ ได้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

บทที่ ๒

บททวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาศาปัญหาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ผู้วิจัยได้ดำเนินการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางสำหรับการวิจัย ดังนี้

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์กับงานพัฒนาชุมชน

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดเกี่ยวกับพระสงฆ์กับงานพัฒนาชุมชน

พระสงฆ์ได้แสดงบทบาทกระทำการตามภาระหน้าที่ที่กำหนดไว้ตามสถานภาพ ที่เป็นบรรทัดฐานทางพระพุทธศาสนา ซึ่งคนในสังคมได้มีการรับรู้ และคาดหวังให้พระสงฆ์แสดงบทบาทให้สอดคล้องกับสภาพของสังคม อันเป็นการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ และผลต่อการจัดระเบียบทางสังคม ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อกันระหว่างพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน ดังนี้

คุณ โทษณ์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทพระสงฆ์ที่สำคัญต่อชีวิตประจำวันของชาวพุทธไว้ ๖ ประการ ดังนี้^๑

๑. ที่พึ่งบวร หมายถึง พระสงฆ์เป็นหนึ่งในพระรัตนะ ดังบทที่ว่า สังฆัง สรณังคจฺจามิ แปลว่า ข้าพเจ้าขอถึงพระสงฆ์ว่าเป็นที่พึ่งที่ระลึก คือเป็นที่พึ่ง หรือเป็นผู้นำทางใจ โดยพัฒนาระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้น ด้วยการมีธรรมะ มีเหตุผล และเข้าใจสถานการณ์ จึงถือว่าเป็นที่พึ่งอันบวร

๒. สอนธรรม หมายถึง เป็นผู้ให้ธรรมโดยการเทศน์สั่งสอนอบรมชี้ให้เห็นบาปบุญ เนะให้ทำดีเว้นชั่ว ดังพุทธพจน์ที่ว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่มหาชนเถิด จงแสดงธรรม จงประกาศพรหมจรรย์”

^๑ คุณ โทษณ์, พระพุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗), หน้า ๗๔-๘๖.

๓. นำปฏิบัติ หมายถึง พระสงฆ์จะต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบให้เป็นผู้เคร่งครัดในธรรมวินัย

๔. พัฒนา หมายถึง การพัฒนา ๒ ส่วน ไปพร้อม ๆ กัน คือ พัฒนาภายในวัด และพัฒนาภายนอกวัด และพัฒนาหมู่บ้าน

๕. ปรีกษาคี หมายถึง การให้คำปรึกษาไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางคดียุติธรรม และปัญหาทางธรรม

๖. มีส่วนร่วมช่วยสังคม หมายถึง การช่วยเหลือสังคมในด้านเศรษฐกิจ ด้านการปกครอง ด้านสังคม และด้านการศึกษา

สุชาติ เสโส ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์มีบทบาทในการให้คำปรึกษา การสอนวิชาชีพ และเป็นผู้เชี่ยวชาญอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น สถาปัตยกรรม การช่าง ประติมากรรม จิตรกรรม วิจิตรศิลป์ ยาสมุนไพร ตลอดจนโหราศาสตร์ และยังศึกษาพระธรรมวินัย เผยแพร่พระพุทธศาสนา ช่วยเหลือชาวบ้านในการแก้ไขชีวิตประจำวัน พัฒนาชุมชน รวมทั้งสร้างศรัทธาและความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะสงฆ์^๒

ทินพันธุ์ นาคตะ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า การปฏิบัติหน้าที่หลักการเป็นพระภิกษุสงฆ์ คือ การศึกษาประพฤติปฏิบัติธรรม ดำเนินกิจกรรมบางอย่างของวัด อบรมสั่งสอนหลักธรรมให้แก่ประชาชนเพื่อนำไปประพฤติปฏิบัติตนตามหลักศีลธรรมอันดี และประกอบพิธีกรรมทางศาสนา^๓

ธีรโชติ เกิดแก้ว และ ญกมล ปุณฺณชเชกค์ทิกุล ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่มีความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์และวัดกับชาวบ้าน ซึ่งเป็นความสัมพันธ์เชิงหน้าที่ กล่าวง่าย ๆ คือ พระสงฆ์และชาวบ้านที่เป็นพุทธบริษัทต่างต้องทำหน้าที่ต่างกันโดยธรรม เนื่องจากทั้งสองฝ่ายต่างเป็นพุทธบริษัทที่จะสืบต่อพุทธศาสนาให้คงอยู่ต่อไป ดังพุทธดำรัสที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า “ภิกษุทั้งหลาย พราหมณ์และคหบดีทั้งหลายผู้ทรงบำรุง อุปถัมภ์เธอทั้งหลายด้วยจีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขาร ซึ่งว่าเป็นผู้มีอุปการะมากแก่เธอทั้งหลาย ข้อที่เธอทั้งหลายแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ในท่ามกลางและในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์บริสุทธิ์บริบูรณ์ ครบถ้วน พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะแก่พราหมณ์และคหบดีเหล่านั้น ชื่อว่า เธอทั้งหลายก็มีอุปการะมากแก่พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย คฤหัสถ์และบรรพชิตต่างพึงพาอาศัยกันอยู่ประพฤติพรหมจรรย์เพื่อต้องการสลัดโอฆะให้ได้ เพื่อทำที่สุดแห่งกองทุกข์โดยชอบดังกล่าวนานี้” จากพุทธดำรัสข้างต้นนี้ชี้ให้เห็นว่าพระสงฆ์กับประชาชนต่างพึ่งพากัน และยังสภาพสังคมได้เปลี่ยนไป การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและ

^๒ สุชาติ เสโส, บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทท่ามกลางภาวะวิกฤติ, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒), หน้า ๖๖.

^๓ ทินพันธุ์ นาคตะ, พุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙), หน้า ๕.

กันก็มากยิ่งขึ้น จากกรอบของการที่พระสงฆ์ได้รับการอุปถัมภ์จากชาวบ้านด้วยปัจจัย ๔ คือ เรื่องของอาหาร จีวร ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ไม่เพียงพอแล้ว เนื่องจากยังมีปัจจัยหลาย ๆ อย่างที่พระสงฆ์ต้องปรับตัวไปตามสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไป เช่น โทรสาร เครื่องคอมพิวเตอร์ รถยนต์ เป็นต้น หลายสิ่งหลายอย่างได้เกี่ยวข้องเข้ามากับพระสงฆ์อย่างมากมาย และมีหลายสิ่งหลายเรื่องที่มีการกล่าวถึงความจำเป็นหรือไม่จำเป็น ความเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม กับการที่พระสงฆ์ต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งเหล่านั้น ที่ยกพุทธดำรัสสอนนี้มา เพื่อต้องการชี้ให้เห็นถึงหน้าที่ของตนเองว่าควรทำอะไรต่อพุทธศาสนาเท่านั้น ที่สำคัญที่สุดต้องการเชื่อมโยงเข้าไปหาอุดมการณ์ที่พระพุทธเจ้าส่งพระสงฆ์ไปประกาศศาสนา เป็นการย้ำให้พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการประกาศศาสนาโดยยึดเป้าหมาย ๓ ประการ เป็นที่ตั้งดังนี้^๔

๑. พหุชนิตาย เพื่อประโยชน์แก่มหาชน

๒. พหุชนสุขาย เพื่อความสุขของมหาชน

๓. โลกานุกัมปาย เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก

นฤมิตร สอดสุข ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์สามารถเป็นสื่อกลางพัฒนาให้ชาวชุมชนสามารถร่วมพัฒนาตนเอง หรือร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของชุมชนเพื่อให้ทั้งตนเองและชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ปัจจุบันได้มีพระสงฆ์ที่พยายามฟื้นฟูบทบาทและสถานภาพของตนเองทั้งในด้านศีลธรรมจรรยาและบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพิ่มขึ้น เป็นที่พึ่งของชาวบ้านในรูปของบทบาทของการเป็นผู้นำการพัฒนาท้องถิ่น จากการช่วยทางด้านจิตใจ และศาสนพิธีแล้ว ยังมีความพยายามชักนำประชาชนให้ร่วมพัฒนากิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนทางวัตถุ ด้านเกษตรกรรมและการยกระดับรายได้ และสุขภาพอนามัย อันนำไปสู่การจัดตั้งองค์กรร่วม เช่น ธนาการข้าว ธนาการควาย กองทุนยาและเวชภัณฑ์ สหกรณ์ร้านค้า เป็นต้น โดยใช้หลักพุทธเศรษฐศาสตร์ หรือเรียกว่าการพัฒนาตามหลักเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ เพื่อเน้นให้ชาวบ้านใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่อย่างจำกัดในชุมชนมาผลิต และบริโภคเพื่อสนองความจำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตจะได้ไม่ต้องพึ่งและแสวงหาทรัพยากรภายนอกมาใช้จนเกินผลเสียต่อเศรษฐกิจชุมชน อันเป็นผลจากบทบาทพระสงฆ์ตามโครงการสังฆพัฒนาในภาคอีสานที่ดำเนินการอยู่มีถึง ๙ ประเภท คือ โครงการส่งเสริมการเกษตร โครงการพัฒนาอาชีพเสริม โครงการพัฒนาสาธารณสุข โครงการส่งเสริมและพัฒนาศึกษาชุมชน โครงการพัฒนาเพื่อการจัดระเบียบชุมชน โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โครงการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม และโครงการพัฒนากลุ่มผู้นำ ที่เกิดจากบทบาทพระสงฆ์นักพัฒนาในภาคอีสาน จำนวน ๓๘ รูป จากพื้นที่ ๙ จังหวัด พบว่า สาเหตุที่พระสงฆ์เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชนบท ก็เนื่องจากได้พบเห็นสภาพการณ์ปัญหาและความทุกข์ยากของชาวบ้านเป็นประการสำคัญ โดยเข้าไปมีบทบาทใน ๔ ลักษณะสำคัญ ได้แก่

^๔ ธีรโชติ เกิดแก้ว และ ฌกมล ปุณฺณเขตต์ทิกุล, รายงานผลการดำเนินงานปีงบประมาณ ๒๕๔๘ สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๘), หน้า ๒๙-๓๐.

บทบาทผู้ส่งเสริมพัฒนา บทบาทผู้นำการพัฒนา บทบาทผู้ประสานงาน และบทบาทเป็นพี่เลี้ยง สนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้าน^๕

ประสพสุข พันธุ์ประยูร ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระ วัด และป่า เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์กันอย่างมากแยกไม่ออกมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล เหตุที่วัดต้องมีป่าหรืออย่างน้อยต้องมีต้นไม้ใหญ่ เพราะเป็นส่วนสำคัญในการปฏิบัติธรรม วัดมี ๒ ลักษณะ คือ วัดป่า กับวัดในเมือง วัดป่านั้นส่วนมากตั้งอยู่ในบริเวณที่มีป่ามาก่อน ส่วนวัดในเมืองซึ่งตั้งอยู่ในที่โล่งแจ้ง เมื่อตั้งเป็นวัดแล้วก็ต้องมีการปลูกต้นไม้ เพื่อสร้างความเป็นป่าใหม่^๖

ประทีป สยามชัย ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์จะต้องปรับปรุงบทบาทของตนให้มีความก้าวหน้าและสามารถแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำการสอนศาสนาได้ นอกจากนี้สถาบันทางศาสนาควรมีบทบาทที่เกี่ยวกับการพัฒนาระบบเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม ไม่ควรจะแยกออกจากสิ่งเหล่านี้ วัดได้เป็นจุดศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรม พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาชุมชน และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรม ประชาชนเข้าร่วมและยอมรับในกิจกรรมเหล่านั้นสืบทอดกันมา ปัจจุบันบทบาทพระสงฆ์ได้ลดน้อยลงโดยมีสาเหตุมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ระบบการศึกษา และการเปลี่ยนแปลงสังคม แต่ก็ยังมีคนอีกเป็นจำนวนมากที่ยังเป็นห่วงต่อบทบาทพระสงฆ์ เพราะความคาดหวังว่าพระสงฆ์น่าจะได้คงบทบาท ซึ่งก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาสังคมได้อย่างมากทางหนึ่ง^๗

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในครั้งการบรรยายพิเศษเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์กับปรีณรงค์วัฒนธรรมไทย” ท่านได้ปรารภเหตุที่ปี พ.ศ. ๒๕๓๗ เป็นปีทองของการศึกษาสงฆ์ และเป็นปรีณรงค์วัฒนธรรมไทย ด้วย จึงกล่าวถึงความสัมพันธ์ของพระกับวัฒนธรรมไทย ท่านมีทัศนะเกี่ยวกับบทบาทของพระต่อวัฒนธรรม^๘ ดังนี้

๑. ตรวจสอบเนื้อหาสาระของวัฒนธรรม พระควรได้รับการศึกษาและมีหน้าที่ในการตรวจสอบวัฒนธรรมไทยว่า มีความสัมพันธ์ทั้งในแง่บวกและแง่ลบ กับคำสอนของพุทธศาสนาอย่างไร

^๕ นฤมิตร สอดสุข, อ่านสังคมไทย ๕ นาที : รวบรวมบทความและบทวิจารณ์การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปวัฒนธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอ เอส ปรีณตริง เฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗๕-๑๗๙.

^๖ ประสพสุข พันธุ์ประยูร, “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในจังหวัดภาคเหนือของประเทศไทย”, รายงานการวิจัย, (สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗), หน้า ๑๕-๑๗.

^๗ ประทีป สยามชัย, สารธรรมสังคมวิทยาการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๘), หน้า ๑๗๕-๑๗๙.

^๘ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), การพัฒนาที่ยั่งยืน (SUSTAINABLE DEVELOPMENT), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙), หน้า ๕๓-๗๔.

และพยายามปรับให้ถูกต้องคือ ให้พระมีความรู้ในวิชาการและหลักการของพระพุทธศาสนา คือ พระธรรมวินัยอย่างถูกต้อง

๒. ปรับบทบาทการเผยแผ่ธรรมะให้เข้าสู่สมัยและท้องถิ่น (ให้ถูกกาลเทศะ) พระควรได้รับการศึกษาให้รู้เท่าทันสถานการณ์โลกปัจจุบัน เป็นการพัฒนาให้พระมีความรู้ความสามารถ ในการประกอบการเผยแผ่หรือสื่อสารธรรมให้เข้าถึงประชาชนโดยเหมาะสมแก่กาลสมัย

๓. บูรณาการทางศาสนาและวัฒนธรรมไทย ควรให้พระได้รับการศึกษาให้ตระหนักถึงสถานะของคนในพุทธศาสนา และสถานะของพุทธศาสนาในสังคมไทย เพื่อให้มีการรอบความคิดที่เด่นชัด ในการเผยแผ่ตลอดจนทิศทางในการกำหนดบทบาทในชุมชน

บทบาทของพระสงฆ์นั้น จะต้องมีการสร้างชุมชนสงฆ์ให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นผู้ชี้ทิศทางพัฒนาที่ถูกต้องเหมาะสมแก่สังคม ทำให้วัดเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนและส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยมีระบบการบริหารจัดการและระบบการปกครองคณะสงฆ์ที่สนับสนุนให้เกิดปัจจัยต่าง ๆ ที่กล่าวมาข้างต้น

อนุดิษฐ์ สมฤทธิ์ ได้กล่าวถึงของบทบาทพระสงฆ์ไว้ว่า ในอดีตพระมีบทบาทโดยตรงในการให้การศึกษาแก่ชุมชน หน้าที่ในการจัดการศึกษาเป็นหน้าที่ของกระทรวงศึกษาธิการ กล่าวได้ว่าโรงเรียนได้ออกจากวัดมานานแล้ว อย่างไรก็ตามพระและศาสนบุคคลอื่น ๆ ก็ยังมีบทบาทในการให้ความรู้เกี่ยวกับพุทธธรรม ที่เป็นความรู้พื้นฐานในการอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสงบสุข ทั้งในรูปแบบของการศึกษานอกระบบ เช่น ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ห้องสมุด ค่ายคุณธรรม อบรม ส่งเสริมอาชีพ เป็นต้น^๙

พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต) ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า พระสงฆ์ต้องปฏิบัติตามหลักการอันมีอยู่ในคำสอนของพระพุทธเจ้า คือในฝ่ายตนเองก็มีหน้าที่ศึกษาและปฏิบัติ คือศึกษาเพื่อให้ปฏิบัติตนได้อย่างถูกต้อง พร้อมทั้งสามารถแนะนำแก่ผู้อื่นต่อไปได้ด้วย และปฏิบัติ คือ ประพฤติปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อความบริสุทธิ์ของตนเอง และของสถาบันสงฆ์ และนอกจากนี้แล้วพระสงฆ์ควรตระหนักในหน้าที่ของตนอยู่ ๒ ประการ กล่าวคือ^{๑๐}

๑. หน้าที่และความผูกพันโดยหลักธรรมเดิมตามพระวินัย ชีวิตทางสังคมของพระสงฆ์นี้ อาจแยกได้เป็น ๒ ด้าน ได้แก่

^๙ อนุดิษฐ์ สมฤทธิ์, “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒).

^{๑๐} พระราชวรมนี (ป.อ. ปยุตโต), *บทบาทของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน ในพระพุทธศาสนากับสังคมไทย*, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศีกษิตสยาม, ๒๕๒๗), หน้า ๗.

๑.๑ ด้านความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์ด้วยกันเอง เห็นได้ชัดจากบทบัญญัติต่าง ๆ ในวินัยของสงฆ์ มีการอยู่ร่วมกัน การกำหนดเขตสีมาอุโบสถ ปวารณา การกรานกฐิน พุทธบัญญัติที่ให้สงฆ์เป็นใหญ่ในกิจการต่าง ๆ เรียกว่า สังฆกรรม

๑.๒ ด้านความสัมพันธ์กับคฤหัสถ์ ซึ่งพระสงฆ์ถูกกำหนดให้ต้องฝากชีวิต คฤหัสถ์ความเป็นอยู่กับคฤหัสถ์ ด้วยการอาศัยปัจจัย ๔ ในการเลี้ยงชีพ จึงเป็นข้อที่พระสงฆ์ต้องผูกพันอยู่กับ

๒. หน้าที่และความผูกพันทางสังคม ซึ่งเกิดจากองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ

๒.๑ การดำรงชีวิตของพระสงฆ์ด้วยต้องอาศัยปัจจัย ๔

๒.๒ สภาวะเหตุการณ์ในสังคม ย่อมมีผลเกี่ยวข้องกับการบำเพ็ญสมณธรรม

๒.๓ โดยคุณธรรม คือ เมตตา กรุณา จะต้องช่วยเหลือให้ผู้อื่นพ้นทุกข์

ดังนั้น พระสงฆ์ควรตระหนักมั่นอยู่เสมอในการปฏิบัติหน้าที่ทั้งตามพระธรรมวินัยและต่อสังคม โดยการดำเนินการตามหลัก ๓ อย่าง กล่าว คือ

๑. ด้านการศึกษา โดยเฉพาะการให้การศึกษาสำหรับประชาชน เช่น

๑.๑ พระสงฆ์มีหน้าที่ในการให้การศึกษาอยู่แล้ว อย่างน้อยเมื่อไม่พูดถึงหลักวิชาอย่างอื่น ก็ต้องทำการสอน ทำการอบรมในด้านศีลธรรม และสัจธรรมอยู่เป็นประจำ

๑.๒ พระสงฆ์มีเวลาในการทำงานอย่างเต็มที่ เพราะนอกจากการบำเพ็ญปฏิบัติสมณธรรมโดยหน้าที่ของหน้าที่ของพระสงฆ์ในทางประโยชน์ส่วนตัวแล้ว พระสงฆ์ก็มีหน้าที่โดยข้อผูกมัดทางสังคมที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ไว้ว่า จะต้องอนุเคราะห์ประชาชนด้วยการให้ธรรมทานด้วยเวลาที่เหลือจากการปฏิบัติศาสนกิจ ก็เป็นเวลาว่างที่จะใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ ปราศจากความกังวลก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้พระสงฆ์ทำงานในเรื่องที่จะช่วยเหลือประชาชนได้มากขึ้น

๑.๓ พระสงฆ์มีความจำเป็นที่จะต้องประพฤติปฏิบัติตนได้ดีกว่าชาวบ้านอยู่แล้ว การให้การศึกษาอบรมนั้นไม่ใช่ให้แต่ความรู้เพียงอย่างเดียว ก็ต้องให้มีความประพฤติที่ดีงามเพื่อความเป็นแบบอย่างให้แก่เยาวชนและประชาชนทั่วไป

๑.๔ การศึกษาที่พระสงฆ์จัดทำนั้นลงทุนน้อย เพราะพระสงฆ์อาจจะใช้สถานที่ภายในวัดหรือสอนตามโรงเรียนต่าง ๆ โดยอาศัยปัจจัย ๔ สำคัญในการดำรงชีพ

๑.๕ พระสงฆ์มีส่วนช่วยในการจัดการศึกษาแล้ว จะไม่ก้าวร้าวหรือครอบงำกิจกรรมของรัฐ อาศัยความสามารถของพระสงฆ์ที่มีอยู่ในการจัดการ

๒. ด้านการเผยแผ่ เป็นหน้าที่หลักของพระสงฆ์ที่มีการจัดทำมากที่สุด

๓. ด้านการสังคมสงเคราะห์

งานส่วนที่พระสงฆ์จะทำได้โดยตรงก็คือการสงเคราะห์ด้านจิตใจเป็นหลัก ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุก็มีได้ทางอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งบริวารที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไป

พวง สุวรรณรัฐ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาท้องถิ่น^{๑๑} ดังนี้

๑. ส่งเสริมการประกอบอาชีพของราษฎรให้มีรายได้เพิ่มขึ้น
๒. ส่งเสริมสร้างสาธารณสมบัติ
๓. ส่งเสริมอนามัยและสุขภาพ
๔. ส่งเสริมการศึกษาและนันทนาการ
๕. ส่งเสริมวัฒนธรรมอันดีงามของท้องถิ่น
๖. ส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

ซึ่งจะเห็นได้ว่าการที่วัดจะดำเนินการในหลายสิ่งหลายอย่างจนกลายเป็นศูนย์กลางของชุมชนได้นั้น เป็นเพราะบุคคลที่เป็นตัวกลางในการดำเนินการ คือ พระสงฆ์ บทบาทของพระสงฆ์จึงมีส่วนต่อการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรม บทบาทของพระสงฆ์ที่พิจารณาได้ก็คือ การช่วยชาวบ้านทั้งจิตใจและด้านอื่น ๆ

ภัทรพร สิริกาญจน ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์มีความสำคัญในการพัฒนาสังคมด้านต่าง ๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยปฏิบัติหน้าที่ตามพุทธบัญญัติและจิตสำนึกที่ได้รับการอุปถัมภ์ด้วย ปัจจัย ๔ จากฆราวาส ดังนั้นพระสงฆ์จึงได้ทำหน้าที่มิได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของการสั่งสอนศาสนาธรรม และปฏิบัติกรเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชน ทั้งด้านวัตถุและการแก้ปัญหาพัฒนาชีวิตอีกด้วย โดยเฉพาะปัจจุบัน พระสงฆ์เพิ่มภาระหน้าที่อีกหลายประการ^{๑๒} กล่าวคือ

๑. ด้านพัฒนาศีลธรรม คือ การอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมให้พอใจในการทำบุญสร้างกุศล และรู้จักปฏิบัติธรรม เพื่อความพ้นทุกข์ ซึ่งถือว่าเป็นงานหลักที่สำคัญของพระสงฆ์และจำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

๒. ด้านพัฒนาการศึกษาและคุณภาพชีวิต พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาและเป็นแบบอย่างของผู้ประพฤติดีประพฤติชอบ พระสงฆ์จึงสามารถถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในพุทธศาสนาแก่ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา สามารถนำหลักธรรมมาเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตให้ประสบความสุขความเจริญและเลือกประกอบอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

๓. ด้านสังคมสงเคราะห์ อันได้แก่ การสงเคราะห์ด้านจิตใจ เช่น การแสดงพระธรรมเทศนาให้กับประชาชนทั่วไปได้เรียนรู้และความเข้าใจปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของชีวิต และไม่เดือดร้อนใจ

^{๑๑} พวง สุวรรณรัฐ, **ทัศนะเกี่ยวกับโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙.

^{๑๒} ภัทรพร สิริกาญจน, **หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของ พระคำเขียน สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๐), หน้า ๓๙.

มากนัก เมื่อเผชิญกับอุปสรรคของชีวิต นอกจากนี้ พระสงฆ์อาจให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาชีวิต โดยใช้พุทธธรรมเป็นแนวทาง ในบางกรณีบทบาทการสังคมสงเคราะห์ประชาชนทางด้านวัตถุด้วย ได้แก่ การให้ที่พักอาศัยแก่นักเรียนต่างถิ่น และผู้มาปฏิบัติธรรมรักษาศีลในวัด และการให้ประชาชนที่ยากจนได้เช่าที่ดินของวัดในราคาถูกเพื่อปลูกสร้างที่พักอาศัย เป็นต้น

๔. ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์ในฐานะเป็นผู้นำชุมชน ได้ให้วัดเป็นศูนย์กลางบริการสังคม เช่น เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กวัด เป็นบ้านพักฉุกเฉินสำหรับผู้ขัดสนไร้ที่พึ่ง เป็นหออนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นต้น

นอกจากนี้แล้ว พระสงฆ์มีบทบาทหน้าที่สำคัญกับการพัฒนาและแก้ปัญหาของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การที่พระสงฆ์ไทยไม่เพิกเฉยต่อปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านนับเป็นความเมตตา และความสำนึกในหน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาชุมชน มี ๒ อย่าง คือ พัฒนาวัตถุและจิตใจ การพัฒนาชุมชนมุ่งที่จะพัฒนาคนทางด้านจิตใจ แต่คนในปัจจุบันเน้นทางด้านวัตถุมากกว่าจิตใจ การพัฒนาชุมชนมุ่งที่จะพัฒนาคนทางด้านจิตใจ ความรู้ ความสำนึกหรือหิริโอตตัปปะความเสียสละ ดังนั้นตามแนวคิดของ ยุวัฒน์ วุฒิเมธีจึงเห็นว่าพระสงฆ์ควรมีวิธีการพัฒนาดังนี้^{๑๓}

๑. คุยกับชาวบ้านว่าอะไรคือทุกข์ของชาวบ้าน อะไรคือสาเหตุ จะแก้อย่างไร แล้งจึงหาวิธีแก้ปัญหที่เกิดขึ้น

๒. เมื่อรู้แล้วก็พิจารณากันดูว่า อะไรสามารถแก้ได้ด้วยตนเอง อะไรเกินขีดความสามารถ ซึ่งรัฐจะต้องเข้าไปช่วย เพราะถ้าให้บ่อย ๆ โดยไม่รู้จักทำเองก็เลียงไม่โต

๓. การลงมือแก้ตามที่ตกลงกันไว้ บทบาทของพระสงฆ์จะช่วยได้ คือ เอาศาลาเป็นที่อบรมเด็ก คนหนุ่มสาว ปลูกสมุนไพรรและลงมือแนะนำวิธีการช่วยคนจน โดยวิธีการทางธนาคารข้าว และช่วยด้านโภชนาการ เป็นต้น ที่สำคัญคือ นำทางจิตใจของประชาชนให้เป็นบวพณน้ำ

สิทธิ บุตรอินทร์ ได้กล่าวถึงบทบาทพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้วยการอาศัยคุณสมบัติความบริสุทธิ์ ความเสียสละ ความมีสติปัญญาแนะนำ สั่งสอนประชาชน ประพฤติดี ปฏิบัติชอบในการดำรงชีวิตมาโดยตลอด ส่วนในด้านสังคมก็แนะนำสั่งสอน และสร้างจิตสำนึกนำทางไปสู่ความพ้นทุกข์ทั้งกายและใจ สั่งสอนให้มนุษย์มั่นใจในศักยภาพของมนุษย์ว่า เป็นผู้ฝึกฝนให้มีการพัฒนามีวิสัยแห่งการพัฒนาไปอย่างสูงสุดโดยอาศัยการศึกษาอบรม

^{๑๓} ยุวัฒน์ วุฒิเมธี, บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาชุมชน, การสัมมนาที่สำนักธรรมวิจัย มหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๒๖).

สมบุรณ์ สุขสำราญ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ว่า บทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น เมื่อพิจารณาโดยภาพรวมแล้วมีลักษณะร่วมกันอยู่ คือ หลักการพัฒนาที่อยู่สองแนวทางใหญ่ ๆ ได้แก่ การพัฒนาที่เน้นจิตใจแนวทางหนึ่ง และการพัฒนาที่เน้นวัตถุอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งมีสาระสำคัญแตกต่างกัน^{๑๔} ดังนี้

๑. การพัฒนาด้านจิตใจ ควรมีการพัฒนาเป็นขั้นตอน ดังนี้

๑) เริ่มจากคนกลุ่มน้อยไปสู่คนส่วนมาก กล่าวคือ

(๑) ตัวเรา ผู้อื่น กลุ่ม ชุมชน ลักษณะนี้เป็นการเริ่มต้นการพัฒนาที่ตัวเราเองเป็นพื้นฐาน เพื่อให้เป็นแบบอย่างอันดีต่อผู้อื่น เมื่อสามารถพัฒนาตัวเองจนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้แล้ว จะทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น ซึ่งเมื่อเราสามารถพัฒนาได้ในระดับนี้แล้ว ก็ไม่ควรหยุดยั้งแต่เพียงเท่านี้ ควรดำเนินการต่อเนื่องและพัฒนาสืบไป

(๒) การพัฒนาต่อบุคลากรอื่น โดยเริ่มทดลองดำเนินการในกลุ่มเล็กๆ ก่อนซึ่งอาจเริ่มเพียง ๗ ครั้วเรือนหรือน้อยกว่านี้ ตามความเหมาะสมของสถานการณ์ แต่การพัฒนาลักษณะนี้จะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เมื่อผลที่ได้จากการทดลองการพัฒนากลุ่มดังกล่าวประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านในครั้วเรือนอื่น ๆ จะสามารถมองเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนาและจะเข้ามาร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยตนเองในที่สุด

๒) การพัฒนาด้วยวิธีการฝึกอบรม ในขณะเดียวกันก็ต้องคอยกระตุ้นและชี้แนะไปตามโอกาสอันควร

๓) ใช้วิธีการสอนเด็กเพื่อพัฒนาผู้ใหญ่โดยการเปิดการสอนหรือการฝึกอบรมให้แก่เด็กเล็กทั้งวัยก่อนเรียนและเด็กในวัยเรียน เพื่อให้เด็กรู้จักประพฤติดี และเป็นแบบอย่างความประพฤติสำหรับพ่อแม่พี่น้อง

๔) ให้การอบรมแก่ประชาชนทั้งโดยการผ่านการเรียนเข้ามาร่วมฟังการบรรยายธรรม และรวมถึงการออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าว เพื่อให้ประชาชนทราบรับรู้ถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์ และเตือนประชาชนให้ประพฤติปฏิบัติชอบอยู่ในกรอบของศีลธรรม และพยายามสอดแทรกธรรมะไปในเรื่องต่าง ๆ ตามโอกาสอันควร

๕) ทุกวันพระจะมีการแสดงพระธรรมเทศนาให้แก่อุบาสกอุบาสิกาที่มาร่วมทำบุญที่วัด โดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชนเพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย และควรมีธรรมะที่ง่ายต่อความเข้าใจ

๖) ใช้นโยบายและมาตรการให้ลด เลิก ละ จากอบายมุขต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวงซึ่งกระทำโดย

^{๑๔} สมบุรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบททางพุทธศาสนา กรณีพระสงฆ์นักพัฒนา, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์พิมพ์สวย, ๒๕๓๐), หน้า ๔๙-๖๒.

(๑) ตั้งคณะกรรมการเฉพาะกิจทางศาสนา เพื่อรวบรวมเงินของชาวบ้านถวายให้จากการจัดงานประเพณีต่าง ๆ โดยกรรมการจะเป็นผู้นำเงินมาจัดสรรดำเนินการประกอบพิธีกรรมตามประเพณีที่เหมาะสม

(๒) วิธีผูกจิตไมตรีกับชาวบ้าน เมื่อมีการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาใด ๆ ก็ตามที่มีการนิมนต์พระสงฆ์ไปประกอบพิธีกรรมควรจะมีการสืบทอดถึง การจัดงานเสียก่อนมีอบายมุขต่าง ๆ หรือไม่ ถ้ามีจะไม่รับนิมนต์หรือถ้าลงว่าไม่มีกลับมีครั้งต่อไปจะไม่นิมนต์

(๓) สร้างเงื่อนไขในการรับบริการหรือสงเคราะห์จากวัด เช่น ผู้ที่มาขอยืมข้าวจากธนาคารข้าว หรือมาขอใช้ควายต้องเป็นผู้ที่มีความประพฤติที่ดีหรือสามารถให้สัญญาว่าจะประพฤติดีได้

(๔) ใช้ช่วงเข้าพรรษาของให้ประชาชนตั้งสัจจะต่อพระรัตนตรัย ว่าจะสามารถเลิกอบายมุขอะไรได้บ้างในช่วง ๓ เดือน

๗) ควรสนับสนุนให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้าน คอยดูแลความสงบและความสามัคคีในหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการประนีประนอมปัญหาและความขัดแย้งภายในหมู่บ้านเพื่อป้องกันมิให้เกิดปัญหาความขัดแย้งภายในหมู่บ้าน จนถึงขั้นต้องตัดสินความกระบวนการยุติธรรมของรัฐ ทั้งนี้เพื่อพยายามสร้างสรรค์ความสามัคคีในหมู่ชาวบ้านให้สามารถอยู่ร่วมกันโดยมีความขัดแย้งกันภายในชุมชน

๘) ใช้วิธีการกระตุ้นจิตใจชาวบ้านให้พยายามรักษาความดีที่ปฏิบัติกันมาแล้ว ตัวอย่าง เช่น ในกรณีของหมู่บ้านที่สามารถพัฒนากระทั่งได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านพัฒนา ตัวอย่างควรจะพยายามกระตุ้นให้ชาวบ้านตื่นตัวต่อการทำงาน เพื่อการรักษาเกียรติและความดี นั้นเอาไว้มิใช่ทำงานกันแบบผักชีโรยหน้า เพื่อเป็นการอวดอ้างผลงานเฉพาะเมื่อบุคคลภายนอกเข้ามาเยี่ยมเยือนเท่านั้น

๒. การพัฒนาด้านวัตถุ จะเป็นการพัฒนาที่มุ่งเป้าหมายไปสู่ประโยชน์ของชาวบ้าน และชุมชน หรือที่เรียกว่าการพัฒนาไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้นการพัฒนาด้านวัตถุจึงครอบคลุมถึงหลายลักษณะดังนี้

๑) การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ เช่น กองทุนเงินกู้ ธนาคารข้าว ธนาคารยา ธนาคารโค-กระบือ เป็นต้น

๒) การจัดตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ เพื่อเป็นการฝึกฝนการมีส่วนร่วมในการทำงานเพื่อพัฒนาตนเอง เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

๓) การพัฒนาการศึกษาแก่บุคคลในทุกระดับ และทุกวัย เพื่อการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในทางโลก การเพิ่มคุณวุฒิอันจะนำไปสู่การเลื่อนขั้นหรือสร้างสถานภาพทางสังคมดังกล่าวนั้น ใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนและชุมชนให้ดีขึ้น การพัฒนาการศึกษาดังกล่าวนั้น ครอบคลุมทั้งการศึกษาทางสายสามัญ การเสริมสร้างความรู้ในการประกอบอาชีพ

๒.๔) การพัฒนาเพื่อการโภชนาการ และการพัฒนาสุขภาพอนามัยให้ดีขึ้น เช่น การสร้างส้วม โครงการเสริมอาหาร การสร้างถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น

๕) การสร้างสาธารณประโยชน์และสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ศาลาประชาคม ปรับปรุงซ่อมแซมถนนหนทางต่าง ๆ ขุดลอกแหล่งน้ำ เป็นต้น

๖) การพัฒนาเกษตรกรรม เช่น ส่งเสริมการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่ ๆ การสร้างฝายน้ำล้น การสร้างระบบชลประทานขนาดเล็ก การฝึกอบรมการพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์

อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และ กวี อิสริวรรณ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า บทบาทหน้าที่ที่สำคัญของพระสงฆ์ อันเป็นที่ยอมรับได้โดยทั่วไปด้วยการปฏิบัติในการให้ความช่วยเหลือประชาชนและสังคมในด้านต่าง ๆ ซึ่งพอที่จะสรุปได้ดังนี้^{๑๕}

๑. ด้านการศึกษา สถานที่จัดให้การศึกษาแก่ประชาชนและเยาวชน ซึ่งพระสงฆ์เป็นผู้จัดการศึกษาและเป็นผู้สอนเอง โดยได้สอนให้ความรู้ทางคัมภีร์โลก และศีลธรรมควบคู่กันไป เพื่อให้ทุกคนเข้ามามีความรู้คู่คุณธรรม

๒. ด้านสุขภาพกายและสุขภาพจิต พระสงฆ์ช่วยเหลือประชาชนให้การดูแลสุขภาพทางกายและสุขภาพจิต

๓. ด้านความเป็นอยู่ในการดำเนินชีวิต พระสงฆ์ช่วยเหลือประชาชนในด้านความเป็นอยู่และในด้านอาชีพ

๔. ด้านการพัฒนาชุมชน พระสงฆ์สามารถช่วยเหลือประชาชนและทางราชการในด้านการพัฒนาชุมชน ดังนี้ กล่าวคือ พระสงฆ์ริเริ่มและเป็นผู้ดำเนินการพัฒนาชุมชนโดยติดต่อราชการให้เข้ามาพัฒนาและขอให้ประชาชนร่วมมือ ขอร้องให้ประชาชนเสียสละทรัพย์เพื่อให้ชุมชนเจริญ แนะนำให้ประชาชนร่วมมือกับทางราชการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เป็นต้น

๕. ด้านสังคมสงเคราะห์อื่น ๆ เช่น ใช้วัดเป็นสถานที่บรรเทาสาธารณภัย ให้การสงเคราะห์เด็กกำพร้า ให้การศึกษาแก่เด็กด้อยโอกาส จัดอบรมคนงานให้มีความซื่อสัตย์รู้จักปฏิบัติตนให้เหมาะสม

อริยา ลิมสุวณณ์ ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทไทย ในการปฏิบัติการพัฒนาชุมชนที่ได้กำหนดให้พระภิกษุเป็นผู้นำทางปัญญาและในการพัฒนาคุณธรรม พระภิกษุจึงควรมีบทบาทเน้นหนักไปในที่ทางยกระดับจิตใจประชาชน เช่น การอบรมศีลธรรม ให้คำแนะนำสั่งสอนในการดำเนินชีวิตที่งดงาม บทบาทเช่นนี้เป็นบทบาทดั้งเดิมที่เหมาะสมไม่ขัดต่อข้อวินัยทางพุทธศาสนา สำหรับการพัฒนาในทางวัตถุนั้น พระภิกษุควรกระทำในทางอ้อม ด้วยการ

^{๑๕} อมร โสภณวิเชษฐ์วงศ์ และ กวี อิสริวรรณ, หนังสือเรียนสมบุรณ์แบบ ส. ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ภาคเรียนที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗), หน้า ๗๐-๗๖.

แนะนำชักจูงให้ผู้อื่นกระทำการหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากการบริจาคมาเฉลี่ยแบ่งปันให้ประโยชน์กว้างออกไปตามแต่จะอำนวยประโยชน์ และขอบเขตของพระภิกษุพึงพระทำได้ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย^{๑๖}

สรุปได้ว่า พระสงฆ์เป็นส่วนสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เนื่องจากชาวบ้านมองว่า พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดุธรรมมีความบริสุทธิ์ เป็นผู้เสียสละ บำเพ็ญตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนโดยบริสุทธิ์ใจ ที่สำคัญที่สุดคือ ความรู้สึกว่า พระสงฆ์เป็นผู้มีสติปัญญา รอบรู้ในด้านวิชาการต่าง ๆ เหนือชาวบ้าน และสามารถให้คำแนะนำปรึกษาแก่ชาวบ้านได้เป็นอย่างดี จึงทำให้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดและมั่นคงเสมอมา กลายเป็นผู้นำทางด้านชีวิต จิตใจ และวัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน นอกจากนั้นวัดและพระสงฆ์มีส่วนสำคัญในการเป็นสถานที่และการถ่ายทอดหลักธรรมคำสอนให้แก่ประชาชนได้นำไปปฏิบัติแต่การที่จะประสบผลสำเร็จเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพในการถ่ายทอดและศรัทธาที่ประชาชนมีต่อวัดและพระสงฆ์

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

๒.๒.๑ ทฤษฎีภาวะผู้นำ

พงศ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์ ได้รวบรวมทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ ดังนี้^{๑๗}

๑. ทฤษฎีพันธุกรรม (Genetic Theory) แนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเกี่ยวกับพันธุกรรม ถือว่าเป็นทฤษฎีดั้งเดิม โดยมีความเชื่อว่าภาวะผู้นำเป็นผลมาจากพันธุกรรมหรือเป็นผลมาจากยีน (Gene) ของบรรพบุรุษ ซึ่งส่งผลสืบทอดกันไปสู่ลูกหลานในรุ่นต่าง ๆ โดยถือว่าภาวะผู้นำความสามารถ บุคลิกภาพและสภาวะของผู้นำได้รับการถ่ายทอด เมื่อบรรพบุรุษมีภาวะผู้นำ และจะส่งให้เกิดภาวะผู้นำในรุ่นลูกหลานต่อไป ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มีการวิเคราะห์ วิจัย ซึ่งระยะหลังพิสูจน์ได้ว่ามีส่วนเกี่ยวข้องอยู่พอสมควร แต่ไม่ได้เป็นไปทั้งหมด

๒. ทฤษฎีลักษณะบ่งบอกของผู้นำ (Trait Theory) ทฤษฎีนี้เป็นแนวคิดตามหลักวิชาการที่ว่า ผู้ที่มีภาวะผู้นำนั้นจะต้องมีลักษณะพื้นฐานที่แสดงออกให้เห็น ลักษณะที่ต้องแสดงออกให้เห็นมีหลายด้าน ได้แก่ ๑) ลักษณะทางกายภาพ (Physical) ประกอบด้วย บุคลิกภาพ สุขภาพ อนามัย และความแข็งแรงของร่างกายที่เห็น ๒) ลักษณะที่บ่งบอกถึงความฉลาด (Intelligence) มีสมองดี สามารถคิดพิจารณาปัญหา การวินิจฉัยและตัดสินใจ และดำเนินการได้ (๓) ลักษณะด้านอารมณ์ (Temperament) แสดงซึ่งอารมณ์ การควบคุมตนเองอันเป็นภาวะผู้นำที่จะแสดงออกให้เห็นได้ และเป็นสิ่งที่ดึงดูดใจของ

^{๑๖} อริยา ลิมสุวัฒน์, บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชนบทไทย (พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๒), (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖), หน้า ๑๙๓.

^{๑๗} พงศ์ศักดิ์ อังกลสิทธิ์, การพัฒนาภาวะผู้นำในงานส่งเสริมการเกษตร, (นนทบุรี: สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๔).

ผู้นำ (๔) ลักษณะทางด้านพฤติกรรม อุปนิสัย (Character) เป็นลักษณะของผู้นำที่แสดงออกเป็นประจำ และเป็นลักษณะประจำดั้งเดิม ความจริงใจ ความซื่อสัตย์ ความจงรักภักดี ความเชื่อมั่นในตนเอง ความรับผิดชอบ ตลอดจนการสำนึกในหน้าที่ของตน (๕) ลักษณะด้านศีลธรรม (Moral) การแสดงออกในการเป็นผู้ที่ประพฤติดีประพฤติชอบ ดำรงอยู่ในพรหมวิหารสี่ ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุติตา อุเบกขา การมีอิทธิบาท ๔ และสังคหวัตถุ ๔ เป็นต้น ทฤษฎีนี้ได้รับการวิเคราะห์วิจารณ์อย่างลึกซึ้ง และเป็นทฤษฎีที่มีแนวโน้มที่สามารถจะยอมรับได้ในการเรียนรู้ถึงภาวะผู้นำ

๓. ทฤษฎีบุคคลและสถานการณ์ (Personal-Situation Theory) เป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นจากการวิเคราะห์ถึงผลการที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องกับสถานการณ์ต่าง ๆ เป็นผลให้เกิดภาวะผู้นำได้ หรือเรียกว่า สถานการณ์สามารถสร้างผู้นำขึ้นมาได้ มักจะเป็นไปตามสถานการณ์นั้น หมายถึง ปฏิกริยาและสิ่งแวดล้อมของกลุ่มสังคม สามารถสร้างภาวะผู้นำขึ้นมาได้ และถือว่าเป็นทฤษฎีที่เกิดขึ้นตามสถานการณ์หลายแห่ง ถือว่าสถานการณ์สร้างวีระบุรุษ แต่ทฤษฎีดังกล่าวเป็นเหตุการณ์เฉพาะมีระยะเวลาค่อนข้างจำกัด และหากไม่เกิดสถานการณ์ภาวะผู้นำก็จะไม่เกิดขึ้น

๔. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์และความคาดหวัง (Interaction-Expectation Theory) เป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสมาชิกในสังคม ที่พบว่าคนในกลุ่มทางสังคมมีส่วนร่วมในกิจกรรมที่ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์ และคาดหวังว่าจะสร้างภาวะผู้นำแก่สมาชิก ซึ่งจะสามารถนำกลุ่มทางสังคมได้ ดังนั้นทฤษฎีนี้จึงเน้นให้เห็นถึงการทำการร่วมกันของมวลสมาชิก และเกิดผลต่อการสร้างภาวะผู้นำ ซึ่งหากไม่มีกิจกรรมไม่มีการทำงานร่วมกัน จะไม่สามารถสร้างภาวะผู้นำในส่วนบุคคล

๕. ทฤษฎีมนุษยนิยม (Humanistic Theory) เป็นทฤษฎีที่เห็นความสำคัญไปยังภาวะผู้นำระดับบุคคล โดยบุคคลที่เกิดจากความนิยมของสมาชิกในสังคมนั้น จะเน้นการเกิดภาวะผู้นำตามกระแสของสังคมในระยะนั้น ๆ ก็ได้ อันแสดงถึงภาวะผู้นำสามารถเปลี่ยนแปลงสลายได้ เมื่อความนิยมเสื่อมถอยลง จากทฤษฎีภาวะผู้นำนี้ นับเป็นการวิจารณ์และวินิจฉัยการมีภาวะผู้นำของมนุษย์ ซึ่งถือว่าเป็นสถานภาพของบุคคลที่แสดงออกถึงการมีอิทธิพล อำนาจ และการบังคับควบคุมมนุษย์ด้วยกันซึ่งอาจมีการแสดงออกในตนเอง สิ่งแวดล้อม ความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคม

๖. ทฤษฎีภาวะผู้นำเป็นหน้าที่ของกลุ่มสังคม (Leadership as the function of the group) ทฤษฎีดังกล่าวนี้เน้นให้เห็นถึงบทบาทของกลุ่มในสังคม ซึ่งเป็นผู้กำหนดภาวะผู้นำ ตลอดจนชนิดของผู้ตามตามสภาพของสังคมนั้น ๆ โดยเน้นให้เห็นว่าภาวะผู้นำต้องสร้าง และพัฒนาขึ้นมาโดยกลุ่ม ไม่ใช่เรื่องเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ภาวะผู้นำจึงเป็นบทบาทของสมาชิกในกลุ่มทางสังคม เป็นผู้กำหนดสร้างและพัฒนาทำให้กลุ่มสังคมนั้น ๆ บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด โดยหน้าที่ของกลุ่มมีพื้นฐาน ๒ ประการคือ (๑) การบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่ม (Group Goal Achievement) และ (๒) การดำรงรักษาภาวะของกลุ่มให้คงอยู่และเจริญก้าวหน้าต่อไป (Group Maintenance) ทั้งนี้การที่จะ

ดำเนินการได้ ๒ ประการ ดังกล่าวบรรลุผลได้ต้องได้รับความเอาใจใส่ และได้รับความร่วมมือจากสมาชิกในกลุ่มเป็นสำคัญ

๗. ทฤษฎีความสัมพันธ์ของภาวะผู้นำและสมาชิกกลุ่ม (Leadership and Group Member Relationship Theory) ทฤษฎีนี้เป็นแนวคิดที่เกิดจากภาวะผู้นำและการดำเนินงานในกลุ่มของสมาชิก โดยภาวะผู้นำจะเน้นผลต่อการดำเนินงานความร่วมมือของสมาชิก ผลสำเร็จของกลุ่มทฤษฎีนี้ จึงแบ่งแยกให้เห็นถึงภาวะผู้นำกับภาระงาน และความสัมพันธ์ของสมาชิกไว้ ๒ ประการ คือ (๑) ภาวะผู้นำกับการเน้นภาระงานเป็นหลัก (Task Oriented) กล่าวคือ การที่ผู้นำจะแสดงออกถึงการทำงานของกลุ่ม โดยมุ่งความสำเร็จของงานเป็นหลักใหญ่ ให้ถือสมาชิกเป็นรอง และ (๒) ภาวะผู้นำกับการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิก หรือผู้โต้แย้งปัญหาเป็นหลัก (Interpersonal Oriented) เป็นการแสดงภาวะผู้นำยึดถือความสัมพันธ์ของสมาชิกเป็นหลัก ผลสำเร็จของงานเป็นรอง ซึ่งสองประเด็นดังกล่าวมีข้อดีและข้อเสียต่างกันไปโดยภาวะผู้นำที่ดีต้องพิจารณาทั้ง ๒ ประเด็น เป็นหลักสำคัญ โดยจะต้องยึดว่างานและสมาชิกหรือผู้โต้แย้งปัญหา มีความสำคัญเท่าเทียมกันและต้องดำเนินงานให้ดีที่สุด

๘. ภาวะผู้นำและสถานการณ์จำเพาะ (Contingency Theory) ทฤษฎีนี้มุ่งวิเคราะห์ถึงแนวคิดที่ว่า ภาวะผู้นำเกิดได้ตามสถานการณ์เฉพาะที่เกิดขึ้น ไม่มีความแน่นอน อาจมีการเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ดังนั้นภาวะผู้นำในทฤษฎีนี้จึงปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ซึ่งแสดงถึงอิทธิพลของสถานการณ์หรือสภาวะของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อภาวะผู้นำ ถือว่าสังคมเป็นผู้กำหนดภาวะผู้นำก็ได้ หากสถานการณ์นั้นเปลี่ยน สังคมก็จะเปลี่ยนภาวะผู้นำก็ได้

ทฤษฎีภาวะผู้นำดังที่ได้กล่าวมาเป็นแนวคิดที่เกิดจากการวิเคราะห์วิจัย ภาวะผู้นำดังกล่าวจะพบว่า ภาวะผู้นำเป็นสภาพการ หรือสถานะของผู้นำ ที่แสดงออกให้เห็นประจักษ์ และดำเนินการ อันเป็นผลต่อกลุ่มสังคม มุ่งจะก่อให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายของกลุ่ม และเป็นผลให้สมาชิกเกิดความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

๒.๒.๒ องค์ประกอบและลักษณะของผู้นำ

สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้ (๒๕๔๘) ได้ระบุว่า คุณภาพและศักยภาพของผู้นำเป็นองค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างชุมชนให้เกิดความเข้มแข็ง ผู้นำต้องมีศักยภาพ มีทักษะความสามารถในการจัดการ มีภูมิปัญญาและค่านิยมที่ชุมชนยึดถือ มีอิสระในการตัดสินใจ ตลอดจนมีวิสัยทัศน์ ทำงานด้วยความเสียสละอดทน ไม่มุ่งหวังผลประโยชน์ส่วนตน เป็นที่พึ่งพาของ

ชุมชนและชาวบ้านได้ ซึ่งการมีโครงสร้างทางสังคมเป็นแนวราบจะช่วยให้เกิดกลุ่มผู้นำทางธรรมชาติที่มีความหลากหลายไปตามกิจกรรม^{๑๘}

ปาริชาติ วลัยเสถียร ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของผู้นำชุมชน จากการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนมีลักษณะไม่แตกต่างจากลักษณะของผู้นำทั่วไป เพียงแต่ความเป็นผู้นำในระดับชุมชนนั้น จะมีความเป็นกันเองกับชาวบ้าน มีความใกล้ชิดและมีความเป็นเครือญาติ หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้นำเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในกิจกรรมที่มีอยู่ในชุมชนเป็นอย่างดี มีคุณธรรม เช่น ความโอปออ่อนอารี เป็นที่ยอมรับได้ของคนในชุมชน มีความมุ่งมั่นในการทำงาน สามารถประสานงานต่อเรื่องต่าง ๆ ได้ มีฐานะค่อนข้างมั่นคง และมีความเป็นกันเองสูงหรือมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี^{๑๙}

พระธรรมปิฎก ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของผู้นำไว้ ๖ ประการ คือ (๑) ผู้นำต้องมีคุณสมบัติภายใน คือ ความดีงาม (๒) ผู้นำ ต้องโยงด้วยคุณสมบัติที่มีความสัมพันธ์กับผู้ตาม (๓) จุติมุ่งหมาย โยงด้วยคุณสมบัติที่มีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย (๔) หลักการและวิธีการ โยงด้วยคุณสมบัติกับหลักและวิธีการที่ทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย (๕) สิ่งที่ทำโยงด้วยคุณสมบัติสัมพันธ์กับสิ่งที่ทำ และ (๖) สถานการณ์ โยงด้วยคุณสมบัติที่สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นปัญหา^{๒๐}

กรมการพัฒนาชุมชน ลักษณะของผู้นำชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำทางธรรมชาติ ผู้นำทางการ ผู้นำองค์กร หรือปราชญ์ชาวบ้าน มีภาวะผู้นำ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมกับความเป็นผู้นำ มีขีดความสามารถในการนำ แต่ต้องไม่เป็นการนำแบบผู้นำเดี่ยว แบบคุณพ่อใจดี หรือแบบที่พึ่งประจำตำบล แต่ควรเป็นผู้นำแบบประชาธิปไตย แบบผู้นำเอื้ออำนวย แบบนักส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน^{๒๑}

สนธยา พลศรี ได้กล่าวว่า ผู้นำควรมีความสามารถในการมองเห็นปัญหาขององค์กรหรือชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน มีความสามารถวิเคราะห์ และความสามารถระดมการมีส่วนร่วมของคนและองค์กรชุมชนในการแก้ปัญหาของชุมชน ถ้าได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งต่าง ๆ ในการบริหารกิจการในชุมชน

ชัชวาลิต สรวารี กล่าวว่า ผู้นำชุมชนเป็นผู้มีอิทธิพลเหนือประชาชนในชุมชน เป็นผู้ที่ประชาชนยอมรับนับถือและให้ความร่วมมือ ผู้นำที่ดีจึงสามารถสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนประสบความสำเร็จ ในการหาผู้นำนั้น อาจพิจารณาได้จากการศึกษาแนวคิด ลักษณะนิสัยพฤติกรรมต่าง ๆ ในการ

^{๑๘} สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้, รายงานผลการศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดความเข้มแข็งของชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๑๔.

^{๑๙} ปาริชาติ วลัยเสถียร, กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา, พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๓๗.

^{๒๐} พระธรรมปิฎก, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕), หน้า ๗๒-๗๓.

^{๒๑} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๘๓.

ยอมรับของประชาชน ส่วนคุณสมบัติของผู้นำจะต้องมีคือ (๑) การสร้างแรงจูงใจในรูปแบบที่เหมาะสมกับในองค์กร และคนเหล่านั้นสามารถดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพสูง (๒) ผู้นำต้องมีทักษะในการฟังจับใจความของผู้พูด มีความสามารถวิเคราะห์ถึงความรู้สึกนึกคิดในเบื้องลึก ผู้นำมักจะต้องฟังมากกว่าพูด (๓) ผู้นำต้องมีทักษะในการสนับสนุน ช่วยเหลือ ให้กลุ่มบรรลุเป้าประสงค์ ทำหน้าที่เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านทรัพยากร เป็นผู้ให้กำลังใจและแรงจูงใจ รวมถึงผู้ประสานสัมพันธ์ นั่นคือ ผู้นำจะต้องเน้นไปยัง คน กลุ่มคนที่จะต้องเล่นบทผู้ตามในแต่ละสถานการณ์ และช่วงเวลา^{๒๒}

เสรี พงศ์พิศ กล่าวถึงผู้นำ (Leader) ที่ดีต้องเป็นนักยุทธศาสตร์ เป็นผู้ที่มีมอง การณ์ไกล กว้าง ลึก มองทะลุเห็นแนวทางที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพเดินสู่เป้าหมาย^{๒๓}

รังสรรค์ ประเสริฐศรี กล่าวว่า ผู้นำเป็นผู้ที่ทำให้ผู้อื่นเห็นว่าตนเองมีความสามารถ มีพลัง และมุ่งการปฏิบัติให้บรรลุ แสดงอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมและเอื้ออาทรแก่ผู้อื่น ขอบเสีย สร้างกลยุทธ์ใหม่ ๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย มีการโฆษณาตัวเอง และลดความขัดแย้งภายในองค์กร^{๒๔}

สนทยา พลศรี กล่าวว่า ผู้นำในการพัฒนาชุมชน เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีบุคลิกเด่นเป็นพิเศษ เป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลในชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งที่ได้รับแต่งตั้งและเลือกตั้งให้เป็นผู้นำกลุ่ม เพื่อร่วมกันดำเนินงานพัฒนาชุมชนให้บรรลุเป้าหมาย ผู้นำท้องถิ่นต้องมีบทบาทในการพัฒนาชุมชน เพราะเป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ สามารถชักจูงและก่อให้เกิดความศรัทธาในหมู่ประชาชนได้และพัฒนากลุ่มในชุมชน ดังนั้นการค้นหาและการพัฒนาผู้นำ จึงเป็นหลักการสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพและมีลักษณะเป็นแกนนำที่ดี^{๒๕}

พงศ์ศักดิ์ อังกลิธ กล่าวว่า มนุษย์มีภาวะผู้นำได้ เนื่องจาก เป็นสถานะที่ตนเองแสดงออกให้บุคคลอื่นเห็น รับทราบและเกิดการยอมรับ อันเป็นผลสำเร็จทางจิตใจ ที่ยินยอมรับฟังและปฏิบัติตาม มีนักวิชาการได้ศึกษาถึงสิ่งที่บุคคลบางคน เป็นที่ยอมรับให้เป็นหัวหน้าผู้นำ เป็นที่พึ่งทางจิตใจ ร่างกาย และชีวิต ลักษณะพื้นฐานที่แสดงออกด้วยกิริยา ท่าทาง การพูด และบุคลิกภาพ การปฏิบัติตลอดจนการแสดงผลทางจิตใจของบุคคลอื่น เรียกว่าเป็นภาวะที่แสดงออก คนไทยเรียกลักษณะดังกล่าวว่า “บารมี” หรือ Grandeur หมายถึง ความยิ่งใหญ่ มโหฬาร คำในภาษาอังกฤษ หมายถึง คนในสังคมให้ความเคารพนับถือ ศรัทธา ยึดมั่น เชื่อฟัง และปฏิบัติตาม และเป็นดีต่อชีวิตจิตใจ และความเป็นอยู่ที่ดี บารมี จึง

^{๒๒} ชัชวาลิต สรวารี, ภาวะผู้นำล้ำสมัยได้และไม่มีมาแต่กำเนิด, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมสื่อการเรียนรู้กรุงเทพ, ๒๕๔๗), หน้า ๑๑.

^{๒๓} เสรี พงศ์พิศ, วัฒนธรรมองค์การของยุคโลกยุคใหม่ เครือข่าย ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙), หน้า ๔.

^{๒๔} รังสรรค์ ประเสริฐศรี, ภาวะผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธนชาตการพิมพ์, ๒๕๔๔), หน้า ๕๕.

^{๒๕} สนทยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๘๓.

หมายถึง สภาวะของบุคคลที่แสดงออกอันเป็นการสร้างความเชื่อถือ และยึดมั่น บารมีเป็นการสร้างหรือสั่งสมมา มีอยู่ ๔ ประการ ที่เป็นพื้นฐานสำคัญตามความเชื่อของสังคมไทย^{๒๖} ได้แก่

๑. ศีลบารมี (Moral) เป็นการแสดงออกด้านพฤติกรรมของมนุษย์ในการเป็นคนดีไม่เบียดเบียน และทำให้ผู้อื่นเสียหายเดือดร้อน รู้จักประพฤติปฏิบัติตนในทำนองคลองธรรม อันเป็นภาพของภาวะผู้นำที่พบในสังคมทั่วไป และได้รับการยอมรับว่าเป็นบารมีสำคัญในสังคมไทย

๒. สมานบารมี เป็นการแสดงถึงภาวะผู้นำในความตั้งมั่น ในความสำเร็จเปี่ยมด้วยความตั้งใจ ความเจริญมีหลักการ ที่จะสร้างความเจริญก้าวหน้าในชีวิตการทำงาน

๓. ปัญญาบารมี (Intelligence) เป็นการแสดงออกถึงสภาวะของมนุษย์ มีความฉลาดปราดเปรื่องสามารถนำกลุ่มในสังคมให้อยู่รอดปลอดภัย เจริญก้าวหน้า และประสบผลสำเร็จ

๔. ทานบารมี (Dominate) เป็นการแสดงออกซึ่งบารมีในการให้ เป็นการให้ความมั่นใจคุ้มครองภัย ให้ความอบอุ่น ให้ทรัพย์สินเงินทอง และให้ความรัก ความปรารถนาดี จะเป็นบารมีทานที่แสดงภาวะของผู้นำที่ทำให้ผู้คนในสังคมให้การยอมรับนับถือและเชื่อฟังได้

๒.๒.๓ ตัวชี้วัดผู้นำชุมชน

ชุมชนที่มีศักยภาพจะมีตัวชี้วัดจำนวนมาก กรมการพัฒนาชุมชน ได้กล่าวถึงตัวชี้วัด ๓ ตัว คือ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน และความเข้มแข็งในการบริหารจัดการชุมชน การกำหนดมาตรฐานผู้นำชุมชนประกอบด้วยภาวะผู้นำ ๓ ด้าน ๑๕ องค์ประกอบ คือ ด้านการบริหารตนเอง มี ๔ องค์ประกอบ คือ บุคลิกภาพดี มีความรู้ความสามารถ คุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม และวินัยในตนเอง ด้านการบริหารงาน มี ๗ องค์ประกอบ คือ การวางแผน การแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ การบริหารงบประมาณ การเงิน บัญชี การพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง การควบคุม และการประเมินผล การสร้างและพัฒนาทีมงาน และความรับผิดชอบต่องาน และด้านการบริหารสังคม มี ๔ องค์ประกอบ คือ มนุษยสัมพันธ์ ความเป็นประชาธิปไตย การประสานงานที่ดี^{๒๗}

ดังนั้น สรุปแนวคิดของผู้นำได้ว่า ผู้นำ ต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถในการมองเห็นปัญหาขององค์กรหรือชุมชน มีแนวทางที่เหมาะสมในการแก้ปัญหาสามารถระดมสมองคนและองค์กรชุมชนมาร่วมกันแก้ปัญหาของชุมชนได้ เป็นผู้ที่ประชาชนในชุมชนให้การยอมรับนับถือและให้ความร่วมมือ ทั้งในด้านความคิด การพูด การกระทำ เป็นแบบอย่างที่ดีสามารถสนับสนุนให้การพัฒนาชุมชนให้เกิดความยั่งยืน

^{๒๖} พงศ์ศักดิ์ อังสิทธิ์, การพัฒนาภาวะผู้นำในงานส่งเสริมเกษตร, (นนทบุรี: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๔๔), หน้า ๑๗๕-๑๗๖.

^{๒๗} กรมการพัฒนาชุมชน, การพัฒนาชุมชนโดยวิธีการพัฒนาผู้นำ, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๙), หน้า ๒๗.

๒.๒.๔ คุณสมบัติของผู้นำในการพัฒนาชุมชน

ครรชิต พุทธิโกษา กล่าวว่า ความเป็นผู้นำเป็นศาสตร์ที่ไม่มีสูตรตายตัว อย่างไรก็ตามผู้นำในการพัฒนาชุมชนที่ดีควรประกอบด้วยคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดหลาย ๆ คุณสมบัติ ดังต่อไปนี้^{๒๘}

๑. มีบุคลิกภาพ ลักษณะท่าทาง การวางตัว ที่สามารถสร้างความประทับใจ เป็นบุคคลที่มีความสง่าผ่าเผย แต่งกายสะอาดเรียบร้อย ที่สำคัญคือเป็นผู้มีความประพฤติดี ไม่หยิ่งผยอง มีความสุภาพนุ่มนวล อ่อนน้อมถ่อมตน ไม่ใช้ถ้อยคำที่หยาบคายหรือแสดงกิริยาก้าวร้าว เหยียดหยามผู้อื่น รู้จักกาลเทศะ ควบคุมตนเองได้ทั้งในการพูด การปฏิบัติตนและอารมณ์

๒. มีความกล้าหาญ ซึ่งเป็นลักษณะพื้นฐานที่สำคัญของผู้นำ ผู้นำจะต้องเป็นผู้ยืนอยู่ด้านหลัง เมื่องานประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย แต่จะออกมายืนด้านหน้าทันทีเมื่องานนั้นพบกับปัญหาที่ไม่คาดถึง ต้องกล้าเผชิญกับปัญหาต่างๆ กล้าตัดสินใจที่ต้องกระทำการใด ๆ หากมีโอกาสสร้างความเจริญก้าวหน้า และกล้ายอมรับผิดเมื่อเกิดความผิดพลาดหรือบกพร่อง

๓. มีไหวพริบ ฉลาดสร้างโอกาสและแก้ไขปัญหิต่าง ๆ มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีทัศนคติทางบวก (Positive Attitude) หรือมองโลกในแง่ดีเชื่อมั่นในศักยภาพของตนเองในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ มีความสุขุมรอบคอบ มองทุกสิ่งที่ปรากฏต่อหน้าอย่างลึกซึ้ง สามารถคาดคะเนผลที่จะเกิดตามมาในอนาคต โดยการวิเคราะห์หาเหตุผล ไม่ใช่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ

๔. ความเด็ดขาด คือ ความสามารถในการตัดสินใจและลงมือทำ ยึดมั่นในหลักการอย่างแน่วแน่ ไม่หวั่นไหวต่อสถานการณ์ใด ๆ ผู้นำที่มีความเด็ดขาดมักมีคุณสมบัติที่พูดจากำไหนคำนั้น กล้าได้กล้าเสีย มีความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความเชื่อถือ นอกจากนี้ต้องมีวิสัยทัศน์ มองการณ์ไกล หมายถึง มีความสามารถในการคาดการณ์การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในอนาคต และสามารถที่จะกำหนดเป้าหมายที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีในอนาคตได้อย่างชัดเจน ทำทนายและมีความเป็นไปได้ ที่สำคัญคือมีความสามารถที่จะมองเห็นภาพรวมของสถานการณ์ จุดอ่อน จุดแข็ง ข้อจำกัด และศักยภาพของตนเองและชุมชน เพื่อปรับปรุงให้เจริญก้าวหน้า มีความรู้ทันโลกหรือคิดถึงภาพรวม (Thinking Globally) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Leadership) มีความสามารถในการคิดนอกกรอบ ประยุกต์งานให้เกิดความก้าวหน้า หรือปรับปรุงพัฒนาองค์การให้เจริญก้าวหน้าให้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น

๕. มีเป้าหมายที่ชัดเจน ยึดมั่นในอุดมการณ์ มุ่งไปข้างหน้า ความไว้วางใจผู้ร่วมงาน คือ ความเชื่อมั่นและการไว้วางใจต่อเพื่อร่วมงาน มีความรู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุขกับชุมชน มีความอดทน (Endurance) คือ ความสามารถในการทนต่องานหนัก ความยากลำบาก ความเคร่งครัด รวมถึงความอด

^{๒๘} ครรชิต พุทธิโกษา, คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๗๕-๗๘.

กลั่นต่อสถานการณ์ที่บีบคั้น ไม่ย่อท้อต่อแรงกดดัน มีความกระตือรือร้น มีพลังและมีความทะเยอทะยาน (Enthusiasm Energy and ambition) คือ การแสดงออกในความสนใจอย่างจริงจัง และมีความจดจ่อต่อการปฏิบัติงาน รวมทั้งทำงานด้วยความร่าเริงและคิดแต่แง่ดีเสมอ

๖. ความคิดริเริ่ม (Initiative) คือ ความสามารถที่จะปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งในขอบเขตอำนาจหน้าที่ได้ด้วยตนเอง มีความสามารถในการแสดงความคิดเห็น ที่จะแก้ไขสิ่งหนึ่งสิ่งใดให้ดีขึ้น มีความซื่อสัตย์ มีจริยธรรม ยึดมั่นในหลักการ (Honesty and integrity) เป็นคุณสมบัติของการรักความจริง ซื่อตรง สุจริตทั้งกาย วาจา ใจ และยึดมั่นอยู่ในหลักแห่งศีลธรรมอันดีงาม ดำเนินงานอย่างโปร่งใส ตรวจสอบได้ ไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน ไม่เอาเปรียบให้เป็นที่วิพากษ์วิจารณ์ นอกจากนี้ยังยึดถือหลักของความยุติธรรม (Justice) คือ มีความเที่ยงธรรม เสมอภาค ไม่ลำเอียงเข้าข้างใคร

๗. มีความรอบรู้ หูตากว้างไกล รู้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก เนื่องจากวัฒนธรรมวิธีการปฏิบัติหรือแนวคิดแบบเดิมอาจล้าสมัยไม่สามารถนำมาใช้ในปัจจุบัน นอกจากนี้ผู้นำต้องพร้อมที่จะเรียนรู้และใช้นวัตกรรม เทคโนโลยีใหม่ ๆ ได้อย่างบูรณาการและมีประสิทธิภาพ รู้จักใช้ข้อมูลทางสถิติและงานวิจัยมาประกอบในการตัดสินใจให้เกิดความแม่นยำ ยึดข้อเท็จจริงเป็นหลักเพื่อความโปร่งใส ชัดเจน รวมถึงมีความรู้เกี่ยวกับผู้ร่วมงาน มีความจงรักภักดี (Loyalty) และยึดมั่นต่อองค์กร ไม่เห็นแก่ตัว (Selflessness) คือ ไม่ฉกฉวยโอกาสตัดตัวความสุข ความเจริญก้าวหน้าให้แก่ตนเอง โดยทำให้ผู้อื่นเสียผลประโยชน์ แต่ร่วมเป็นร่วมตายกับผู้ร่วมงาน

๘. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เข้าถึงประชาชน ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลรอบข้างจะทำให้เกิดความยอมรับศรัทธา ทำให้ทราบถึงความรู้สึก ความคิด ความเชื่อของแต่ละคน ช่วยลดช่องว่างและความขัดแย้งในการบริหารจัดการ และจะทำให้ได้รับความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ ผู้นำที่ดีจะต้องรู้จักการประสานความคิด ประสานผลประโยชน์ สามารถทำงานกับผู้อื่นได้ทุกเพศทุกวัยทุกระดับการศึกษา ขณะเดียวกันต้องมีความสามารถที่จะสร้างแนวร่วมในด้านอุดมการณ์ มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายในชุมชนและนอกชุมชน หากผู้นำสามารถสร้างความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับชุมชนจะช่วยให้มีการระดมทรัพยากรทั้งด้านบุคลากร สื่ออุปกรณ์ งบประมาณ มาสร้างสรรค์พัฒนาชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย เน้นที่ผลงานเป็นหลัก

๙. เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รับฟังเหตุผลและความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างตั้งใจ จะทำให้เข้าใจผู้อื่น และทำให้การดำเนินกิจกรรมใด ๆ เป็นไปอย่างรอบครอบ ครอบคลุม พัฒนาไปได้อย่างรวดเร็ว นอกจากนั้นจะทำให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น ผู้นำจึงต้องมีการเรียนรู้ที่ตั้งคำถามพื้นฐานเพื่อถามตนเองและเพื่อร่วมงาน และต้องมีความเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม เคารพในศักดิ์ศรี ให้เกียรติ ไม่ดูถูกผู้อื่น นอกจากนี้ผู้นำต้องมีความรับผิดชอบ และมีวินัยในการใช้ชีวิต เพื่อเป็นตัวอย่างให้กับองค์กร

๑๐. มีความเข้าใจจิตวิทยาการบริหาร เข้าใจองค์กรและเห็นใจผู้ร่วมงาน ผู้นำที่เข้าใจจิตใจของมนุษย์ จะคาดเดาการพฤติกรรมการแสดงออกของคน และสามารถที่จะสร้างสถานการณ์รองรับไว้ล่วงหน้าเพื่อป้องกันความเสียหายจากปฏิกิริยาตอบโต้ของคนได้ นอกจากนี้ผู้นำที่ดีต้องมีความสามารถในการใช้แรงจูงใจเพื่อกระตุ้นให้ลูกน้องทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ ต้องวิเคราะห์แยกแยะบุคลากรและใช้ความสามารถในการใช้แรงจูงใจเพื่อผลักดันให้บุคคลทำงานอย่างเต็มกำลังความสามารถ

๑๑. เป็นคนใจกว้าง มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สนับสนุนช่วยเหลือส่วนรวม เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ ไม่ดีแต่พูด มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ ความสามารถในการปรับตัวและมีความยืดหยุ่น สามารถในการจัดการความขัดแย้ง คลี่คลายปัญหาให้กับผู้อื่น ความสามารถในการสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจ ให้ผู้อื่นเข้าใจในสิ่งที่ตนคิด

๒.๒.๕ มุมมองเกี่ยวกับภาวะผู้นำชุมชน

มุมมอง (Perspective) คือ ความสามารถในการมองสิ่งต่าง ๆ ถึงสัมพันธ์ภาพที่ถูกต้อง การมีมุมมองจึงเป็นมุมมองเชิงเปรียบเทียบสิ่งต่างๆ โดยการพิจารณาหลาย ๆ ประเด็น เช่น หลักเกณฑ์ ความคิดเห็น เหตุการณ์ ที่เกี่ยวข้องกัน มุมมองเกี่ยวกับภาวะผู้นำชุมชนในการวิจัยเรื่องนี้ ได้เสนอสาระสำคัญที่มีต่อผู้นำชุมชน ดังนี้

๑. อุปนิสัยที่สนับสนุนความมีประสิทธิภาพของผู้นำ อุปนิสัย คือ สิ่งที่มีอยู่ในตัวหรือนิสัยที่เป็นมานาน อุปนิสัยหลักที่ชุมชนควรมี^{๒๙} ดังนี้

๑) ความเชื่อมั่นในตนเอง (Self Confidence) คือ ความรู้สึกที่ตนเองมีความสามารถจะทำงานประสบความสำเร็จได้ตามต้องการ แนวปฏิบัติ คือการประเมินจุดอ่อนจุดแข็งส่วนตัว แสวงหาประสบการณ์จากการฝึกอบรมและประสบการณ์ทักษะที่ต้องการ และฝึกปฏิบัติการพูดและจินตนาการด้านบวก

๒) ความสามารถในการตัดสินใจ (Decisiveness) คือ ความสามารถดำเนินงานได้รวดเร็วตามเหตุการณ์โดยไม่ทำลายคุณภาพการตัดสินใจมากเกินไป แนวปฏิบัติคือ การศึกษาการตัดสินใจ ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง ในการรวบรวมข่าวสารหรือตัดสินใจ เตรียมตัวเพื่อภาวะฉุกเฉินและภาวะวิกฤติ และมีความสุขรอบครอบ

๑.๓) ความสามารถในการกลับสู่สภาพเดิม (Resilience) คือ ความสามารถในการกลับคืนสู่สภาพ ตำแหน่งหรือทิศทางเดินหลังจากการถูกกดดันหรือบีบคั้น แนวปฏิบัติ คือ รู้เป้าหมายระยะยาว อดทนและยืดหยุ่นในการบรรลุเป้าหมาย และเรียนรู้วิธีการอดทนต่อความกดดัน

^{๒๙} Wart, Montgomery Van, *Dynamic of Leadership in Public Service : Theory and Practice*, (Armok M.E. Sharpe, Inc.,2005), pp. 93-122.

๔) ความมีพลัง (Energy) คือ มีความสามารถทั้งร่างกายและจิตใจในการปฏิบัติงาน แนวการปฏิบัติ คือ รักษาสุขภาพที่ดีของร่างกายและความสุขทางจิตใจ อุทิศตัวให้กับอาชีพและผลประโยชน์ในการปฏิบัติงาน แสวงหาวิธีกำจัดสิ่งที่ยับยั้งพลังการทำงาน

๕) ความต้องการความสำเร็จ (Need for achievement) คือ การมีแรงขับเพื่อความสำเร็จและเห็นคุณค่าหรือการยอมรับการกระทำของตน แนวปฏิบัติ คือ วางโครงสร้างและจัดลำดับเป้าหมาย มุ่งมั่นเพื่อการทำนายแต่เป็นเป้าหมายที่เป็นจริง ควบคุมโอกาสให้เป็นผลบวกต่อการประสานงาน การแข่งขัน และการมีมาตรฐานที่สูงขึ้น และสร้างความสมดุลระหว่างความสมบูรณ์ของเป้าหมาย เช่น การสร้างทีมงาน การพัฒนาพนักงาน วิสัยทัศน์ระยะยาว และประเด็นการยึดมั่นความถูกต้องชอบธรรม

๖) ความเต็มใจที่จะรับผิดชอบ (Willingness to assume responsibility) หมายถึง การที่บุคคลจะรับตำแหน่งที่มีขอบเขตการตัดสินใจกว้างขวางขึ้น และมีอำนาจหน้าที่เพิ่มขึ้น แนวปฏิบัติ คือ สร้างความเข้าใจความแตกต่างของความรับผิดชอบของตำแหน่งที่แตกต่างกัน พัฒนามุมมองอำนาจการอบรมขัดเกลาเพราะสร้างความสำเร็จในระยะยาว เรียนรู้การใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ

๗) ความยืดหยุ่น (Flexibility) หมายถึง ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงโดยไม่แตกหักและปรับตัวเพื่อเปลี่ยนแปลงหรือมีความสามารถที่จะดัดแปลงแก้ไข แนวปฏิบัติ คือ รู้ถึงข้อแตกต่างของวัตถุประสงค์ที่สำคัญจากวิธีการที่ไม่สำคัญ ชื่นชมการตัดสินใจที่ไม่สร้างสรรค์ ชื่นชมอำนาจนวัตกรรมและการเปลี่ยนแปลง

๘) การมีจิตบริการ (A service mentality) หมายถึง หลักจริยธรรมที่ทำให้ความสำคัญกับผู้อื่นก่อนทั้งในเรื่องผลประโยชน์ มุมมอง และความสนใจ แนวปฏิบัติ คือ ระลึกว่าสัจจะของหน่วยงาน คือ การรับใช้ผลประโยชน์สาธารณะ แสดงความเคารพและความสนใจผู้ผู้บังคับบัญชา และการกระจายการตัดสินใจให้ผู้เกี่ยวข้องมากที่สุดเท่าที่จะมากได้

๙) การยึดมั่นในความถูกต้องชอบธรรมประจำตน (Personal integrity) เป็นคุณสมบัติที่หลายคนยอมรับว่าเป็นคุณภาพสูงสุดของผู้นำ หมายถึง ภาวะแห่งความดีพร้อมที่เกี่ยวข้องกับบุคคล อาชีพ และสังคมที่บุคคลเป็นสมาชิก เป็นความไม่เสื่อมเสีย เป็นคุณลักษณะที่คล้ายกับความมีคุณธรรม และความซื่อสัตย์ ความยุติธรรม ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของคุณสมบัตินี้ แนวปฏิบัติคือ ตรวจสอบและอธิบายหลักการต่าง ๆ เบื้องหลังการกระทำ อ้าวงไว้ซึ่งการตัดสินใจที่โปร่งใส และจัดโอกาสให้มีข้อมูลย้อนกลับอย่างเปิดเผยตรงไปตรงมา

๑๐) การมีวุฒิภาวะทางอารมณ์ (Emotional maturity) หมายถึง กลุ่มของคุณลักษณะที่ถือว่าบุคคลสามารถสร้างดุลยภาพในมิติต่าง ๆ ด้านจิตวิทยาและพฤติกรรม แนวปฏิบัติคือ การประเมินจุดแข็งและจุดอ่อนของตนเอง ฝึกปฏิบัติการควบคุมตนเอง และการมีวินัยในตนเอง รับผิดชอบต่อการกระทำ และพัฒนาการงานทางสังคม

คุณสมบัติที่กล่าวมา พบว่า ข้อ ๑.๑-๑.๕ เป็นคุณสมบัติส่วนบุคคล ข้อ ๑.๖-๑.๗ เป็นการให้ความสำคัญกับการจงใจ ข้อ ๑.๘-๑.๙ ให้ความสำคัญกับสิ่งที่มีคุณค่า ส่วนข้อสุดท้ายเป็นการรวมลักษณะต่าง ๆ เนื่องจากผู้ตามมักประเมินผู้นำตามคุณลักษณะมากกว่าพฤติกรรม เพราะคุณลักษณะหรืออุปนิสัยเข้าใจได้ง่ายกว่า ส่วนการทำหน้าที่ของผู้นำจะประสบผลสำเร็จ จะต้องมีความสัมพันธ์ประสานกัน และไม่ควรมีคุณสมบัติด้านใดด้านหนึ่งสุดโต่ง ดังนั้นคุณสมบัติที่กล่าวมา ๑๐ ประการ เป็นคุณลักษณะที่ได้ศึกษามานานว่ามีความเหมาะสมสำหรับผู้นำที่ทำงานสาธารณะ นั่นคือ ผู้นำชุมชนนั่นเอง

๒. ทักษะที่สนับสนุนความมีประสิทธิภาพของผู้นำ ทักษะคือ ลักษณะเฉพาะที่ผู้นำได้เรียนรู้และนำไปประยุกต์ใช้ ทักษะเกิดจากการฝึกอบรม การศึกษา และการปฏิบัติ ทักษะสำคัญของภาวะผู้นำชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่ทำงานบริการสาธารณะ ประกอบด้วย ๖ ประการ คือ

๑) ทักษะการสื่อสาร (Communication skills) คือ ความสามารถในการแลกเปลี่ยนข่าวสารอย่างมีประสิทธิภาพโดยผ่านวิธีการทั้งทางตรงและทางอ้อม ทักษะการสื่อสารจึงรวมถึงทักษะการพูด การเขียน การฟัง และการสื่อสารโดยไม่ใช้คำพูด แนวปฏิบัติ คือ ประเมินทักษะการสื่อสารเพื่อทราบถึงจุดอ่อนจุดแข็งของการสื่อสารแต่ละประเภท พัฒนาตนเพื่อแก้ไขจุดอ่อนในการสื่อสาร

๒) ทักษะทางสังคม (Social skills) คือ ความสามารถในการสร้างปฏิสัมพันธ์อย่างมีประสิทธิภาพในภาวะสังคม เข้าใจและควบคุมโครงสร้างทางบุคลิกภาพของตนเองและผู้อื่นได้โดยมีผลิตภาพ ทักษะนี้มีส่วนประกอบ ๓ ส่วนคือ ส่วนประกอบแรก ความน่ารักส่วนบุคคลที่ประกอบด้วยการมองโลกในแง่ดี ความเมตตา ปฏิภาณดี และเคารพผู้อื่น ส่วนประกอบที่สอง คือ กล้าแสดงออก กล้าพูด กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง ส่วนประกอบสุดท้าย คือ ความสามารถในการเข้าใจสังคม เป็นการเข้าใจสิ่งจูงใจและการกระทำของผู้อื่น แนวปฏิบัติ คือ ให้ความสนใจอย่างมากต่อทักษะทางสังคมว่าตนมีจุดอ่อนด้านใดและพัฒนาตนเองเพื่อแก้ไขและปรับปรุงจุดอ่อนด้านทักษะทางสังคม

๓) ทักษะการชักจูง (Influence skills) หมายถึง การใช้ประโยชน์จากแหล่งอำนาจเพื่อให้เป็นไปตามกลยุทธ์เชิงพฤติกรรมอย่างมีรูปธรรม ผู้นำจะใช้อำนาจต่อผู้อื่นโดยมีกลยุทธ์ที่สำคัญ ๘ กลวิธีคือ กฎหมาย กดดัน แลกเปลี่ยน ชักชวนด้วยเหตุผล การปรึกษาหารือ จูงใจด้วยบุคคล จูงใจทางความรู้สึก (เช่น การเสียสละเพื่อแผ่นดิน) และสร้างความเป็นเพื่อน แนวปฏิบัติ คือ ผู้นำประเมินอย่างเปิดเผยและเพิ่มพูนทักษะที่ต้องการโดยเฉพาะการจูงใจของบุคคล การเข้าใจและสร้างกลวิธี การชักจูงตลอดเวลาเพื่อให้เกิดประสิทธิผลระดับสูง และปกป้องผลกระทบที่กีดกร่อนอำนาจและอิทธิพลของผู้นำ

๔) ทักษะการวิเคราะห์ (Analysis skills) เป็นความพยายามในการจดจำ แยกแยะ และการจัดการกับความซับซ้อนและความกำกวมได้ ทักษะนี้มีส่วนประกอบย่อย ๔ ประการ คือ ความทรงจำ ความสามารถในการจำแนก การเข้าใจความซับซ้อน และความอดทนต่อความกำกวม แนวปฏิบัติ คือ ประเมินความสามารถในการจดจำสิ่งต่าง ๆ เพิ่มทักษะการวิเคราะห์โดยหาประสบการณ์ในสิ่งที่

ต้องการศึกษา การเข้ารับการศึกษาศึกษาและเข้ารับการฝึกอบรมที่ครอบคลุมในเรื่องการบริหาร พิจารณาผลงานที่เกิดขึ้น เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานให้ดีกว่าเดิม

๕) ทักษะด้านเทคนิค (Technical skills) แม้ว่าผู้นำจะไม่ค่อยได้ทำงานด้านเทคนิคด้วยตนเอง แต่ผู้นำต้องมีความรู้เพียงพอในเรื่องกว้าง ๆ ทักษะด้านเทคนิค หมายถึง ความรู้และการปฏิบัติด้านองค์การและอาชีพพื้นฐานที่สัมพันธ์กับงานที่ต้องปฏิบัติ ทักษะด้านเทคนิค ประกอบด้วย ข่าวสาร ความรู้ และทักษะพื้นฐานในการจัดการ แนวปฏิบัติ คือ ประเมินทักษะด้านเทคนิคและความจำเป็นในทรศนะทางเทคนิค แล้วพัฒนาตนเองเพื่อปรับปรุงด้านทักษะเทคนิค

๖) การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Continual skills) คือ การมีความรับผิดชอบต่อการได้มาซึ่งข่าวสารใหม่ ๆ มองการข่าวสารเก่าในวิถีทางใหม่ และการหาวิถีทางเพื่อใช้ข่าวสารใหม่และเก่าอย่างสร้างสรรค์ ทักษะนี้ประกอบด้วย ความสามารถในการรวบรวมข้อมูลและใช้ข่าวสารข้อมูลใหม่ ๆ และความสามารถในกระจายความรู้หรือการสร้างสรรค์ความรู้ แนวการปฏิบัติ คือ เน้นผลประโยชน์การเรียนรู้ เรียนรู้จากที่แปลกใหม่และค้นหาวิถีทางที่ท้าทายกับสมมติฐาน และการลงทุนในการเรียนรู้ไม่ว่าจะอยู่ในช่วงเวลายากลำบากหรือความสับสนวุ่นวาย

๓. ภาวะผู้นำชุมชนยุคใหม่ การแบ่งภาวะผู้นำมีหลายแบบแตกต่างกันออกไป เช่น แบ่งตามรูปแบบการทำงาน แบ่งตามพฤติกรรมที่แสดงออก แต่ยุคใหม่จะแบ่งตามลักษณะบทบาทของผู้นำและผู้ตาม โดยภาวะผู้นำ แบ่งออกเป็น ๒ แบบ^{๓๐} คือ

๑) ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยน (Transactional leadership) หมายถึง ผู้บริหารใช้การให้รางวัลหรือการลงโทษเพื่อผลักดันหรือชักนำ (Influence) ผู้ใต้บังคับบัญชา นั้นหมายถึง การกระทำที่ผู้บังคับบัญชาต้องการจะได้รับการรางวัล แต่หากไม่ทำตามที่ผู้บังคับบัญชาสั่งการก็จะถูกลงโทษ ผู้เชี่ยวชาญด้านภาวะผู้นำพบว่า ภาวะผู้นำแบบแลกเปลี่ยนทำงานได้ผลมาก อย่างไรก็ตาม ภาวะผู้นำแบบนี้ไม่สามารถทำให้องค์การไปสู่ความยิ่งใหญ่

๒) ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Transformational leadership) เพื่อความสำเร็จในการเป็นองค์การที่ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง ผู้บริหารจะต้องรับเอารูปแบบของภาวะผู้นำที่สูงกว่าเรียกว่า ภาวะผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง เป็นภาวะผู้นำที่ได้รับการพิจารณาว่ามีความความเหนือกว่าผู้นำแบบอื่น ๆ ในทุกสังคม พฤติกรรมและคุณลักษณะของผู้นำเพื่อการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ (๑) แสดงวิสัยทัศน์นำเสนอนิรูปแบบที่ชัดเจนและให้ความรู้สึกเชิงอุดมคติของอนาคตขององค์การ (๒) สลัดสิ่งเดิมมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะสลัดทิ้งสิ่งเก่า ทำในสิ่งที่แตกต่าง (๓) เพิ่มเป้าหมายแผน มีวิสัยทัศน์ที่ให้ความสำคัญกับอนาคตนำเสนอขั้นตอนที่ชัดเจนแก่บุคลากรเพื่อเปลี่ยนแปลงหน่วยงาน (๔) หนักแน่นสู่เป้าหมาย กำหนดให้เป้าหมายเป็นเรื่องที่สร้างความรู้สึกหรือบริบทเชิงวัฒนธรรม (๕) เต็มใจ

^{๓๐} Cullen and Parboteeah, *Multinational Management: A Strategic Approach*, 3th (Mason: Thomson South-Western, 2005), pp. 591-593.

เสี่ยง สมัยใจที่จะเสี่ยงเพื่อให้องค์กรมองเห็น (๖) ไม่เสี่ยงการนำ แสวงหาตำแหน่งภาวะผู้นำและดำเนินงานตามรูปแบบนั้น (๗) สร้างอำนาจในตน ใช้ประโยชน์จากอำนาจส่วนตนเป็นพื้นฐานของความเชี่ยวชาญ การให้ความเคารพ (๘) เป็นคนที่มีจริยธรรม ประพฤติตนอย่างคงเส้นคงว่า และยุติธรรมด้วยมาตรฐานทางจริยธรรมที่รับรู้กัน

ภาวะผู้นำชุมชนเพื่อการเปลี่ยนแปลงมีความจำเป็นสำหรับสังคมพัฒนา โดยเฉพาะในสถานะที่มีการใช้ทรัพยากรจากแหล่งต่าง ๆ มาใช้เพื่อการพัฒนาชุมชน ผู้นำในชุมชนจะต้องมีส่วนสำคัญในการระดมทรัพยากรดังกล่าวมาแก้ไขปัญหาของชุมชน ดังนั้นผู้นำชุมชนยังเป็นทุนทางสังคมที่จำเป็นต่อการสร้างความร่วมมือและประสานงานการพัฒนา

๔. ภาวะผู้นำกับการกิจในการจัดการชุมชน การที่จะนำประชาชนมาร่วมจัดการชุมชน เป็นสิ่งที่กระทำได้ยาก บุคคลที่ทำงานในฐานะตัวแทนของประชาชน คือ ผู้นำ ที่จะใช้ภาวะผู้นำให้เกิดประโยชน์แก่สาธารณะมากที่สุด ซึ่งในชุมชนหนึ่ง ๆ จะมีผู้นำทั้งแบบทางการและไม่เป็นทางการ ผู้นำชุมชนเหล่านี้ต่างมีจิตวิญญาณที่ต้องการเห็นชุมชนตนเองได้รับการพัฒนา และผู้นำชุมชนต้องมีความรู้ความสามารถในการทำงานร่วมกับประชาชน ดังนั้นความสามารถที่จำเป็นสำหรับผู้นำชุมชนเป็นภาวะผู้นำในด้านต่าง ๆ คือ (๑) ภาวะผู้นำในบริบท มีความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี (๒) ภาวะผู้นำส่วนบุคคล มีความเข้าใจและพัฒนาคุณสมบัติส่วนบุคคลเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ (๓) ภาวะผู้นำทีม สามารถสร้างกลุ่มให้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ (๔) ภาวะผู้นำองค์การ สนับสนุนองค์การที่มีประสิทธิผล (๕) ภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์ร่วมสร้างสรรค์และสื่อความหมายต่าง ๆ ในที่ประชุมสาธารณะ สร้างวิสัยทัศน์ และการเปลี่ยนแปลงที่ต่อเนื่อง

ภาวะผู้นำทั้ง ๕ ประการ ต่างมีความสำคัญมากน้อยตามสถานการณ์ และลักษณะสิ่งแวดล้อมของแต่ละชุมชน ที่ผู้นำสามารถเลือกใช้ ความสำคัญกับภาวะผู้นำที่สอดคล้องกับการจัดการชุมชน แบ่งภาวะผู้นำออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มแรก คือภาวะผู้นำพื้นฐานในการจัดการชุมชน ประกอบด้วย ภาวะผู้นำในบริบท และภาวะผู้นำส่วนบุคคล ภาวะผู้นำทั้งสองประการนี้ เป็นจุดเริ่มต้นสำคัญของความสามารถอื่น ๆ ในการบรรลุผลประโยชน์ของชุมชน กลุ่มที่สอง คือ ภาวะผู้นำเพื่อดำเนินการจัดการชุมชน เป็นภาวะผู้นำเพื่อผู้ตามและสร้างความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาชุมชนให้ประสบผลสำเร็จ ประกอบด้วย ภาวะผู้นำทีม ภาวะผู้นำองค์การ และภาวะผู้นำเชิงกลยุทธ์

๒.๒.๖ แนวทางการพัฒนาศักยภาพของผู้นำ

ครรชิต พุทธโกษา กล่าวว่า ความเป็นผู้นำ เป็นคุณลักษณะที่มีอยู่แล้วในบางคน และเป็นคุณสมบัติที่ทุกคนสามารถสร้างขึ้นได้ การพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชนนี้คือ การทำให้ผู้นำชุมชนมีภาวะความเป็นผู้นำเพิ่มมากขึ้น หรือทำให้ผู้นำชุมชนมีการปรับปรุงความสามารถในการทำหน้าที่ หรือเข้าไปมีบทบาทในชุมชนได้ดี รวมทั้งเพื่อให้ผู้นำชุมชนมีความมั่นใจที่จะดึงเอาศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองออกมาใช้อย่างเต็มที่ นอกนี้ผู้นำชุมชนหากถูกพัฒนาขึ้นให้เป็นวิทยากรชุมชน เพื่อเป็นกำลังหลักในการ

ส่งต่อความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนออกไปสู่บุคคลภายนอก จะทำให้ขยายผลการเรียนรู้เป็นไปอย่างสะดวก ดังนั้นการพัฒนาศักยภาพของผู้นำชุมชน มีหลายวิธี^{๓๑} ได้แก่

๑. การจัดฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำในด้านต่าง ๆ เช่น การพัฒนาบุคลิกภาพ การพูดต่อหน้าที่ประชุมชน การพัฒนาในการติดต่อสื่อสาร การพัฒนาความจำ เป็นต้น (๒) การเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุม สัมมนาตั้งแต่ระดับท้องถิ่นถึงระดับชาติ เพื่อเป็นการเปิดวิสัยทัศน์ และให้รู้จักเข้าสังคม (๓) เปิดเวทีให้มีโอกาสได้พูดหรือแสดงความคิดเห็นในเวทีสาธารณะเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ (๔) เปิดโอกาสให้เข้ารับการฝึกฝนหรือทักษะในด้านต่าง ๆ ที่เป็นการส่งเสริมความชำนาญหรือเพิ่มพูนความรู้ความสามารถ ทั้งที่เป็นความรู้เฉพาะด้าน และความรู้ในเรื่องรอบตัวทั่วไป และ (๕) ใช้ระบบพี่สอนน้องโดยใช้ผู้นำรุ่นก่อน ๆ หรือการใช้แบบอย่างที่ดีจากคนที่เขาศรัทธาและเป็นที่ยอมรับในสังคม

การพัฒนาผู้นำจะเน้นการพัฒนาศักยภาพและความสามารถของบุคคลเพื่อเกื้อกูลการดำเนินงานให้บรรลุตามจุดมุ่งหมาย ที่กำหนดในสถานที่ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสถานะความต้องการทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ เดิมเคยคิดกันว่า คนที่จะเป็นผู้นำได้นั้น ผู้ที่เกิดมาเป็นผู้นำโดยเฉพาะ ต้องมีคุณสมบัติของผู้นำมาตั้งแต่กำเนิด ทั้งนี้สัยใจคอ ร่างกาย และความเป็นกันเอง แต่ปัจจุบันมีความเชื่อว่า การเป็นผู้นำต้องมีการฝึกฝน เมื่อจะแต่งตั้งใครดำรงตำแหน่ง จึงต้องมีการฝึกอบรมเพื่อให้เกิดความเป็นผู้นำโดยตำแหน่ง การฝึกฝน หรือฝึกอบรม จะเป็นการส่งเสริม เพิ่มพูนคุณสมบัติที่มีอยู่แล้วให้เกิดความพร้อม และแสดงบทบาทในการเป็นผู้นำได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา ได้กล่าวถึง หลัก ๑๐ ประการในการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาคน ให้เป็นผู้นำ ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาผู้นำ^{๓๒} ดังนี้

๑. มนุษย์แต่ละคนมีลักษณะพิเศษโดยเฉพาะด้านที่แตกต่างกันกับผู้อื่น และยังเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา และในขณะเดียวกันแบบของผู้นำยังมีความแตกต่างตามชนิดงานและสมาชิกในกลุ่ม ดังนั้น การฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความเป็นผู้นำ ถ้าจะใช้มาตรฐานที่คล้าย ๆ กัน ก็จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างของสถานการณ์ และสิ่งแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับผู้ที่เราจะฝึกเป็นผู้นำด้วย เมื่อเป็นเช่นนี้หลักสูตรที่เหมาะสมอาจจะต้องทำการแก้ไขในส่วนที่น่าจะเปลี่ยนแปลง

๒. บุคคลแต่ละคนมีหน้าที่ในการพัฒนาตนเอง จะต้องดำเนินงานสร้างจิตสำนึกให้ผู้นำที่ฝึกขึ้นมาให้เกิดความรู้สึกว่า แม้องค์กรทำหน้าที่ฝึกมีหน้าที่เกี่ยวข้องช่วยพัฒนาบุคคลที่อยู่ในความดูแล

^{๓๑} ครรชิต พุทธิโกษา, คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๘๐-๘๑.

^{๓๒} ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา, ยุทธศาสตร์การพัฒนาและการวางแผนชุมชนเกษตรกรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), หน้า ๑๑๕-๑๑๖.

ขององค์กร แต่ผู้ที่ถูกอบรมมีหน้าที่โดยตรงจะต้องพัฒนาตนเองเพื่อประโยชน์โดยต่อส่วนรวมและต่อตนเองด้วยในที่สุด

๓. ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องค้นหาบุคคลที่มีลักษณะตามอุดมการณ์ เอามาฝึกอบรม เพราะการเป็นผู้นำที่ดีไม่จำเป็นต้องมีลักษณะพิเศษที่เกิดมากับตัวเสมอไป และที่สำคัญแต่ละคนสามารถได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่ดีได้ เพราะเราจะพบว่าผู้นำที่มีลักษณะที่แตกต่างกัน เช่น บางคนสุขุมเจ้าความคิด บางคนก้าวร้าว เร่งรีบ และอื่น ๆ ผู้นำที่ทำงานได้ดีมีทุกลักษณะที่กล่าวมาแล้ว โดยไม่จำเป็นต้องหล่อพิมพ์ออกมาเป็นพิมพ์เดียวหรือใกล้เคียงกัน

๔. การเป็นผู้หรือนักบริหารนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติงานฝีมือดี เช่น เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการทำนา ไม่จำเป็นว่าเมื่อมาฝึกฝนให้เป็นผู้นาจจะต้องทำงานในหน้าที่ผู้นำได้ดีกว่าคนที่ไม่ประสบความสำเร็จในการทำนาเท่าเกษตรกรคนอื่น

๕. การพัฒนาบุคคลให้เป็นผู้นำ อย่างเน้นหนักในเรื่องของการมีตำแหน่งในกลุ่มมากกว่าที่จะเน้นหนักในเรื่องของการทำงานเพื่อชุมชน

๖. ต้องเปิดโอกาสให้มีการพัฒนาไม่จำกัด เพราะบุคคลหลายคนอาจจะล้มเหลวในชีวิตเบื้องต้น แต่อาจประสบความสำเร็จภายหลังก็ได้

๗. การพัฒนาโดยเริ่มจากประสบการณ์ในการทำงานประจำวันของเขา กล่าวคือ ถ้าเขาเป็นชาวนาก็หาทางพัฒนาตามรูปแบบที่จะปลูกฝังให้เขาเป็นผู้นำชาวนาที่ดี

๘. ควรเปิดโอกาสให้ผู้ถูกฝึกมาเป็นผู้นำ ได้มีโอกาสวินิจฉัยสั่งการผลัดเปลี่ยนกันไป โดยทั่วถึง

๙. ผู้ที่ถูกฝึกอบรมมาเป็นผู้นำ ต้องถูกสร้างให้เกิดมีจิตสำนึกในการที่จะสนใจที่พัฒนาหนุ่มสาวในชุมชนให้เป็นผู้ผู้นำที่สามารถได้เช่นเดียวกับตนต่อไปด้วย เพื่อที่จะทำหน้าที่สืบทอดเจตนารมณ์ของชุมชนต่อไป

๑๐. การฝึกอบรมความเป็นผู้นำต้องเน้นสัดส่วนทั้งการพัฒนาด้านวัตถุและพัฒนาจิตใจ และจรรยาบรรณให้สมดุลกันในอันที่จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมอย่างแท้จริง

วิเชียร วิทย์อุดม ได้กล่าวถึงการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำ (Development Leadership Skills) ประกอบด้วย ๒ วิธีการที่แตกต่างกัน คือ โปรแกรมการฝึกอบรมและการเรียนรู้จากประสบการณ์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้^{๓๓}

๑. โปรแกรมการฝึกอบรมความเป็นผู้นำ (Leadership Training Programs)

ปัจจุบันได้มีการนำโปรแกรมการฝึกอบรมอย่างเป็นทางการมาใช้อย่างกว้างขวาง เพื่อพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำให้มีมากขึ้นในองค์กร องค์กรขนาดใหญ่มีการจัดโปรแกรมการพัฒนาการจัดการ รวมทั้งส่งผู้จัดการไปเข้าร่วมประชุมและสัมมนาเชิงปฏิบัติการ โปรแกรมการฝึกอบรมถูกใช้

^{๓๓} วิเชียร วิทย์อุดม, *ภาวะผู้นำ*, (นนทบุรี: ม.ป.ท., ๒๕๔๘), หน้า ๒๔๙-๒๕๗.

กว้างขวางในการพัฒนาทักษะความเป็นผู้นำในส่วนที่เฉพาะเจาะจงในองค์กร โปรแกรมการฝึกอบรมความเป็นผู้นำถูกจัดทำขึ้นเพื่อเพิ่มทักษะ ประสิทธิภาพและความก้าวหน้าของการจัดการ นอกจากนี้ โปรแกรมการฝึกอบรมยังอาจช่วยเพิ่มจิตสำนึกระหว่างผู้เข้าร่วมการฝึกอบรม หากแต่ไม่ได้รวมถึงความพยายามที่จะเปลี่ยนอุปนิสัยพื้นฐานของผู้เข้าร่วมแต่ละคน

การฝึกอบรมความเป็นผู้นำสามารถจัดทำขึ้นได้หลายรูปแบบ ได้แก่ การสัมมนาเชิงปฏิบัติการที่มุ่งเน้นทักษะเฉพาะบางอย่างที่ใช้เวลาไม่กี่ชั่วโมง ไปจนถึงโปรแกรมที่ครอบคลุมเนื้อหาและการฝึกทักษะในระดับกว้างซึ่งอาจใช้เวลาเป็นปีหรือมากกว่า บริษัทที่ปรึกษาหลายแห่งเลือกการสัมมนาเชิงปฏิบัติการในช่วงเวลาสั้น ๆ ที่เปิดสำหรับผู้จัดการที่มาจากหลายองค์กร บริษัทที่ปรึกษาอาจออกโปรแกรมการฝึกทักษะความเป็นผู้นำให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ขององค์กร โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่จัดทำหลักสูตรการพัฒนาการบริหารจัดการ (Executive MBA) โดยใช้เวลาเรียน ๑-๓ ปี โดยเนื้อหาของโปรแกรมการฝึกอบรมการจัดการจะอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎีความเป็นผู้นำเฉพาะเรื่อง ได้แก่ ทฤษฎีการบริหารตามสถานการณ์ ตัวแบบการตัดสินใจเชิงปทัสฐาน ความเป็นผู้นำเชิงปฏิรูป สามารถเพิ่มประสิทธิผลของความเป็นผู้นำให้ดีขึ้น อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีพื้นฐานเหล่านี้ยังมีความสำคัญที่ทำให้ทราบว่า การศึกษาส่วนใหญ่มักจะไม่ได้รับการยอมรับแม้ว่าการเพิ่มประสิทธิภาพให้ดีขึ้น คือ ผลลัพธ์ของการประยุกต์ทฤษฎี หรือผลลัพธ์ของการได้รับทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและทักษะในการบริหารเพิ่มมากขึ้น

๑) การกำหนดรูปแบบการฝึกอบรมที่มีประสิทธิผล (Designing Effective Training) ความมีประสิทธิภาพของโปรแกรมการฝึกอบรม ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในการออกแบบโปรแกรม การวางรูปแบบการฝึกอบรมควรพิจารณาถึงทฤษฎีเป้าหมายของการศึกษาที่เฉพาะเจาะจง ลักษณะนิสัยของผู้ฝึกอบรม และการพิจารณาถึงความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ขอบข่ายความรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ในปัจจุบัน ไม่ได้ก่อให้เกิดแนวทางที่แน่นอนสำหรับการกำหนดโปรแกรมการฝึกอบรม อย่างไรก็ตามการฝึกอบรมความเป็นผู้นำมีความเป็นไปได้ที่จะประสบผลสำเร็จมากกว่าถูกกำหนดและดำเนินไปในแนวทางที่เหมาะสม สอดคล้องกับข้อสรุปสำคัญในกระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ ขั้นตอนที่สำคัญในการกำหนดรูปแบบการฝึกอบรมมีดังนี้

(๑) การกำหนดเนื้อหา วัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ให้ชัดเจน (Clear Learning Objectives) จุดประสงค์ของการเรียนรู้ควรอธิบาย พฤติกรรม ทักษะ และความรู้ของผู้ที่เข้ารับการฝึกอบรมที่คาดหวังว่าจะได้รับการฝึกอบรม และประเด็นในการฝึกอบรมอย่างชัดเจน วัตถุประสงค์ส่วนใหญ่ไม่เพียงแต่ให้คำอธิบายสิ่งที่กำลังศึกษา แต่รวมถึงคำอธิบายของประโยชน์ของการฝึกอบรมที่ผู้เข้าอบรมได้รับ ดังนั้นช่วงเริ่มต้นในการอบรม ครูฝึกอบรมควรระบุวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรมอย่างชัดเจน รวมทั้งควรอธิบายสาเหตุที่ทำให้การฝึกอบรมช่วยเพิ่มประสิทธิผลของความเป็นผู้นำ

(๒) กำหนดเนื้อหาที่ชัดเจน (Clear Meaningful content) เนื้อหาของการฝึกอบรม ควรมีการกำหนดตัวอย่างชัดเจน และมากด้วยเนื้อหาสาระสำคัญ นอกจากนี้เนื้อหาการฝึกอบรมควรเน้นเฉพาะในสิ่งที่สำคัญ ควรประกอบด้วยกรณีตัวอย่างจำนวนมาก การจัดทำเป็นข้อสรุประยะ เป็นสิ่งสำคัญที่ง่ายต่อความเข้าใจและจดจำ โดยอาจมีการเพิ่มแผนภาพตัวอย่าง เน้นทฤษฎีทั่วไปที่ง่ายต่อการจดจำ และตรงประเด็นเพียงพอที่จะทำให้ผู้รับการฝึกอบรมสามารถตีความได้จากประสบการณ์ตนเอง

(๓) การจัดลำดับเนื้อหาที่เหมาะสม (Appropriate Sequencing of Content) กิจกรรมการฝึกอบรม ควรได้รับการจัดระเบียบ แบบแผน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ที่จะช่วยให้เกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว อาทิ การฝึกอบรมควรเริ่มต้นจากภาคทฤษฎีก่อนที่จะทำกิจกรรม และควรเริ่มจากการคิดแบบธรรมจนถึงการคิดแบบซับซ้อน แล้วแตกเป็นส่วนประกอบที่ง่ายต่อการทำความเข้าใจ และต้องมีการพักช่วงระหว่างการฝึกอบรมจะช่วยให้ผู้เข้ารับการอบรมมีโอกาสทบทวน และหลีกเลี่ยงไม่ให้ผู้เข้าอบรมเหน็ดเหนื่อย

(๔) การผสมผสานวิธีการฝึกอบรมที่เหมาะสม (Appropriate Mix of Training Methods) วิธีการฝึกอบรมมีอยู่หลายวิธี แต่ควรเลือกวิธีที่เหมาะสม โดยพิจารณาจากระดับทักษะของผู้ฝึกอบรม ความกระตือรือร้น ความสามารถในการเข้าใจและความสามารถในการจดจำข้อมูลที่สลับซับซ้อน วิธีการควรสอดคล้องกับความรู้ ทักษะ ทศนคติ หรือพฤติกรรม นอกจากนี้วิธีการฝึกอบรมควรมีความหลากหลายตามความต้องการของผู้เข้ารับการฝึกอบรม เช่น การนั่งฟังบรรยายนานกว่า ๓๐ นาที อาจทำให้ผู้เข้าอบรมขาดความสนใจ ทั้งนี้วิธีการฝึกอบรมที่ช่วยให้ดึงดูดความสนใจของผู้เข้ารับการฝึกอบรม คือ การจัดกลุ่มอภิปรายและให้ฝึกอบรมเป็นระยะ

(๕) โอกาสสำหรับการฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ (Opportunity for Active Practice) ผู้เข้าฝึกอบรมทักษะเพื่อที่จะเรียนรู้ อาทิ พฤติกรรมในการเรียนรู้และทบทวนข้อมูลที่ยังอยู่ในความทรงจำมาประยุกต์ในหลักการทำงาน ประยุกต์หลักการที่มีความหลากหลาย เพื่อใช้กับสถานการณ์ที่แตกต่างกัน และปรับหลักการเหล่านั้นอย่างสอดคล้องกัน แทนที่จะเรียนรู้สถานการณ์เดียว และทักษะที่เกี่ยวกับการฝึกอบรมทักษะของกลุ่มควรได้รับการฝึกอบรมภายใต้เงื่อนไขความเป็นจริง

(๖) การประเมินผลการฝึกอบรมที่ถูกลงเวลา (Relevant Timely Feedback) ผู้เข้ารับการฝึกอบรม ควรได้รับการประเมินผลที่ตรงประเด็นจากผู้ประเมินที่มาจากที่ต่างๆ การประเมินควรมีความแม่นยำ เหมาะกับเวลา และสร้างสรรค์ การเรียนรู้งานต้องอาศัยขบวนการของการศึกษา ที่ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เห็นพัฒนาการตนเอง และนำมาประเมินได้ว่าอะไรสิ่งที่คุณรู้หรือไม่รู้ แต่การประเมินผลอาจไม่ก่อประโยชน์หากผู้เข้ารับการฝึกอบรมใช้อารมณ์ในการประเมินอย่างไม่เหมาะสม มิเช่นนั้นการประเมินก็จะไม่ช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นได้เลย

(๗) การเพิ่มความมั่นใจในตนเองให้กับผู้เข้ารับการฝึกอบรม (Enhancement of Trainee self-confidence) วิธีการนี้ทำได้โดยการเพิ่มความมั่นใจในตนเองของผู้เข้ารับการฝึกอบรม และให้ความคาดหวังในตัวของพวกเขาว่าสามารถทำงานสำเร็จ วิทยากรควรให้กำลังใจและอดทน รวมทั้งบอกความคาดหวังที่ผู้เข้ารับการฝึกอบรมควรจะทำ ทั้งนี้วิทยากรควรให้โอกาสผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้เรียนรู้งานต่าง ๆ เพื่อเสริมสร้างทักษะในตนเอง

(๘) การให้มีกิจกรรมในการติดตามผลอย่างเหมาะสม (Appropriate Follow-up Activities) การเรียนรู้ทักษะที่ซับซ้อนภายในระยะเวลาสั้น ๆ ที่กำหนดไว้เป็นสิ่งที่ยาก ดังนั้นการเรียนรู้ดังกล่าวจึงสามารถกระทำได้โดยการติดตามของผู้เข้ารับการฝึกอบรมอย่างใกล้ชิด เช่น ในส่วนของการทบทวนบทเรียน หรือให้จัดทำโครงการที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะกับการฝึกอบรมในครั้งนั้น

๒) เทคนิคพิเศษของการฝึกอบรมภาวะผู้นำ (Special Techniques for Leadership Training) เทคนิคพิเศษที่นำมาใช้อย่างกว้างขวางในการฝึกอบรมภาวะผู้นำ สามารถจำแนกได้เป็น ๓ เทคนิค คือ การสร้างตัวแบบบทบาทของพฤติกรรม การใช้กรณีศึกษาตัวอย่าง และการใช้วิธีการเลียนแบบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

(๑) การสร้างตัวแบบอย่างบทบาทของพฤติกรรม (Behavior Role Modeling) การสร้างตัวแบบอย่างบทบาทของพฤติกรรมเกิดจากการรวมกันของวิธีการฝึกอบรมแบบเก่า ๒ วิธี คือ การสาธิตและการแสดงบทบาท ซึ่งจะทำให้เกิดทักษะที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ในการสาธิต ผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะได้รับการแบ่งออกเป็นกลุ่มย่อย ๆ และให้สังเกตคนที่จะมาทำการสาธิตวิธีการที่จะจัดการกับปัญหาที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในบางประเภท หลังจากนั้นให้ผู้เข้าร่วมการฝึกอบรมแสดง และจบลงด้วยการรับผลการประเมินที่ไม่ทำให้เสียกำลังใจ การแสดงที่มีประสิทธิภาพของผู้เข้ารับการฝึกอบรม มักจะถูกนำเสนอในรูปแบบของวิดีโอเทปสั้น ๆ โดยทั่วไปวิทยากรการฝึกอบรมจะทำการอธิบายจุดที่ต้องการให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเรียนรู้ก่อนที่จะเกิดการสาธิต มีการสังเกตตลอดการสาธิต และนำเอาสิ่งเรียนรู้ สังเกตได้มาประยุกต์ใช้ในงานของตน ส่วนการสร้างตัวแบบอย่าง บทบาทได้รับการยอมรับ โดยทั่วไปว่าเป็นพฤติกรรมที่มีประสิทธิภาพของลักษณะความเป็นผู้นำโดยเฉพาะ แต่วิธีการนี้เมื่อนำมาใช้ในการสอนพฤติกรรมหรือกระบวนการค้นหาความรู้ความเข้าใจที่สามารถปรับเปลี่ยนได้

(๒) การอภิปรายกรณีตัวอย่าง (Case Discussion) กรณีตัวอย่างส่วนใหญ่ คือ เหตุการณ์ที่เป็นตามจริง ถึงแม้ว่าบางครั้งกรณีตัวอย่างจะถูกนำมาขยายเพื่อทำให้เกิดประโยชน์มากขึ้น ในการที่จะนำกรณีนั้นมาเป็นตัวอย่าง กรณีตัวอย่างจะถูกนำมาใช้หลายทางด้วยวัตถุประสงค์เพียง ต้องการพัฒนาทักษะด้านการจัดการ โดยมีรูปแบบที่ค่อนข้างสั้น และมุ่งเน้นไปที่การจัดการด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะวิเคราะห์รายละเอียดของสถานการณ์ในกรณีตัวอย่าง และนำความรู้หลักการทางการจัดการ และเทคนิคการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการแก้ไข

ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น กรณีตัวอย่าง อาจนำมาอภิปรายในกลุ่มใหญ่หรือกลุ่มย่อย ซึ่งจะใช้เวลาานกว่าจะทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมทุกคนมีส่วนร่วมในการอภิปรายอย่างใกล้ชิด

ผลดีของกรณีตัวอย่าง คือ การที่ทำให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเข้าใจถึงปัญหาและสถานการณ์ที่ผู้จัดการพบ และกรณีตัวอย่างยังสามารถแสดงถึงลักษณะเดียวกันที่สามารถเกิดขึ้น ได้แก่ กลุ่มคนที่มีค่านิยมและความสนใจที่ต่างกัน การใช้กรณีตัวอย่าง ยังสามารถแสดงให้เห็นถึงพฤติกรรมในการจัดการที่มีประสิทธิผล โดยผู้เข้ารับการฝึกอบรมจะเป็นผู้วิเคราะห์และประเมินพฤติกรรมที่เหมาะสมของผู้จัดการในกรณีตัวอย่าง รวมทั้งให้คำแนะนำรูปแบบของผู้เข้ารับการฝึกอบรมเอง

(๓) การเล่นเกมธุรกิจและการเลียนแบบ (Business Game and Simulation) วิธีการนี้ถูกนำมาใช้ในการฝึกด้านการจัดการมาเป็นเวลานาน

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน

การพัฒนาที่ประชาชนถูกกระตุ้นให้เกิดความอยากโดยเฉพาะกับวัตถุที่เป็นสิ่งฟุ่มเฟือยตามกระแสเศรษฐกิจมีผลร้ายแรงต่อสังคมท้องถิ่นอันเป็นเหตุวิถีชีวิตชาวบ้านเปลี่ยนไปแบบแก่งแย่งฉกฉวยโอกาสเพื่อการดำรงชีพ ชาวบ้านต้องสูญเสียพื้นที่สาธารณะอันเป็นฐานในการดำรงชีวิตแบบยังชีพ เช่น ป่าเขา หนองบึง และที่อื่น อันชาวบ้านสามารถใช้ร่วมกันเพื่อยังชีพ^{๓๔}

พระคุชฎี เมธงโร ได้ให้ความหมายของการพัฒนาว่า หมายถึง “เจริญเติบโต” “ก้าวหน้า” และ “ทันสมัย” นั้น ล้วนเป็นไปตามรูปแบบและปริมาณ ซึ่งผิดกับสิ่งที่พระพุทธศาสนาต้องการและเน้นย้ำ คือ คุณภาพชีวิตและความถูกต้องดีงาม ซึ่งมีประโยชน์สูงสุด กลมกลืนและเกื้อกูลแก่สรรพชีวิตและไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม^{๓๕}

ประเวศ วะสี ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาที่ผ่านมาที่ไม่คำนึงถึงฐานของสังคมไทย ๒ อย่าง คือ อยากรวดเร็ว ชาวไร่ชาวนาที่เป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศ และอย่างที่สอง พระพุทธศาสนา เพราะการพัฒนาที่ผ่านมาทำโดยทอดทิ้งและดูถูกชาวไร่ชาวนาและทอดทิ้งพุทธศาสนาซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคมไทยมาช้านาน^{๓๖}

พระธรรมปิฎก ได้กล่าวถึง แนวคิดการพัฒนาที่ผ่านมาที่มีความผิดพลาด โดยเฉพาะผู้นำฝ่ายบ้านเมืองซึ่งเป็นผู้วางแผนในการพัฒนาที่ให้ความสำคัญในด้านเศรษฐกิจ โดยมีความเข้าใจว่า

^{๓๔} กรรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ความเป็นมาของอำเภอสำคัญทางประวัติศาสตร์, (กรุงเทพมหานคร : กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๓๕} พระคุชฎี เมธงโร, การพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิโกลดคิมทอง, ๒๕๔๒), หน้า ๗.

^{๓๖} ประเวศ วะสี, พุทธเกษตรกรรมกับศาสนคติของสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๙), หน้า ๗.

การที่ประชาชนที่มีความอยากมากๆ จะทำให้เกิดความเจริญก้าวหน้า เพราะประชาชนจะได้แข่งขันกัน
ทำมาหากิน^{๓๗}

สมทรง เขมะวิชานวัตร กล่าวว่า ในการพัฒนาชุมชนชนบท วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นส่วน
สำคัญ เพื่อรักษาเสถียรภาพของชุมชนในดำเนินอยู่ได้ การประยุกต์วัฒนธรรมพื้นบ้านเพื่อสร้างสิ่งใหม่
บนรากฐานเดิม เป็นการใช้อนุปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหมู่บ้าน^{๓๘}

จิรพรรณ กาญจนะจิตรา ได้กล่าวถึงความหมายของงานพัฒนาชุมชนเมื่อครั้งที่ประเทศไทย
ริเริ่มงานพัฒนาชุมชนขึ้นมา “การพัฒนาชุมชน” จึงหมายถึง กระบวนการอย่างหนึ่งที่รัฐบาลนำมาใช้
ปลุกกระตุ้นประชาชนในชนบทเกิดความริเริ่มและเข้ามามีส่วนร่วมในการปรับปรุงความเป็นอยู่ของตนเอง
และเสริมสร้างท้องถิ่นให้เจริญก้าวหน้าทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการปกครองตามระบอบ
ประชาธิปไตย^{๓๙}

สนธยา พลศรี ได้ให้ความหมายของ “การพัฒนา” ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทีละเล็กละ
น้อย โดยผ่านลำดับขั้นตอนต่าง ๆ ไปสู่ระดับที่สามารถขยายตัว มีการปรับปรุงให้ดีขึ้น และเหมาะสม
กว่าเดิม หรืออาจก้าวไปถึงขั้นอุดมสมบูรณ์เป็นที่พอใจ เป็นความหมายตามศัพท์ภาษาอังกฤษ ส่วน
ความหมายในภาษาไทย “การพัฒนา” หมายถึง การทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางที่เจริญขึ้น การ
คลี่คลายไปในทางที่ดี^{๔๐}

๒.๔ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทพระสงฆ์ในงานพัฒนา

สุริยา รักการศิลป์ ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชน
จังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ ที่ส่งผล
กระทบต่อพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และ ๒) เพื่อศึกษาบริบทเศรษฐกิจชุมชนตามการ
พัฒนาของพระสงฆ์จัดจังหวัดนครราชสีมาในประเด็น โครงสร้างทางชนชั้น วิธีการผลิต การจำหน่ายจ่าย
แจกและการบริโภค ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชน
ชาวนา และทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษามากน้อยเพียงใด ผู้ให้ข้อมูลในงาน

^{๓๗} พระธรรมปิฎก, สถานการณ์พุทธศาสนา: กระแสสายศาสนา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิ
พุทธธรรม, ๒๕๓๙), หน้า ๒๑-๒๒.

^{๓๘} สมทรง เขมะวิชานวัตร, การศึกษากับการพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: ทวีกิจการพิมพ์, ๒๕๔๑),
หน้า ๘๘.

^{๓๙} จิรพรรณ กาญจนะจิตรา, การพัฒนาชุมชน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๓๖), หน้า ๒๒.

^{๔๐} สนธยา พลศรี, ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน, หน้า ๒.

ศึกษาครั้งนี้ได้แก่ พระครูใบฎีกาซกิล อมรปญโญ วัดอาศรมธรรมทายาท อ่างซับประดิษฐ์ ถนนมิตรภาพ พระครูวิมลสารวิสุทธิ วัดหนองหัวแรด อำเภอหนองบุญมาก พระครูพัฒนากิจจานุยุต วัดทุ่งสว่าง บ้านทุ่งสว่าง ตำบลหินลาด อำเภอด่านขุนทด พระครูศีลวราภรณ์ วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอขามสะแกแสง กรอบแนวคิดทางทฤษฎีใช้หลักเศรษฐศาสตร์การเมือง ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนชาวนา ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ เทคนิควิทยาในการวิจัย ใช้เทคนิคผสม ประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารในแนวประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และชุมชนรอบวัดในพื้นที่ศึกษา เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์ข้อแรก พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน สามารถแยกออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ๑) บทบาททางด้านการเผยแพร่ธรรมะกับกึ่งเผยแผ่ธรรมะ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ และโรงเรียนพุทธเกษตร บทบาทสองส่วนนี้มีผลกระทบต่อนเศรษฐกิจชุมชนทางอ้อม ในส่วนที่โรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ ได้ช่วยลดภาระการใช้จ่ายของผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเข้าเรียน ส่วนโรงเรียนพุทธเกษตรนั้นการใช้จ่ายของเด็กนักเรียนประจำมีผลกระทบต่อนเศรษฐกิจชุมชน บทบาทในส่วนของการเผยแพร่ธรรมะนั้นแม้ว่าจะไม่มีผลกระทบต่อนเศรษฐกิจชุมชนโดยตรง แต่กลับมีผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวของปัจเจกชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในวัด บางรายนั้นได้ช่วยให้กลับมามีรายได้ปีละนับแสนบาท ๒) บทบาทที่มีผลกระทบต่อนเศรษฐกิจชุมชนโดยตรงและส่วนที่มีผลกระทบต่อนสังคมเศรษฐกิจ บทบาทในส่วนแรกที่มีผลกระทบต่อนเศรษฐกิจชุมชนโดยตรงนั้น ส่วนที่ส่งผลกระทบได้มากที่สุดคือการผลิตน้ำหมักชีวภาพ มีมูลค่าประเมินเฉพาะวัดหนองหัวแรดวัดเดียวสูงถึง ๓.๑๕ ล้านบาทต่อปี ส่วนที่มีผลกระทบในระดับรองลงมาก็คือการจัดทำและซ่อมบำรุงระบบน้ำประปา ในส่วนของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้นมีผลกระทบต่อนเนื่องทุกปีแต่ปริมาณเงินนั้นไม่มาก เพราะประเมินจากดอกเบี้ยจ่ายและกำไรจากกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกไม่มาก โดยภาพรวมแล้วบทบาทของพระสงฆ์นั้นมีผลกระทบต่อนเศรษฐกิจชุมชน ในระดับที่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเลขที่ชัดเจนได้ อย่างไรก็ตามมูลค่าตัวเลขนั้นไม่ได้มีความหมายอย่างใดต่อการทำงานของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มุ่งเน้นการทำงานเพื่อถวายพระพรพุทธเจ้าที่สั่งสอนให้มีความสุขภายใต้กรอบจำกัดของชีวิต และผลงานนั้นเกิดประโยชน์กับประชาชนเป็นการตอบแทนที่ได้นำอาหารมาถวายพระสงฆ์ ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า ๑) แม้ว่าราษฎรในพื้นที่จะได้รับการศึกษาในระบบของภาครัฐน้อยมาก แต่พระพุทธศาสนาสามารถขัดเกลายกระดับศักยภาพของทั้งพระสงฆ์และราษฎรให้สูงขึ้นได้ สะท้อนผ่านการดำเนินกิจกรรม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพของหมู่บ้านทุ่งสว่างและบ้านข้างเคียง ๑๒ หมู่บ้าน ๒) พระสงฆ์และราษฎรในพื้นที่ไม่มีความแตกต่างด้านชนชั้น ความรู้สึกเป็นชนชั้นจะมีอยู่บ้างระหว่างราษฎรกับพ่อค้าในตลาดและราษฎรกับผู้มีตำแหน่งราชการ แต่ชนชั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งและการนำไปสู่เงื่อนไขทางการเมืองตำแหน่งราชการที่มีอำนาจยังเป็นเป้าหมายของคนบางกลุ่มและเป็นสิ่งสร้างความขัดแย้งในระดับชุมชนได้ ๓) วิธีการผลิตของชุมชนพระสงฆ์ได้มีส่วนเข้ามาช่วยในเรื่องลดการทำลายสภาพแวดล้อม ลดต้นทุน

การผลิตของชาวบ้าน และสามารถผลิตในแบบของการขุดรืดตนเอง เช่นการปลูกป่าและการผลิตน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมีของหลวงพ่อก้น กับการผลิตอิฐบล็อกของหลวงพ่อก้น ๔) แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเน้นให้พระสงฆ์และชาวบ้านบริโภคมตามสมควร ไม่ทำลายธรรมชาติ แต่กระแสนิยมของโลกยังคงส่งผลกระทบผ่านวัดและชุมชนตลอดจนค่านิยมบริโภคมตามกันของคนในชุมชนยังมีผลต่อการตัดสินใจบริโภค แต่ผู้บริโภคมในชุมชนยังบริโภคมอย่างมีประสิทธิภาพกว่ากลุ่มคนในเมืองใหญ่ ๕) สวัสดิการจากวัดและพระสงฆ์ในชุมชนช่วยให้สังคมไทยมีความมั่นคงมากขึ้น ชุมชนและวัดได้สร้างระบบการจัดสรรรายได้ที่เป็นธรรม ผ่านกระบวนการจัดสวัสดิการในสังคมชนบท ๖) ราษฎรในพื้นที่เชื่อว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้นั้น ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคงและยั่งยืน^{๔๑}

สมพงษ์ เกษานุช ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ผลการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ต้องพัฒนาตนให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และต้องอยู่เหนือความขัดแย้งพร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมด้วยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต^{๔๒}

พระครูปลัดบุญยัง ทูลโล (สุทนต์วิภาต) และ พระมหาสมบัติ ธนปญโญ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่ยุคปัจจุบัน ผลการศึกษา พบว่า ปัจจุบันมีการเผยแผ่แนวความคิดความเชื่อในการใช้ชีวิตที่หลากหลาย สำหรับพระพุทธศาสนาเองเมื่อต้องเผชิญกับภาวะที่สังคมโลกมีความระส่ำระสายองค์กรพระพุทธศาสนาเองก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนและปรับตัวเพื่อให้การเผยแผ่ศาสนาของพระบรมศาสดาควรมีการปรับตัวอย่างไรให้เหมาะสม ไม่กระทบกระเทือนต่อหลักการสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ ขณะเดียวกันก็ให้สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างแข็งแกร่งสามารถเข้าไปสถิตอยู่ในจิตใจและชีวิตของประชากรยุคใหม่ของโลกได้อย่างยั่งยืนและถาวร โจทย์ใหญ่ข้อนี้ไม่เพียงเป็นของพุทธศาสนากระแสหลักในประเทศไทยเท่านั้นที่ต้องตอบ แต่ย่อมหมายถึงพุทธศาสนากระแสหลักที่มีอยู่ทั่วโลกที่ต้องหันหน้ามาร่วมกันระดมคำตอบเพื่อให้เป็นทางออกร่วมกัน โดยเฉพาะเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน^{๔๓}

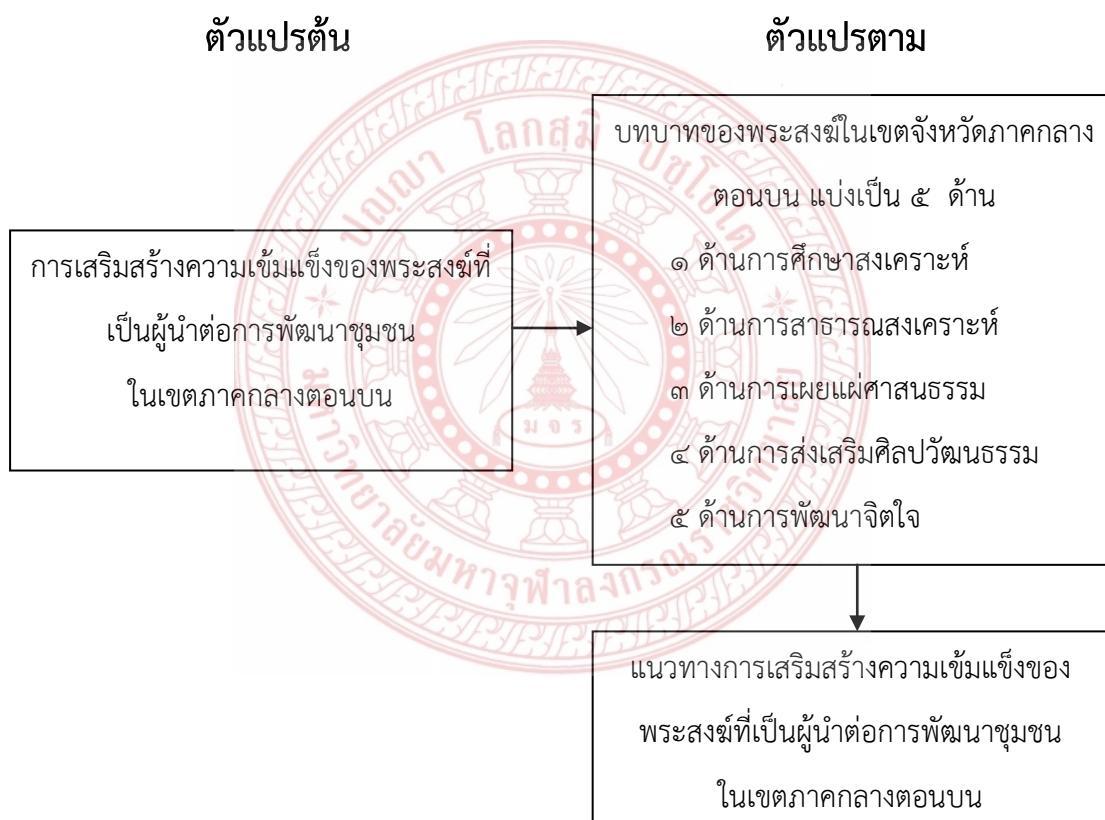
^{๔๑} สุริยา รักการศิลป์, “การศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”, วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๕๓).

^{๔๒} สมพงษ์ เกษานุช, “การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย”, วารสารวิชาการธรรมทศวรรษ, ๑๖ (๑) (๒๕๕๙): ๒๒๗-๒๔๙.

^{๔๓} พระครูปลัดบุญยัง ทูลโล (สุทนต์วิภาต) และ พระมหาสมบัติ ธนปญโญ “บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่ยุคปัจจุบัน”, วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์, ๒ (๓) (๒๕๕๘): ๑๓๒-๑๓๘.

พระมหาโชคทอง นนท์ศิริ และนางนุช โรจนเลิศ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชนของพระสงฆ์เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ๑. บทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชน ควรตระหนักถึงบทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชน สัมพันธภาพกับชุมชน และความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน อยู่ในระดับมาก ส่วนแรงสนับสนุนจากคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง ๒. ความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ความตระหนักถึงบทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชน สัมพันธภาพกับชุมชนและแรงสนับสนุนจากคณะสงฆ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคม^{๔๔}

๒.๕ กรอบแนวคิดการวิจัย

^{๔๔} พระมหาโชคทอง นนท์ศิริ และนางนุช โรจนเลิศ “บทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชนของพระสงฆ์เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม”, วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และ ศิลปะ, ๙ (๓) (๒๕๕๙): ๑๔๙๔-๑๕๑๐.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยเกี่ยวกับ การเสริมสร้างบทบาทความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

- ๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- ๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๓ การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ
- ๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ การวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๑.๑ ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท ประชากร จำนวนทั้งหมด ๔,๖๐๘,๔๐๕ คน^๑

๓.๑.๒ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน กำหนดจากสูตร โดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) ได้กลุ่มอย่างจำนวน ๔๐๐ คน จำแนกเป็นรายจังหวัดดังนี้^๒

^๑ สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ประชากร ปี ๒๕๕๘, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <http://www2.nso.go.th/2558>. [๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐].

^๒ เครซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) อ้างใน ทิพย์ กิจวิจารณ์, วิธีการวิจัยทางการศึกษา, (ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๗).

ตารางที่ ๓.๑ แสดงจำนวนประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

จังหวัด	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
นนทบุรี	๓๓๒,๗๖๙	๒๙
พระนครศรีอยุธยา	๗๕๗,๙๗๐	๖๖
ปทุมธานี	๒๑๒,๖๙๐	๑๘
อ่างทอง	๒๘๓,๗๓๒	๒๕
สระบุรี	๗๘๗,๖๕๓	๖๘
ลพบุรี	๑,๒๑๑,๙๒๔	๑๐๕
สิงห์บุรี	๓๙๔,๖๐๐	๓๔
ชัยนาท	๖๒๗,๐๖๗	๕๔
รวม	๔,๖๐๘,๔๐๕	๔๐๐

๓.๑.๓ กลุ่มเป้าหมาย กลุ่มเป้าหมายสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษากับประชากรกลุ่มเป้าหมายแบ่งออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้

- ๑) พระสงฆ์ ที่พำนักอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ๘ จังหวัด เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๒ รูป
- ๒) ผู้นำชุมชน ที่อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ๘ จังหวัด ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน ๕ คน

๓.๒ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๓.๒.๑ การวิจัยเชิงปริมาณ

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามที่ได้ศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยแบ่งออกเป็น ๒ ตอน ได้แก่

ตอนที่ ๑ เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม เป็นลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list)

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน เป็นลักษณะคำถามมาตราส่วนประมาณค่า ๕ ระดับ (Rating scale) ดังนี้

๕ หมายถึง	ระดับของบทบาท	มากที่สุด
๔ หมายถึง	ระดับของบทบาท	มาก
๓ หมายถึง	ระดับของบทบาท	ปานกลาง
๒ หมายถึง	ระดับของบทบาท	น้อย
๑ หมายถึง	ระดับของบทบาท	น้อยที่สุด

๒) ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม ผู้วิจัยสร้างจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นขั้นตอนตามลำดับ ดังนี้

(๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน แล้วรวบรวมข้อมูลที่ได้สร้างเป็นข้อคำถามตามกรอบแนวคิด

(๒) ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามสำหรับการวิจัย ตามกรอบแนวคิดที่ได้จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย

(๓) นำแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ จำนวน ๓ ท่าน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) และพิจารณาความเหมาะสมของสำนวนภาษาที่ใช้สื่อความหมายให้ชัดเจน และใช้ดัชนีความสอดคล้องหรือค่า IOC โดยการนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ๓ ท่านลงความเห็น

(๔) นำเครื่องมือไปทดลองใช้เพื่อหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Try out) กับประชากรที่เป็นพระสงฆ์ในภาคกลางและไม่ถูกเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๓๐ ชุด เพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น (Reliability Coefficient) ของครอนบาคสัมประสิทธิ์แอลฟา (α -Coefficient) ที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ ไม่ต่ำกว่า ๐.๘๐

(๕) นำเครื่องมือที่เป็นแบบสอบถามที่ผ่านการทดลองมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและเหมาะสมแล้วนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยผลครั้งนี้

๓.๓ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

๑) ทำหนังสือแนะนำตัวผู้วิจัยและขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัยจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึง วัดเขตภาคกลางตอนบนเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลกับพระสงฆ์ที่ถูกเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่าง

๒) ผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยจำนวน ๓ คน ลงพื้นที่ในวัดเขตภาคกลางตอนบน แล้วทำการชี้แจงแล้วแจกแบบสอบถามให้กับพระสงฆ์ที่ถูกเลือกให้เป็นกลุ่มตัวอย่างเพื่อให้ตอบแบบสอบถาม จากนั้นส่งข้อมูลกลับมายังผู้วิจัย

๓) นำแบบสอบถามที่ได้รับคืนมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

๓.๔ การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ใช้วิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (percentage)

๒) วิเคราะห์บทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยพิจารณาจากขอบเขตของคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการแบบสอบถามผลที่ได้จากการแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๒๑-๕.๐๐ หมายถึง มีบทบาท	อยู่ในระดับมากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๔๑-๔.๒๐ หมายถึง มีบทบาท	อยู่ในระดับมาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๖๑-๓.๔๐ หมายถึง มีบทบาท	อยู่ในระดับปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๘๑-๒.๖๐ หมายถึง มีบทบาท	อยู่ในระดับน้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๘๐ หมายถึง มีบทบาท	อยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓) วิเคราะห์เปรียบเทียบบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน จำแนกตาม อายุ ตำแหน่ง และการศึกษาทางธรรม ใช้สถิติทดสอบค่าที (Independent t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

๓.๔.๑ การวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแบบเจาะลึกเสริมผลการวิจัยที่ได้จากเชิงปริมาณ

๒) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

(๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

(๒) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ และนำเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

(๓) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาโครงการวิจัยแล้วนำไปเก็บข้อมูล

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูล

(๑) นำหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์

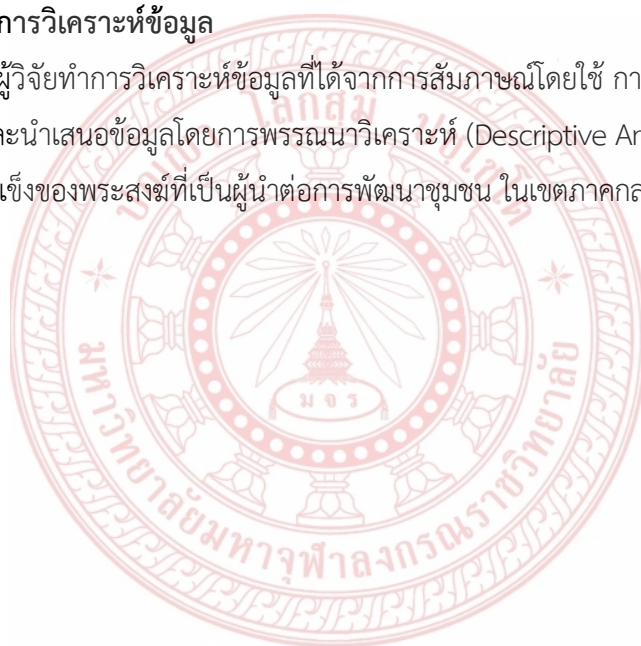
(๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมายพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

(๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

(๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

๔) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปลความ การตีความ (Interpretation) และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบน

บทที่ ๔

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย นำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย โดยภาพรวมและรายด้าน

๔.๔ ข้อเสนอแนะในทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๔.๕ บทสัมภาษณ์แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์และความหมายของสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

$\bar{X}$	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
df	แทน	ระดับชั้นแบ่งความอิสระ (Degree of Freedom)
SS	แทน	ค่าผลบวกกำลังสองของคะแนน (Sum of Squares)
MS	แทน	ค่าเฉลี่ยผลรวมกำลังสองของคะแนน (Mean Squares)
F	แทน	ค่าที่ใช้ในการพิจารณาความมีนัยสำคัญ ในการแจกแจงแบบ F (F-distribution)
t	แทน	ค่าที่ใช้ในการพิจารณาความมีนัยสำคัญ ในการแจกแจงแบบ t (T-distribution)
*	แทน	นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕
P-value	แทน	ค่าความน่าจะเป็นที่จะปฏิเสธสมมติฐานหลัก

๔.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามเพื่อศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ปรากฏผล ดังนี้

๔.๒.๑ การวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

การเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปให้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน ๔๐๐ ฉบับ ได้รับแบบสอบถามคืนและ มีความสมบูรณ์ จำนวน ๔๐๐ ฉบับ จากนั้นได้วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไป ดังตารางที่ ๔.๑

ตารางที่ ๔.๑ จำนวนและร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	๑๒๐	๓๐.๐
หญิง	๒๘๐	๗๐.๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐
อายุ		
๒๐-๓๐ ปี	๓๘	๙.๕
๓๑-๔๐ ปี	๑๑๙	๒๙.๘
๔๑-๕๐ ปี	๑๒๑	๓๐.๒
๕๑-๖๐ ปี	๘๐	๒๐.๐
๖๑ ปี ขึ้นไป	๕๒	๑๐.๕
	๔๐๐	๑๐๐.๐
ระดับการศึกษา		
ประถมศึกษา	๔๐	๑๐.๐
มัธยมศึกษา	๑๖๐	๔๐.๐
อนุปริญญา / ปวส.	๖๖	๑๖.๕
ปริญญาตรี	๘๐	๒๐.๐
ปริญญาโท	๔๐	๑๐.๐
ปริญญาเอก	๑๔	๓.๕
	๔๐๐	๑๐๐.๐

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน (คน)	ร้อยละ
อาชีพ		
เกษตรกร	๔๘	๑๒.๐
รับราชการ	๘๗	๒๑.๘
ค้าขาย	๑๑๗	๒๙.๒
ธุรกิจส่วนตัว	๑๔๘	๓๗.๐
	๔๐๐	๑๐๐.๐
รายได้ต่อเดือน		
ต่ำกว่า ๕,๐๐๐	๖๕	๑๖.๒
๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐	๙๙	๒๔.๘
๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐	๑๔๑	๓๕.๒
๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป	๙๕	๒๓.๘
	๔๐๐	๑๐๐.๐

จากตารางที่ ๔.๑ พบว่า แบบสอบถามในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล ดังนี้

เพศ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๒๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๐.๐ ตามด้วยเพศชาย จำนวน ๑๒๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๐

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ส่วนใหญ่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี จำนวน ๑๒๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๐.๒ รองลงมาคือ ๓๑-๔๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๘ ตามด้วย ๕๑-๖๐ ปี จำนวน ๘๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐ และน้อยที่สุด คือ ๒๐-๓๐ ปี คิดเป็นร้อยละ ๙.๕

ระดับการศึกษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ส่วนใหญ่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษา จำนวน ๑๖๐ คน คิดเป็นร้อยละ ๔๐.๐ รองลงมาคือ ปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ ๒๐.๐ ตามด้วย อนุปริญญา/ปวส จำนวน ๖๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๕ และน้อยที่สุด คือ ปริญญาเอก จำนวน ๑๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๓.๕

อาชีพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ส่วนใหญ่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว จำนวน ๑๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๗.๐ รองลงมาคือ ค้าขาย จำนวน ๑๑๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๙.๒ ตามด้วย รับราชการ จำนวน ๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๑.๘ และน้อยที่สุด คือ เกษตรกรรม จำนวน ๔๘ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๒.๐

รายได้ต่อเดือน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ส่วนใหญ่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐ จำนวน ๑๔๑ คน คิดเป็นร้อยละ ๓๕.๒ รองลงมาคือ ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐ จำนวน ๙๙ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๔.๘ ตามด้วย ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป จำนวน ๙๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๘ และน้อยที่สุด คือ ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ จำนวน ๖๕ คน คิดเป็นร้อยละ ๑๖.๒

๔.๒.๒ ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย โดยภาพรวมและรายด้าน ปรากฏตามตารางที่ ๔.๒ - ๔.๑๒

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมและรายด้าน

ด้าน ที่	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำ ต่อการพัฒนาชุมชน	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๐๐	.๒๙	ปานกลาง
๒.	ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๓.๔๓	.๒๑	มาก
๓.	ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๒.๙๓	.๔๐	ปานกลาง
๔.	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๙๑	.๑๙	ปานกลาง
๕.	ด้านการพัฒนาจิตใจ	๒.๖๗	.๒๗	ปานกลาง
	โดยภาพรวม	๓.๐๑	.๑๒	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๒ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X}$ = ๓.๐๑) และรายด้าน มีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ และปานกลาง ๔ ข้อ คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = ๓.๔๓) รองลงมาคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X}$ = ๓.๐๐) ตามด้วย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X}$ = ๒.๙๓) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยปฏิบัติต่ำสุดคือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X}$ = ๒.๖๗)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่
เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมและรายข้อ
ดังต่อไปนี้

ข้อ ที่	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน	๓.๐๐	๑.๒๕	ปานกลาง
๒.	พระสงฆ์ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวัน อาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน	๒.๗๙	๑.๐๑	ปานกลาง
๓.	พระสงฆ์ร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัด	๒.๘๕	๑.๓๐	ปานกลาง
๔.	พระสงฆ์ดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม	๓.๐๒	.๗๖	ปานกลาง
๕.	พระสงฆ์การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลน ทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี	๓.๔๗	๑.๐๖	มาก
๖.	พระสงฆ์จัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์ แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์	๒.๘๕	.๙๑	ปานกลาง
๗.	พระสงฆ์นำเด็กที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ตามชนบทเข้ามาบวชเพื่อ เรียนต่อในโรงเรียนปริยัติธรรม	๓.๗๐	๑.๓๖	มาก
๘.	พระสงฆ์บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กทั่วไปทั้ง ในโรงเรียนของรัฐและเอกชน	๓.๐๔	.๘๕	ปานกลาง
๙.	พระสงฆ์มอบอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนและการกีฬาแก่โรงเรียน	๒.๗๔	.๘๖	ปานกลาง
๑๐.	พระสงฆ์เข้าไปสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน	๓.๓๘	๑.๐๓	ปานกลาง
โดยภาพรวม		๓.๐๘	.๒๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๓ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนา
ชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๘$) และรายข้อมีการ
ปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๘ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์นำเด็กที่ขาด
แคลนทุนทรัพย์ตามชนบทเข้ามาบวชเพื่อเรียนต่อในโรงเรียนปริยัติธรรม ($\bar{X} = ๓.๗๐$) รองลงมาคือ
พระสงฆ์การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี ($\bar{X} = ๓.๔๗$)
ตามด้วย พระสงฆ์เข้าไปสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ($\bar{X} = ๓.๓๘$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ
พระสงฆ์มอบอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนและการกีฬาแก่โรงเรียน ($\bar{X} = ๒.๗๔$)

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่
เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยภาพรวมและรายข้อ
ดังต่อไปนี้

ข้อ ที่	ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่ บำเพ็ญกุศล	๓.๑๒	.๗๖	ปานกลาง
๒.	พระสงฆ์บริจาคเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ยากไร้	๓.๖๐	.๘๔	มาก
๓.	พระสงฆ์ให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึด หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	๓.๒๔	.๖๑	ปานกลาง
๔.	พระสงฆ์ให้การอนุเคราะห์ในที่ก้นดาร์และขาดแคลนปัจจัย ๔	๓.๗๕	.๕๘	มาก
๕.	พระสงฆ์ชักชวนญาติโยมร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อการสาธารณสุข สงเคราะห์	๓.๓๗	.๖๔	ปานกลาง
๖.	พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตาม ประเพณีท้องถิ่น	๔.๑๙	.๘๙	มาก
๗.	พระสงฆ์ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่างๆ ภายในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื้อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญ หรืองานสาธารณต่าง ๆ	๓.๖๙	.๕๘	มาก
๘.	พระสงฆ์ช่วยเหลือทางราชการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ ติดยาเสพติด	๓.๗๖	.๖๕	มาก
๙.	พระสงฆ์จัดตั้งห้องสมุดภายในบริเวณวัดสำหรับให้ประชาชนทั่วไป ได้ศึกษาค้นคว้า	๒.๙๗	.๙๔	ปานกลาง
๑๐.	พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน	๒.๖๒	๑.๔๘	ปานกลาง
โดยภาพรวม		๓.๔๓	.๒๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการ
พัฒนาชุมชน ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๓$) และรายข้อมี
การปฏิบัติในระดับมาก ๕ ข้อ ปานกลาง ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๑๙$) รองลงมาคือ
พระสงฆ์ช่วยเหลือทางราชการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด ($\bar{X} = ๓.๗๖$) ตามด้วย
พระสงฆ์ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื้อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการ
ทำบุญ หรืองานสาธารณต่าง ๆ ($\bar{X} = ๓.๖๙$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้าง
สาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน ($\bar{X} = ๒.๖๒$)

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่
เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยภาพรวมและรายข้อ
ดังต่อไปนี้

ข้อ ที่	ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนชาวบ้านทั้งในวัดและในชุมชนต่าง ๆ	๓.๗๐	.๗๙	มาก
๒.	พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในบางโอกาส	๓.๒๘	.๙๒	ปานกลาง
๓.	พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ประชาชน	๒.๘๓	๑.๐๒	ปานกลาง
๔.	พระสงฆ์มอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ	๒.๑๓	๑.๓๒	น้อย
๕.	พระสงฆ์จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒.๖๗	๑.๐๒	ปานกลาง
๖.	พระสงฆ์จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวัด	๓.๔๒	๑.๑๔	มาก
๗.	พระสงฆ์จัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมตามโรงเรียน	๓.๐๒	.๘๕	ปานกลาง
๘.	พระสงฆ์จัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุสามเณร ให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อที่จะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม	๒.๖๖	๑.๑๘	ปานกลาง
๙.	พระสงฆ์จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมภายในวัด	๒.๕๗	.๙๗	น้อย
๑๐.	พระสงฆ์จัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อแนะนำสั่งสอนประชาชน	๓.๐๗	๑.๑๑	ปานกลาง
โดยภาพรวม		๒.๙๓	.๔๐	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๕ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๓$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๖ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนชาวบ้านทั้งในวัดและในชุมชนต่าง ๆ ($\bar{X} = ๓.๗๐$) รองลงมาคือ พระสงฆ์จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวัด ($\bar{X} = ๓.๔๒$) ตามด้วย พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในบางโอกาส ($\bar{X} = ๓.๒๘$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์มอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ ($\bar{X} = ๒.๑๓$)

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวมและรายข้อ ดังต่อไปนี้

ข้อ ที่	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	พระสงฆ์สนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณี	๒.๙๘	.๘๐	ปานกลาง
๒.	พระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ	๓.๔๓	๑.๑๘	มาก
๓.	พระสงฆ์ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ	๓.๓๐	.๙๖	ปานกลาง
๔.	พระสงฆ์สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาในท้องถิ่น	๒.๙๒	๑.๐๘	ปานกลาง
๕.	พระสงฆ์ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสถานการณ์ปัจจุบัน	๒.๗๖	๑.๐๗	ปานกลาง
๖.	พระสงฆ์สนับสนุนการจัดประกวดศิลปะพื้นบ้าน เช่น โปงลาง ฝัอง ฝัอง ฝัอง เป็นต้น	๒.๗๕	๑.๐๐	ปานกลาง
๗.	พระสงฆ์ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและวางแผนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน	๓.๒๒	๑.๐๓	ปานกลาง
๘.	พระสงฆ์เข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมที่ทางบ้านเมืองหรือชุมชนจัดขึ้นทุกครั้ง	๒.๗๔	๑.๑๐	ปานกลาง
๙.	พระสงฆ์ใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม	๒.๔๕	.๘๘	น้อย
๑๐	พระสงฆ์มีความสนใจในการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ	๒.๕๔	๑.๑๖	น้อย
	โดยภาพรวม	๒.๙๑	.๑๙	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๖ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๑$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๗ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ ($\bar{X} = ๓.๔๓$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ ($\bar{X} = ๓.๓๐$) ตามด้วย พระสงฆ์ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและ

วางแผนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน ($\bar{X} = 3.22$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์ใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 2.45$)

ตารางที่ ๔.๗ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการพัฒนาจิตใจ** โดยภาพรวมและรายข้อ ดังต่อไปนี้

ข้อ ที่	ด้านการพัฒนาจิตใจ	ระดับปฏิบัติ		
		$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
๑.	พระสงฆ์จัดกิจกรรมให้ญาติโยมรักษาศีลอุโบสถทุกวันพระในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา	๒.๕๒	.๙๒	น้อย
๒.	พระสงฆ์จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ	๓.๖๖	๑.๔๓	มาก
๓.	พระสงฆ์บรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้าน	๒.๖๔	๑.๑๐	ปานกลาง
๔.	พระสงฆ์เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต	๒.๘๐	๑.๑๔	ปานกลาง
๕.	พระสงฆ์จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา	๒.๙๔	.๙๖	ปานกลาง
๖.	พระสงฆ์ เป็นวิทยากรอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน	๒.๕๑	๑.๑๔	น้อย
๗.	พระสงฆ์เป็นวิทยากรบรรยายตามโรงเรียนในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๒.๓๘	.๙๗	น้อย
๘.	พระสงฆ์ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน	๒.๓๙	.๙๙	น้อย
๙.	พระสงฆ์จัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดศึกษาธรรมะและปฏิบัติธรรม	๒.๖๘	.๙๕	ปานกลาง
๑๐.	พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ	๒.๒๒	.๙๐	น้อย
โดยภาพรวม		๒.๖๗	.๒๗	ปานกลาง

จากตารางที่ ๔.๗ พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการพัฒนาจิตใจ** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.67$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๔ ข้อ และน้อย ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมาคือ พระสงฆ์จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา ($\bar{X} = 2.94$) ตามด้วยพระสงฆ์เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์

ดำเนินชีวิต ($\bar{X} = 2.80$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ ($\bar{X} = 2.22$)

๔.๓ ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย โดยภาพรวมและรายด้าน ปรากฏตามตารางที่ ๔.๘ – ๔.๑๖

สมมติฐานที่ ๑ ประชาชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ที่มีเพศ แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้าน

ข้อที่	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน	เพศชาย		เพศหญิง		t	P-Value
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
๑.	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๐๘	.๓๐	๓.๐๘	.๒๘	.๐๓๐	.๙๗๖
๒.	ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๕	.๑๙	๓.๔๒	.๒๒	.๙๖๘	.๓๓๔
๓.	ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๒.๙๓	.๔๒	๒.๙๔	.๔๐	-.๒๖๙	.๗๘๘
๔.	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๙๑	.๑๙	๒.๙๑	.๑๙	.๒๙๒	.๗๗๐
๕.	ด้านการพัฒนาจิตใจ	๒.๖๗	.๒๖	๒.๖๗	.๒๘	.๐๑๖	.๙๘๘
โดยภาพรวม		๓.๐๑	.๑๑	๓.๐๑	.๑๒	.๒๗๘	.๗๘๑

จากตารางที่ ๔.๘ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๒ ประชาชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ที่มีอายุ แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน

ข้อที่	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็น ผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน	๒๐-๓๐ ปี		๓๑-๔๐ ปี		๔๑-๕๐ ปี		๕๑-๖๐ ปี		๖๑ ปี ขึ้นไป	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
๑	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๐๖	.๒๙	๓.๐๘	.๒๘	๓.๐๘	.๓๐	๓.๑๐	.๒๙	๓.๐๘	.๒๙
๒	ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๒	.๑๙	๓.๔๓	.๒๒	๓.๔๓	.๒๐	๓.๔๕	.๒๐	๓.๔๑	.๒๔
๓	ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๒.๙๓	.๔๕	๒.๙๔	.๔๑	๒.๙๔	.๓๙	๒.๙๓	.๔๒	๒.๙๒	.๓๖
๔	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๙๒	.๑๗	๒.๙๑	.๑๘	๒.๙๑	.๒๐	๒.๙๑	.๑๙	๒.๙๐	.๑๘
๕	ด้านการพัฒนาจิตใจ	๒.๗๐	.๒๖	๒.๖๗	.๒๖	๒.๖๗	.๒๙	๒.๖๗	.๒๘	๒.๖๖	.๒๗
โดยภาพรวม		๓.๐๑	.๑๒	๓.๐๑	.๑๒	๓.๐๑	.๑๒	๓.๐๑	.๑๑	๒.๙๙	.๑๒

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ พบว่า ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอายุ ปรากฏดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๒๐ - ๓๐ ปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๑$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๔๒$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๐๖$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = ๒.๗๐$)

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๓๑-๔๐ ปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๑$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๔๓$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๐๘$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = ๒.๖๗$)

๓. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๔๑-๕๐ ปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๑$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๔๓$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๐๘$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = ๒.๖๗$)

๔. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๕๑-๖๐ ปี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๑$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๔๕$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๑๐$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = ๒.๖๗$)

๕. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอายุ ๖๑ ปีขึ้นไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๙$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๔๑$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๐๘$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = ๒.๖๖$)

ตารางที่ ๔.๑๐ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้าน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-Value
๑. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๒๔	๓	.๐๐๘	.๐๙๒	.๙๖๕
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๑๘๙	๓๙๕	.๐๘๗		
	รวม	๓๔.๒๑๓	๓๙๘			
๒. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๖๒	๓	.๐๒๑	.๔๔๑	.๗๒๔
	ภายในกลุ่ม	๑๘.๔๓๗	๓๙๕	.๐๔๗		
	รวม	๑๘.๕๐๐	๓๙๘			
๓. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๑๑	๓	.๐๐๔	.๐๒๓	.๙๙๕
	ภายในกลุ่ม	๖๖.๖๕๙	๓๙๕	.๑๖๙		
	รวม	๖๖.๖๗๐	๓๙๘			
๔. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๓	๓	.๐๐๑	.๐๓๐	.๙๙๓
	ภายในกลุ่ม	๑๔.๙๗๒	๓๙๕	.๐๓๘		
	รวม	๑๔.๙๗๕	๓๙๘			
๕. ด้านการพัฒนาจิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	.๐๒๘	๓	.๐๐๙	.๑๒๐	.๙๔๘
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๐๘๖	๓๙๕	.๐๗๙		
	รวม	๓๑.๑๑๔	๓๙๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๙	๓	.๐๐๓	.๒๐๙	.๘๙๐
	ภายในกลุ่ม	๕.๗๙๒	๓๙๕	.๐๑๕		
	รวม	๕.๘๐๑	๓๙๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๓ ประชาชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ที่มีระดับการศึกษา แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๑ ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามระดับ การศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

ข้อที่	การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการ พัฒนาชุมชน	ประถมศึกษา		มัธยมศึกษา		อนุปริญญา / ปวส.		ปริญญาตรี		ปริญญาโท		ปริญญาเอก	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
๑	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๑๐	.๓๐	๓.๐๘	.๒๙	๓.๐๗	.๒๗	๓.๐๙	.๓๐	๓.๐๖	.๒๙	๓.๐๘	.๒๗
๒	ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	๓.๔๕	.๑๙	๓.๔๓	.๒๑	๓.๔๔	.๒๐	๓.๔๓	.๒๓	๓.๔๒	.๑๘	๓.๔๔	.๒๒
๓	ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม	๒.๙๑	.๓๙	๒.๙๓	.๔๐	๒.๙๒	.๔๓	๒.๙๕	.๓๙	๒.๙๓	.๔๕	๒.๙๖	.๔๒
๔	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๙๐	.๑๘	๒.๙๑	.๑๙	๒.๘๙	.๑๗	๒.๙๓	.๒๑	๒.๙๒	.๑๗	๒.๙๐	.๑๘
๕	ด้านการพัฒนาจิตใจ	๒.๖๙	.๒๗	๒.๖๖	.๒๗	๒.๗๒	.๓๐	๒.๖๖	.๒๙	๒.๗๑	.๒๗	๒.๖๗	.๒๗
	โดยภาพรวม	๓.๐๑	.๑๑	๓.๐๐	.๑๒	๓.๐๑	.๑๑	๓.๐๑	.๑๒	๓.๐๑	.๑๒	๓.๐๑	.๑๓

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ พบว่า ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามระดับการศึกษา ปรากฏดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา ประถมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.45$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.00$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.69$)

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา มัธยมศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.08$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.66$)

๓. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา อนุปริญญา/ปวส โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.44$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.07$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.72$)

๔. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา ปริญญาตรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.09$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.66$)

๕. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา ปริญญาโท โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.42$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.06$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.71$)

๖. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีระดับการศึกษา ปริญญาเอก โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.424$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.08$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.67$)

ตารางที่ ๔.๑๒ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้าน

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของพระสงฆ์ ที่เป็นผู้นำต่อ การพัฒนาชุมชน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	P-Value
๑.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๔๑	๔	.๐๑๐	.๑๑๘	.๙๗๖
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๑๗๗	๓๙๔	.๐๘๗		
	รวม	๓๔.๒๒๗	๓๙๘			
๒.ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๑๖	๔	.๐๐๔	.๐๘๕	.๙๘๗
	ภายในกลุ่ม	๑๘.๔๘๒	๓๙๔	.๐๔๗		
	รวม	๑๘.๔๙๘	๓๙๘			
๓.ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๔๖	๔	.๐๑๒	.๐๖๘	.๙๙๑
	ภายในกลุ่ม	๖๖.๕๙๖	๓๙๔	.๑๖๙		
	รวม	๖๖.๖๔๒	๓๙๘			
๔.ด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๔๕	๔	.๐๑๑	.๒๙๖	.๘๘๐
	ภายในกลุ่ม	๑๔.๙๓๕	๓๙๔	.๐๓๘		
	รวม	๑๔.๙๘๐	๓๙๘			
๕.ด้านการพัฒนาจิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	.๑๖๓	๔	.๐๔๑	.๕๑๗	.๗๒๓
	ภายในกลุ่ม	๓๐.๙๖๑	๓๙๔	.๐๗๙		
	รวม	๓๑.๑๒๔	๓๙๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๒	๔	.๐๐๑	.๐๓๙	.๙๙๗
	ภายในกลุ่ม	๕.๗๙๙	๓๙๔	.๐๑๕		
	รวม	๕.๘๐๑	๓๙๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๔ ประชาชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ที่มีอาชีพ แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของ พระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๓ ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอาชีพ โดย ภาพรวมและรายด้าน

ข้อที่	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็น ผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน	เกษตรกรกรรม		รับราชการ		ค้าขาย		ธุรกิจส่วนตัว	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
๑	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๑๑	.๓๑	๓.๐๗	.๓๑	๓.๐๗	.๒๘	๓.๐๙	.๒๘
๒	ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๕	.๒๐	๓.๔๕	.๒๒	๓.๔๓	.๒๑	๓.๔๒	.๒๑
๓	ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๒.๙๘	.๔๔	๒.๙๗	.๔๓	๒.๙๓	.๔๑	๒.๙๐	.๓๗
๔	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๙๐	.๑๙	๒.๘๙	.๑๙	๒.๙๐	.๑๙	๒.๙๓	.๑๙
๕	ด้านการพัฒนาจิตใจ	๒.๗๐	.๒๗	๒.๖๘	.๒๕	๒.๖๗	.๒๗	๒.๖๖	.๒๙
	โดยภาพรวม	๓.๐๓	.๑๒	๓.๐๑	.๑๒	๓.๐๐	.๑๑	๓.๐๐	.๑๑

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ พบว่า ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอาชีพ ปรากฏดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพ เกษตรกรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.03$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.45$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.11$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.70$)

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพ รับราชการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.45$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.07$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.68$)

๓. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพ ค้าขาย โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.07$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.67$)

๔. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีอาชีพ ธุรกิจส่วนตัว โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.42$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.04$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.66$)

ตารางที่ ๔.๑๔ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมและรายด้าน

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน	แหล่งความแปรปรวน	SS	df	MS	F	P-Value
๑. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๖๔	๒	.๐๓๒	.๓๖๘	.๖๙๒
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๑๖๓	๓๙๖	.๐๘๖		
	รวม	๓๔.๒๒๗	๓๙๘			
๒. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๒	๒	.๐๐๑	.๐๒๗	.๙๗๔
	ภายในกลุ่ม	๑๘.๔๒๔	๓๙๖	.๐๔๗		
	รวม	๑๘.๔๒๖	๓๙๘			
๓. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๑๕	๒	.๐๐๘	.๐๔๖	.๙๕๕
	ภายในกลุ่ม	๖๖.๓๓๔	๓๙๖	.๑๖๘		
	รวม	๖๖.๖๗๔	๓๙๘			
๔. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๒๔	๒	.๐๑๒	.๓๑๔	.๗๓๐
	ภายในกลุ่ม	๑๔.๙๑๒	๓๙๖	.๐๓๘		
	รวม	๑๔.๙๓๖	๓๙๘			
๕. ด้านการพัฒนาจิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๖	๒	.๐๐๓	.๐๓๖	.๙๖๕
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๐๖๕	๓๙๖	.๐๗๘		
	รวม	๓๑.๑๒๖	๓๙๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๖	๒	.๐๐๓	.๒๐๓	.๘๑๖
	ภายในกลุ่ม	๕.๗๖๔	๓๙๖	.๐๑๕		
	รวม	๕.๘๐๒	๓๙๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ ๕ ประชาชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ที่มีรายได้ต่อเดือน แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้าน

ข้อที่	การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน	ต่ำกว่า ๕,๐๐๐		๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐		๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐		๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป	
		$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.
๑	ด้านการศึกษาสงเคราะห์	๓.๐๗	.๒๙	๓.๐๙	.๒๘	๓.๐๙	.๓๐	๓.๐๗	.๒๘
๒	ด้านการสาธารณสงเคราะห์	๓.๔๔	.๒๐	๓.๔๒	.๒๓	๓.๔๕	.๒๑	๓.๔๒	.๒๐
๓	ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	๒.๙๕	.๔๔	๒.๙๕	.๔๑	๒.๙๓	.๓๙	๒.๙๒	.๓๘
๔	ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	๒.๙๒	.๑๙	๒.๘๙	.๑๗	๒.๙๒	.๒๐	๒.๙๑	.๒๐
๕	ด้านการพัฒนาจิตใจ	๒.๖๖	.๒๗	๒.๖๖	.๒๗	๒.๖๙	.๒๘	๒.๖๙	.๒๘
	โดยภาพรวม	๓.๐๑	.๑๑	๓.๐๐	.๑๒	๓.๐๑	.๑๒	๓.๐๐	.๑๑

มีนัยสำคัญทางสถิติที่ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ พบว่า ระดับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ปรากฏดังนี้

๑. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือน ต่ำกว่า ๕,๐๐๐ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.44$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.07$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.66$)

๒. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือน ๕,๐๐๑ – ๑๐,๐๐๐ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.42$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.05$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.66$)

๓. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๐,๐๐๑ – ๑๕,๐๐๐ โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.45$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.05$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.65$)

๔. ผู้ตอบแบบสอบถามที่มีรายได้ต่อเดือน ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.00$) ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.42$) รองลงมา คือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.07$) ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.65$)

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้าน

การเสริมสร้างความเข้มแข็ง ของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อ การพัฒนาชุมชน	แหล่งความ แปรปรวน	SS	df	MS	F	P-Value
๑. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๓๕	๒	.๐๑๗	.๒๐๐	.๘๑๙
	ภายในกลุ่ม	๓๔.๑๙๒	๓๙๖	.๐๘๖		
	รวม	๓๔.๒๒๗	๓๙๘			
๒. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์	ระหว่างกลุ่ม	.๐๘๙	๒	.๐๔๕	.๙๖๒	.๓๘๓
	ภายในกลุ่ม	๑๘.๔๐๕	๓๙๖	.๐๔๖		
	รวม	๑๘.๔๙๔	๓๙๘			
๓. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๐๖	๒	.๐๐๓	.๐๑๙	.๙๘๒
	ภายในกลุ่ม	๖๖.๖๐๙	๓๙๖	.๑๖๘		
	รวม	๖๖.๖๑๕	๓๙๘			
๔. ด้านการส่งเสริม ศิลปวัฒนธรรม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๕๐	๒	.๐๒๕	.๖๖๖	.๕๑๔
	ภายในกลุ่ม	๑๔.๙๓๑	๓๙๖	.๐๓๘		
	รวม	๑๔.๙๘๒	๓๙๘			
๕. ด้านการพัฒนาจิตใจ	ระหว่างกลุ่ม	.๐๑๗	๒	.๐๐๘	.๑๐๗	.๘๙๘
	ภายในกลุ่ม	๓๑.๐๔๐	๓๙๖	.๐๗๘		
	รวม	๓๑.๑๒๖	๓๙๘			
รวม	ระหว่างกลุ่ม	.๐๑๒	๒	.๐๐๖	.๔๑๐	.๖๖๔
	ภายในกลุ่ม	๕.๗๙๐	๓๙๖	.๐๑๕		
	รวม	๕.๘๐๒	๓๙๘			

*มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๖ พบว่า ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๔.๔ ข้อเสนอแนะในทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

ตารางที่ ๔.๑๗ ข้อเสนอแนะในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

ด้าน	ข้อที่	ข้อความ	จำนวน (คน)
การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย	๑.ด้านการศึกษาสงเคราะห์	พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัดและดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	๑๒
	๒.ด้านการสาธารณสงเคราะห์	พระสงฆ์ควรอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการอนุเคราะห์พระสงฆ์ในอยู่ในวัดกันดารและขาดแคลนปัจจัย ๔	๙
	๓.ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	พระสงฆ์ควรแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และจัดมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับองค์กรและจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑๒
	๔.ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม	พระสงฆ์ควรสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง เพราะเกิดจากการปฏิบัติทางด้านศาสนพิธีที่ไม่ถูกต้องต้องทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง	๑๐

ด้าน	ข้อที่	ข้อความ	จำนวน (คน)
	๕.ด้านการพัฒนา จิตใจ	พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี	๘

จากตารางที่ ๔.๑๗ พบว่า ข้อเสนอแนะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พบว่า

๑. ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัดและดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๒. ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์ พระสงฆ์ควรอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการอนุเคราะห์พระสงฆ์ในอยู่ในวัดกันดารและขาดแคลนปัจจัย ๔

๓. ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์ควรแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และจัดมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับองค์กรและจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนาพิธีได้ถูกต้อง เพราะเกิดจากการปฏิบัติทางด้านศาสนพิธีที่ไม่ถูกต้องต้องทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

๕. ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี

๔.๕ บทสัมภาษณ์แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ๗ ท่าน ซึ่งได้แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย เพื่อพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

๑. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถพัฒนาจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง แต่การจัดระบบของพระสงฆ์ยังไม่เป็นระบบที่ได้มาตรฐาน อาจเป็นเพราะงบประมาณในการดำเนินการกับสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงทำให้การดำเนินงานขาดช่วง และไม่มีกรอบปฏิบัติที่ดีเพียงพอ ดังนั้น ควรมีการปฏิบัติที่เป็นเอกภาพในการดำเนินการให้พระสงฆ์มีบทบาทและให้พระสงฆ์ฝึกและเรียนรู้ในการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อนำมาเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชนได้ถูกวิธี และสิ่งที่สำคัญพระสงฆ์ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยทำด้วยจิตวิญญานที่ต้องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะส่วนมากทำเพื่อ ลาภ ยศ อำนาจ ที่ตนจะได้รับ แต่ถ้าหากว่าพระสงฆ์ที่สิ่งเหล่านี้ด้วยจิตวิญญานของผู้ที่มีจิตใจที่เผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้จะเป็นที่ช่วยในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชน และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

๒. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ถ้าพระสงฆ์จัดการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลหมู่มาก สิ่งสร้างรูปแบบปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญานที่เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ได้นั้น พระสงฆ์ต้องผ่านการเรียนรู้ในด้านนั้นๆ ดังนั้นแล้ว ถ้าการปกครองของคณะสงฆ์สามารถจัดระเบียบในการอบรมและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องได้อย่างแท้จริง จะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีวิธีการในการเผยแผ่ที่ถูกต้อง เพราะสาธารณสงเคราะห์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเนื่องจากว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในสังคม พระสงฆ์มีความแตกต่างกัน และการบริหารจัดการจะแตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าวัดที่ส่งเสริมสาธารณสงเคราะห์ให้กับบุคคลอื่น ให้ความสำคัญกับทุกสิ่ง มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ วัดเหล่านั้นจะเป็นวัดที่มีการพัฒนาได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าหากว่าวัดที่มีการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีการวางแผนในการดำเนินการ วัดเหล่านั้นจะไม่มีพัฒนาที่ดีขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้น หากมหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความสามารถในการดำเนินการการพัฒนา

ได้อย่างทั่วถึง จะเป็นประโยชน์แก่การบริหารจัดการพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดีและเป็นระบบแบบแผนที่ชัดเจน

๓. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์มีบทบาทในการแสดงหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แต่แท้ที่จริงแล้วพระสงฆ์ส่วนมากรู้ซึ่งถึงหลักธรรมไม่เป็นจริง บางครั้งเป็นการพูดโดยไม่มีหลักพุทธศาสนาที่แท้จริงมาเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน หากสามารถมีวิธีการในการอบรมให้แก่พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง จะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น พระสงฆ์ต้องสร้างเกณฑ์มาตรฐานให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริงส่วนมากแล้ว พระสงฆ์ไม่มีหลักการในการวางแผนที่ต้องการ ยังเป็นแค่เปลือกนอกยังไม่ถึงแก่นแท้ของวิธีการ และแนวทางแก้ไขปัญหาก็ต้องการ ระบบอุปถัมภ์ ยังฝังลึกในวงการคณะสงฆ์ จึงทำให้การบริหารจัดการที่สามารถส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงยังคงต้องมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพราะถ้าหากไม่มีพระสงฆ์ผู้ที่มีความรู้ความสามารถจริงในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคตข้างหน้า ถ้าหากว่าการดำเนินการแก้ไขชัดเจน การเผยแผ่ศาสนาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะชัดเจนและสามารถพุทธศาสนิกชนเข้าใจได้อย่างแท้จริงและสามารถพัฒนาพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง

๔. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง พระสงฆ์ควรจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง และควรมีการเชิญชวนญาติโยมทำวัตรสวดมนต์ในทุกวันพระ และจัดปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ ทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความสุขทางด้านจิตใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี หรือถ้าหากว่าสังคมที่เปลี่ยนไปการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริงควรจัดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป คือ เวลาที่พุทธศาสนิกชนสะดวก คือ ในช่วงวันศุกร์ตอนเย็นและวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น ถ้าหากว่าจัดให้มีพิธีกรรมการทำวัตรสวดมนต์ จัดปฏิบัติธรรมแบบนี้เป็นประจำทุกวัดทั่วประเทศจะเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริงและพุทธศาสนิกชนจะมีความเข้าใจที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

๕. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกต้อง หลักการที่กล่าวมานี้มีทุกที่ที่เป็นวัด แต่สิ่งที่สำคัญ คือ พุทธศาสนิกชนยังไม่เข้าใจในหลักคำสอนที่ถูกต้อง ดังนั้นการพัฒนาทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องมีวิธีการสั่งสอนเป็นแบบเดียวกัน ตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ ๑๐ วัด มีวิธีการสั่งสอน ๑๐ วิธี ทั้งนี้ทั้งนั้น ๑๐ วิธี พระสงฆ์ส่วนมากไม่เข้าใจในหลักการที่แท้จริง ดังนั้นถ้าสามารถเข้าใจในข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ควรมีการจัดระเบียบให้เป็นแบบเดียวกัน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนไม่สับสนในการพัฒนาทางด้านจิตใจ ถ้าหากเป็นไปได้ควรยึดหลักแก่นแท้ของพระพุทธเจ้าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับพระสงฆ์

องค์ความรู้ในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์เป็นการพัฒนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ถูกวิธีนำไปสู่การปฏิบัติที่สร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป โดยมีวิธีการตามขั้นตอนดังนี้

วิธีการเผยแผ่

การเผยแผ่จะได้ผลหรือให้ประโยชน์ เราต้องเลือกกาลเทศะ และ บุคคลตลอดทั้งวิธีการนำธรรมะเข้าถึงจิตใจของประชาชนด้วย ซึ่งมีหลายวิธี เช่น

๑. การเทศนา พระสงฆ์ในเขตพื้นที่ต้องวางแผนการดำเนินการเช่นการจัดโครงการต่างๆ ที่สามารถพัฒนาให้กับพระสงฆ์ในพื้นที่ ตัวอย่างโครงการพัฒนานักวิทยากรนักเทศน์ เป็นต้น ซึ่งถือได้ว่าเป็นสิ่งที่สร้างความเปลี่ยนแปลงให้กับสังคม สร้างรากฐานการพัฒนาชีวิตให้กับชุมชนสังคม ได้มีวิธีคิดที่เป็นนักวิเคราะห์ รู้จักเหตุและผลในการดำเนินชีวิต ไม่มัวมลายในปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างเสริมวัฒนธรรมในการวางแผนของสังคม ดังนั้น พระสงฆ์จึงเป็นส่วนหนึ่งในการขับเคลื่อนในการพัฒนาให้มีการเปลี่ยนแปลงในสังคม ฉะนั้น พระสงฆ์ควรมีทักษะในการแสดงธรรมที่เหมาะสมและเป็นแบบอย่างที่ต้องการให้กับวิถีชีวิตของชุมชนในสังคม

๒. การปาฐกถา ฝึกให้พระสงฆ์ปาฐกถาบูรณาให้กับชุมชนสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในปัจจุบันพัฒนาทักษะทางด้านความคิด ภาวะผู้นำ การเข้าร่วมในทุกมิติของสังคม พระสงฆ์ต้องมีทักษะที่สร้างความแตกต่าง สามารถเป็นที่พึ่งให้กับชุมชนได้ เพราะสิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ขับเคลื่อนให้พระสงฆ์สร้างระบบ สร้างสรรค์

๓. การอภิปราย ยกระดับแนวคิดของพระสงฆ์ในการสร้างนวัตกรรมแบบใหม่ให้มีการ
 ปรัชญาสามารถถกเถียงในประเด็นปัญหาดำเนินการหาทางแก้ไขปัญหาลเหล่านั้นร่วมกัน จัดโครงการ
 ตัวอย่างให้พระสงฆ์ได้ฝึกทักษะในการอภิปรายประเด็นต่างๆ เพื่อเป็นฐานที่มั่นในการพัฒนาในระบบ
 ความคิด พัฒนาในระบบ

๔. การได้วาที สร้างธรรมทายาทรุ่นใหม่ขึ้นมา โดยการฝึกทักษะให้กับกลุ่มของสามเณร
 พระนวกะ เพื่อสร้างทักษะในการพัฒนาการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป

๕. การสาธิต วิธีการเผยแผ่ธรรมอย่างหนึ่งคือการวางแผนและกลไกในการพัฒนา ดังนั้น
 พระสงฆ์ต้องมีตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมในการนำเสนอแนวทางในการดำเนินการสิ่งเหล่านั้นให้เกิดรูปธรรม
 เป็นนวัตกรรมการสร้างความปลอดภัยในการเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าได้

๖. การสนทนา ทักษะในการสนทนาพระสงฆ์ต้องดูบริบทของฐานะในการสนทนา ความ
 เหมาะสมในการสนทนา การสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นซึ่งเป็นทิศทางที่หลากหลายในการพัฒนาตนเอง
 พัฒนาชุมชน สังคม

๗. การเขียนบทความ พระสงฆ์ต้องพัฒนาในด้านวิชาการ เพราะเป็นพื้นฐานแห่งการคิด
 วิเคราะห์ ความเหมาะสมในการ

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ๑. เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ๓. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ผู้วิจัยนำเสนอ สรุปผลอภิปรายผลและข้อเสนอแนะจากการวิจัยตามลำดับดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ อภิปรายผลการวิจัย

๕.๑.๒ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๕.๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) และรายด้าน มีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ และปานกลาง ๔ ข้อ คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมาคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.00$) ตามด้วย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = 2.93$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยปฏิบัติต่ำสุดคือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.67$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๘ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์นำเด็กที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ตามชนบทเข้ามาบวชเพื่อเรียนต่อในโรงเรียนปริยัติธรรม ($\bar{X} = 3.70$) รองลงมาคือ พระสงฆ์การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี ($\bar{X} = 3.47$) ตามด้วย พระสงฆ์เข้าไปสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.38$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์มอบอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนและการกีฬาแก่โรงเรียน ($\bar{X} = 2.74$)

๕.๑.๑.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์** โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๔๓$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๕ ข้อ ปานกลาง ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีท้องถิ่น ($\bar{X} = ๔.๑๙$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ช่วยเหลือทางราชการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด ($\bar{X} = ๓.๗๖$) ตามด้วย พระสงฆ์ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื่อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญ หรืองานสาธารณต่าง ๆ ($\bar{X} = ๓.๖๙$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน ($\bar{X} = ๒.๖๒$)

๕.๑.๑.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๓$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๖ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนชาวบ้านทั้งในวัดและในชุมชนต่าง ๆ ($\bar{X} = ๓.๗๐$) รองลงมาคือ พระสงฆ์จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวัด ($\bar{X} = ๓.๔๒$) ตามด้วย พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในบางโอกาส ($\bar{X} = ๓.๒๘$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์มอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ ($\bar{X} = ๒.๑๓$)

๕.๑.๑.๔ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๙๑$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๗ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ ($\bar{X} = ๓.๔๓$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ ($\bar{X} = ๓.๓๐$) ตามด้วย พระสงฆ์ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและวางแผนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน ($\bar{X} = ๓.๒๒$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์ใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = ๒.๔๕$)

๕.๑.๑.๕ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการพัฒนาจิตใจ** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๒.๖๗$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๔ ข้อ และน้อย ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ($\bar{X} = ๓.๖๖$) รองลงมาคือ พระสงฆ์จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา ($\bar{X} = ๒.๙๔$) ตามด้วย พระสงฆ์เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต ($\bar{X} = ๒.๘๐$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ ($\bar{X} = ๒.๒๒$)

๕.๑.๒ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๓ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอายุ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๔ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามระดับการศึกษา โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๕ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามอาชีพ โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๖ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามรายได้ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๕.๑.๗ ข้อเสนอแนะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พบว่า

๑) **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัดและดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๒) **ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์** พระสงฆ์ควรอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการอนุเคราะห์พระสงฆ์ในวัดกันดารและขาดแคลนปัจจัย ๔

๓) **ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม** พระสงฆ์ควรแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และจัดมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับองค์กรและจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔) **ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม** พระสงฆ์ควรสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง เพราะเกิดจากการปฏิบัติทางด้านศาสนพิธีที่ไม่ถูกต้องต้องทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

๕) ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี

๕.๑.๘ แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๑) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถพัฒนาจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง แต่การจัดระบบของพระสงฆ์ยังไม่เป็นระบบที่ได้มาตรฐาน อาจเป็นเพราะงบประมาณในการดำเนินการกับสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงทำให้การดำเนินงานขาดช่วง และไม่มีการปฏิบัติที่ดีเพียงพอ ดังนั้น ควรมีการปฏิบัติที่เป็นเอกภาพในการดำเนินการให้พระสงฆ์มีบทบาทและให้พระสงฆ์ฝึกและเรียนรู้ในการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อนำมาเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชนได้ถูกวิธี และสิ่งที่สำคัญพระสงฆ์ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยทำด้วยจิตวิญญาณที่ต้องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะส่วนมากทำเพื่อ ลาภ ยศ อำนาจ ที่ตนจะได้รับ แต่ถ้าหากว่าพระสงฆ์ที่สิ่งเหล่านี้ด้วยจิตวิญญาณของผู้ที่มีจิตใจที่เผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้จะเป็นที่ช่วยในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชน และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

๒) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ถ้าพระสงฆ์จัดการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลมากมาย สิ่งี่สร้างรูปแบบปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญาณที่เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ได้นั้น พระสงฆ์ต้องผ่านการเรียนรู้ในด้านนั้นๆ ดังนั้นแล้ว ถ้าการปกครองของคณะสงฆ์สามารถจัดระเบียบในการอบรมและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องได้อย่างแท้จริง จะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีวิธีการในการเผยแผ่ที่ถูกต้อง เพราะสาธารณสงเคราะห์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเนื่องจากว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในสังคม พระสงฆ์มีความแตกต่างกัน และการบริหารจัดการจะแตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าวัดที่ส่งเสริมสาธารณสงเคราะห์ให้กับบุคคลอื่นให้ความสำคัญกับทุกสิ่ง มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ วัดเหล่านั้นจะเป็นวัดที่มีการพัฒนาได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าหากว่าวัดที่มีการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีการวางแผนในการดำเนินการ วัดเหล่านั้นจะไม่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้น หากมหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมี

ความสามารถในการดำเนินการการพัฒนาได้อย่างทั่วถึง จะเป็นประโยชน์แก่การบริหารจัดการ พระสงฆ์ได้เป็นอย่างดีและเป็นระบบแบบแผนชัดเจน

๓) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์มีบทบาทในการแสดงหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แต่ที่แท้จริงแล้ว พระสงฆ์ส่วนมากรู้ซึ่งถึงหลักธรรมไม่เป็นจริง บางครั้งเป็นการพูดโดยไม่มีหลักพุทธศาสนาที่แท้จริงมาเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน หากสามารถมีวิธีการในการอบรมให้แก่พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง จะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น พระสงฆ์ต้องสร้างเกณฑ์มาตรฐานให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ส่วนมากแล้ว พระสงฆ์ไม่มีหลักการในการวางแผนที่ถูกต้อง ยังเป็นแค่เปลือกนอกยังไม่ถึงแก่นแท้ของ วิธีการ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง ระบบอุปถัมภ์ ยังฝังลึกในวงการคณะสงฆ์ จึงทำให้การบริหารจัดการที่สามารถส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงยังจะต้องมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพราะถ้าหากไม่มีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถจริงในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคตข้างหน้า ถ้าหากว่าการดำเนินการแก้ไขชัดเจน การเผยแผ่ศาสนาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะชัดเจนและสามารถพุทธศาสนิกชนเข้าใจได้อย่างแท้จริงและสามารถพัฒนาพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง

๔) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนาพิธีได้ถูกต้อง พระสงฆ์ควรจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง และควรมีการเชิญชวนญาติโยมทำวัตรสวดมนต์ในทุกวันพระ และจัดปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ ทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความสุขทางด้านจิตใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี หรือถ้าหากว่าสังคมที่เปลี่ยนไปการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริงควรจัดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป คือ เวลาที่พุทธศาสนิกชนสะดวก คือ ในช่วงวันศุกร์ตอนเย็น และวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น ถ้าหากว่าจัดให้มีพิธีกรรมการทำวัตรสวดมนต์ จัดปฏิบัติธรรมแบบนี้เป็นประจำทุกวัดทั่วประเทศจะเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง และพุทธศาสนิกชนจะมีความเข้าใจที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

๕) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี หลักการที่กล่าวมานี้มีทุกที่ที่เป็นวัด แต่สิ่งที่สำคัญ คือ พุทธศาสนิกชนยังไม่เข้าใจในหลักคำสอนที่ถูกต้อง ดังนั้นการพัฒนาทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องมีวิธีการสั่งสอนเป็นแบบเดียวกัน ตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ ๑๐ วัด มีวิธีการสั่งสอน ๑๐ วิธี ทั้งนี้ทั้งนั้น ๑๐ วิธี พระสงฆ์ส่วนมากไม่เข้าใจในหลักการที่แท้จริง ดังนั้นถ้าสามารถเข้าใจในข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ควรมีการจัดระเบียบให้เป็นแบบเดียวกัน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนไม่สับสนในการพัฒนาทางด้านจิตใจ ถ้าหากเป็นไปได้ควรยึดหลักแก่นแท้ของพระพุทธเจ้าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับพระสงฆ์

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

๕.๒.๑ ผลการวิจัย พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ยังไม่มี ความชัดเจนในการบริหารจัดการทั้งนี้การดำเนินการยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจน แบบแผนในการดำเนินการยังไม่มี ความชัดเจน และไม่มีหลักการและข้อปฏิบัติดำเนินการที่แน่นอน ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ สมพงษ์ เกษานุช ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ผลการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ต้องพัฒนาตนให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และต้องอยู่เหนือความขัดแย้งพร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมด้วยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต เมื่อพิจารณาผลการวิจัยเป็นรายด้านสามารถนำมาอภิปรายผลวิจัยได้ ดังนี้

๑) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ยังขาดการเสริมสร้างความเข้มแข็งที่แท้จริงให้กับชุมชนจึงทำให้ยังไม่มี ความชัดเจนในการบริหารจัดการ พระสงฆ์ส่วนมากยังขาดการเป็นภาวะผู้นำในชุมชน สังคมเหล่านั้น ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ พระครูปลัดบุญยัง ทูลโล (สุทนต์วิภาต) และ พระมหาสมบัติ ธนปญโญ ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่ยุคปัจจุบัน ผลการศึกษา พบว่า ปัจจุบันมีการเผยแผ่แนวความคิดความเชื่อในการใช้ชีวิตที่หลากหลาย สำหรับพระพุทธศาสนาเองเมื่อต้องเผชิญกับภาวะที่สังคมโลกมีความระส่ำระสายองค์กรพระพุทธศาสนาเองก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนและปรับตัวเพื่อให้การเผยแผ่ศาสนาของพระบรมศาสดา

ควรมีการปรับตัวอย่างไรให้เหมาะสม ไม่กระทบกระเทือนต่อหลักการสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ ขณะเดียวกันก็ให้สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างแข็งแกร่งสามารถเข้าไปสถิตอยู่ในจิตใจและชีวิตของประชากรยุคใหม่ของโลกได้อย่างยั่งยืนและถาวร โจทย์ใหญ่ข้อนี้ไม่เพียงเป็นของพุทธศาสนากระแสหลักในประเทศไทยเท่านั้นที่ต้องตอบ แต่ย่อมหมายถึงพุทธศาสนากระแสหลักที่มีอยู่ทั่วโลกที่ต้องหันหน้ามาร่วมกันระดมคำตอบเพื่อให้เป็นทางออกร่วมกันโดยเฉพาะเรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในปัจจุบัน

๒) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ได้ดูแลเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ให้กับพุทธศาสนิกชนทำให้เกิดศรัทธาในพระพุทธศาสนา แต่ทั้งนี้การดำเนินการดังกล่าวจะเป็นไปตาม ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ **พระมหาโชคทอง นนท์ศิริ และนนุช โรจนเลิศ** ได้ศึกษาเรื่องบทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชนของพระสงฆ์เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม ผลการศึกษาพบว่า ๑. บทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชน ควรตระหนักถึงบทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชน สัมพันธภาพกับชุมชน และความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน อยู่ในระดับมาก ส่วนแรงสนับสนุนจากคณะสงฆ์อยู่ในระดับปานกลาง ๒. ความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ควรตระหนักถึงบทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมแก่ประชาชน สัมพันธภาพกับชุมชนและแรงสนับสนุนจากคณะสงฆ์ มีความสัมพันธ์ทางบวกกับบทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคม

๓) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ส่วนมากไม่สามารถที่จะเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องให้กับประชาชนได้ ดังนั้น จึงเป็นปัญหาอย่างยิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไขปัญหาเหล่านี้ และหาทางดำเนินการให้มีคุณภาพมากขึ้น ถ้าสามารถจัดการและดำเนินการอย่างเป็นระบบได้จะสามารถทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองได้ ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ **สุริยา รักการศิลป์** ได้ทำการศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มีจุดมุ่งหมายเพื่อ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทในการทำงานพัฒนาของพระสงฆ์ ที่ส่งผลกระทบต่อพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และ ๒) เพื่อศึกษาบริบทเศรษฐกิจชุมชนตามการพัฒนาของพระสงฆ์จังหวัดนครราชสีมาในประเด็น โครงสร้างทางชนชั้น วิธีการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภค ว่ามีความสอดคล้องกับแนวคิดทางทฤษฎีเศรษฐกิจการเมือง ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชน ชาวนา และทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ ที่ใช้เป็นกรอบในการศึกษามากน้อยเพียงใด ผู้ให้ข้อมูลในงานศึกษาครั้งนี้ได้แก่ พระครูใบฎีกาซุฎิล อมรปญโญ วัดอาศรมธรรมทายาท อ่างซับประทู ถนนมิตรภาพ พระครูวิมลสารวิสุทธิ วัดหนองหัวแรด อำเภอหนองบุญมาก พระครูพัฒนากิจจานุยุต วัดทุ่งสว่าง บ้านทุ่งสว่าง ตำบลหินดาด อำเภอด่านขุนทด พระครูศีลวราภรณ์ วัดโนนเมือง ตำบลโนนเมือง อำเภอขาม

สะแกแสง กรอบแนวคิดทางทฤษฎีใช้หลักเศรษฐศาสตร์การเมือง ทฤษฎีเศรษฐกิจชุมชนชาวนา ทฤษฎีพุทธเศรษฐศาสตร์ เทคนิควิทยาในการวิจัย ใช้เทคนิคผสม ประกอบด้วยวิธีการวิเคราะห์เอกสารในแนวประวัติศาสตร์เศรษฐกิจวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกับกลุ่มตัวอย่างพระสงฆ์และชุมชนรอบวัดในพื้นที่ศึกษา เครื่องมือในการวิจัยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์ข้อแรก พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่ส่งผลต่อเศรษฐกิจชุมชน สามารถแยกออกได้เป็นสองส่วนใหญ่ๆ คือ ๑) บทบาททางด้านการเผยแพร่ธรรมะกับกึ่งเผยแพร่ธรรมะ เช่น การจัดตั้งโรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ และโรงเรียนพุทธเกษตร บทบาทสองส่วนนี้มีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนทางอ้อม ในส่วนที่โรงเรียนเด็กก่อนเกณฑ์ ได้ช่วยลดภาระการใช้จ่ายของผู้ปกครองที่ส่งบุตรหลานมาเข้าเรียน ส่วนโรงเรียนพุทธเกษตรนั้นการใช้จ่ายของเด็กนักเรียนประจำมีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชน บทบาทในส่วนของการเผยแพร่ธรรมะนั้นแม้ว่าจะไม่มีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนโดยตรง แต่กลับมีผลกระทบต่อชีวิตครอบครัวของปัจเจกชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมในวัด บางรายนั้นได้ช่วยให้กลับมามีรายได้ปีละนับแสนบาท ๒) บทบาทที่มีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนโดยตรงและส่วนที่มีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนทางอ้อม บทบาทในส่วนแรกที่มีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชนโดยตรงนั้น ส่วนที่ส่งผลกระทบได้มากที่สุดคือการผลิตน้ำหมักชีวภาพ มีมูลค่าประเมินเฉพาะวัดหนองหัวแรดวัดเดียวสูงถึง ๓.๑๕ ล้านบาทต่อปี ส่วนที่มีผลกระทบในระดับรองลงมาคือการจัดทำและซ่อมบำรุงระบบน้ำประปา ในส่วนของกลุ่มธุรกิจชุมชนนั้นมีผลกระทบต่องานทุกปีแต่ปริมาณเงินนั้นไม่มาก เพราะประเมินจากดอกเบี้ยจ่ายและกำไรจากกลุ่มที่มีจำนวนสมาชิกไม่มาก โดยภาพรวมแล้วบทบาทของพระสงฆ์นั้นมีผลกระทบต่อบุคคลในชุมชน ในระดับที่สามารถประเมินค่าเป็นตัวเลขที่ชัดเจนได้ อย่างไรก็ตามมูลค่าตัวเลขนั้นไม่ได้มีความหมายอย่างใดต่อการทำงานของพระสงฆ์ เพราะพระสงฆ์มุ่งเน้นการทำงานเพื่อถวายพระพุทธรูปเจ้าที่สั่งสอนให้มีความสุขภายใต้กรอบจำกัดของชีวิต และผลงานนั้นเกิดประโยชน์กับประชาชนเป็นการตอบแทนที่ได้นำอาหารมาถวายพระสงฆ์ ผลการศึกษาที่ตอบวัตถุประสงค์ข้อที่ ๒ พบว่า ๑) แม้ว่าราษฎรในพื้นที่จะได้รับการศึกษาในระบบของภาครัฐน้อยมาก แต่พระพุทธศาสนาสามารถขัดเกลายกระดับศักยภาพของทั้งพระสงฆ์และราษฎรให้สูงขึ้นได้ สะท้อนผ่านการดำเนินกิจกรรม กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ที่มีประสิทธิภาพของหมู่บ้านทุ่งสว่างและบ้านข้างเคียง ๑๒ หมู่บ้าน ๒) พระสงฆ์และราษฎรในพื้นที่ไม่มีความแตกต่างด้านชนชั้น ความรู้สึกเป็นชนชั้นจะมีอยู่บ้างระหว่างราษฎรกับพ่อค้าในตลาดและราษฎรกับผู้มีตำแหน่งราชการ แต่ชนชั้นไม่ได้ก่อให้เกิดความรู้สึกขัดแย้งและการนำไปสู่เงื่อนไขทางการเมือง ตำแหน่งราชการที่มีอำนาจยังเป็นเป้าหมายของคนบางกลุ่มและเป็นสิ่งสร้างความขัดแย้งในระดับชุมชนได้ ๓) วิธีการผลิตของชุมชนพระสงฆ์ได้มีส่วนเข้ามาช่วยในเรื่องลดการทำลายสภาพแวดล้อม ลดต้นทุนการผลิตของชาวบ้าน และสามารถผลิตในแบบของการขุดรื้อตนเอง เช่นการปลูกป่าและการผลิตน้ำหมักชีวภาพเพื่อใช้แทนปุ๋ยเคมีของหลวงพ่อกั่น กับการผลิตอิฐบล็อกของหลวงพ่อดิลก ๔) แม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเน้นให้พระสงฆ์และชาวบ้านบริโภคตามสมควร ไม่ทำลายธรรมชาติ แต่กระแสนิยม

ของโลกยังคงส่งผลกระทบผ่านวัดและชุมชนตลอดจนค่านิยมบริโภคตามกันของคนในชุมชนยังมีผลต่อการตัดสินใจบริโภค แต่ผู้บริโภคในชุมชนยังบริโภคอย่างมีประสิทธิภาพกว่ากลุ่มคนในเมืองใหญ่ ๕) สวัสดิการจากวัดและพระสงฆ์ในชุมชนช่วยให้สังคมไทยมีความมั่นคงมากขึ้น ชุมชนและวัดได้สร้างระบบการจัดสรรรายได้ที่เป็นธรรม ผ่านกระบวนการจัดสวัสดิการในสังคมชนบท ๖) ราษฎรในพื้นที่เชื่อว่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่พระสงฆ์นำมาประยุกต์ใช้นั้น ส่งผลให้เศรษฐกิจชุมชนมีความมั่นคงและยั่งยืน

๔) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า พระสงฆ์ส่วนมากยังขาดมนุษยสัมพันธ์และวิธีการสร้างความร่วมมือกับพุทธศาสนิกชน เพราะมองว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นสิ่งที่เื้ออเพื่อซึ่งกันและกันได้ แต่บางครั้งจะให้เกิดความเื้ออเพื่อเผื่อแผ่กันต้องอาศัยหลายอย่างเข้ามาเป็นส่วนสำคัญในการดำเนินการให้เกิดผลได้อย่างแท้จริง วิธีการคือ พระสงฆ์ต้องเข้าใจในบริบทของสังคมอย่างแท้จริงและสามารถวิเคราะห์ปัญหาเหล่านั้นได้ ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ **สมพงษ์ เกษานุช** ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย ผลการศึกษา พบว่า พระสงฆ์ต้องพัฒนาตนให้เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณและเป็นแบบอย่างที่ดีแก่สังคม และต้องอยู่เหนือความขัดแย้งพร้อมกับการสร้างภูมิคุ้มกันให้สังคมด้วยการใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการป้องกันความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้นใหม่ในอนาคต

๕) การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการพัฒนาจิตใจ** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า การบริหารจัดการในกิจการคณะสงฆ์ต้องมีการปรับปรุงและแก้ไขเป็นอย่างมากเพราะในบริบทจริงของสังคมพระสงฆ์ยังขาดการจัดการที่เป็นระบบถ้าพระสงฆ์มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบมากขึ้นจะเป็นสิ่งที่ช่วยพัฒนาความเข้าใจพัฒนาศักยภาพการดำเนินการอย่างมีระบบ เมื่อสามารถพัฒนาการเหล่านี้อย่างเป็นระบบแล้ว สิ่งที่จะช่วยพัฒนาพุทธศาสนิกชนได้คือการพัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริง ใกล้เคียงกับงานวิจัยของ **พระครูปลัดบุญยัง ทูลโล (สุทนต์วิภาต)** และ **พระมหาสมบัติ ธนพลโย** ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทพระสงฆ์กับการเผยแผ่ยุคปัจจุบัน ผลการศึกษา พบว่า ปัจจุบันมีการเผยแผ่แนวความคิดความเชื่อในการใช้ชีวิตที่หลากหลาย สำหรับพระพุทธศาสนาเองเมื่อต้องเผชิญกับภาวะที่สังคมโลกมีความระส่ำระสายองค์กรพระพุทธศาสนาเองก็จะต้องมีการปรับเปลี่ยนและปรับตัวเพื่อให้การเผยแผ่ศาสนาของพระบรมศาสดาควรมีการปรับตัวอย่างไรให้เหมาะสม ไม่กระทบกระเทือนต่อหลักการสำคัญที่พระพุทธองค์ทรงวางไว้ ขณะเดียวกันก็ให้สามารถเผชิญความเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกได้อย่างแข็งแกร่งสามารถเข้าไปสถิตอยู่ในจิตใจและชีวิตของประชากรยุคใหม่ของโลกได้อย่างยั่งยืนและถาวร

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยได้แนวทางในการพัฒนาที่ใช้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/เชิงปฏิบัติการ และใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๕.๓.๑.๑ พระสงฆ์ควรมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าของประชาชนในชุมชนและพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณให้ดีขึ้นกับเยาวชน

๕.๓.๑.๒ พระสงฆ์ควรเป็นวิทยากรอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน อย่างจริงจังเพื่อเป็นการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างแท้จริง

๕.๓.๑.๓ พระสงฆ์ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน เพื่อช่วยพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

๕.๓.๑.๔ พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจและสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของประชาชน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๕.๓.๒.๑ พระสงฆ์ควรจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมภายในวัด ให้เป็นระบบและจัดการอย่างมีระบบและแบบแผนสู่การเผยแผ่ที่ยั่งยืนต่อไป

๕.๓.๒.๒ พระสงฆ์ควรใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมเพื่อเชิญชวนญาติโยมเข้าวัดปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๕.๓.๒.๓ พระสงฆ์ควรเป็นวิทยากรบรรยายตามโรงเรียนในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่หลักธรรมให้กับนักเรียนให้เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์เป็นการพัฒนาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ถูกวิธีนำไปสู่การปฏิบัติที่สร้างความเข้มแข็งให้กับพระสงฆ์และพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองต่อไป โดยมีวิธีการตามขั้นตอนดังนี้

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะแนวทางการพัฒนา

วิธีการเผยแผ่

การเผยแผ่จะได้ผลหรือให้ประโยชน์ เราต้องเลือกกาลเทศะ และ บุคคลตลอดทั้งวิธีการนำธรรมะเข้าถึงจิตใจของประชาชนด้วย ซึ่งมีหลายวิธี เช่น

๑. การเทศนา

๒. การปาฐกถา

๓. การอภิปราย

๔. การโต้ว่าที่

๕. การสาธิต

๖. การสนทนา

๗. การเขียนบทความ

ยังมีวิธีการเผยแพร่อื่นๆ อยู่อีกมากทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบสำคัญใน
ที่นี้ ได้นำลักษณะของการเผยแพร่มาไว้ ๒ หัวข้อสำคัญ คือ

๑. เผยแพร่ประจำที่

๑.๑. เผยแพร่ในวัดของตน

๑.๒. เผยแพร่ทางวิทยุกระจายเสียง และโทรทัศน์ หรือทางสื่อมวลชนอื่น ๆ

๑.๓. เผยแพร่ตามจุด ศูนย์ องค์การ หรือสมาคม และอื่น ๆ ที่ตั้งไว้เป็นหลักแหล่ง

๒. เผยแพร่เคลื่อนที่

๒.๑. เผยแพร่ไปตามวัดต่าง ๆ

๒.๒. เผยแพร่ไปตามหมู่บ้าน

๒.๓. เผยแพร่ไปตามโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย

๒.๔. เผยแพร่ไปตามหน่วยราชการต่าง ๆ

๒.๕. และสถานที่อื่น ๆ ที่เห็นสมควร

มีหลักเกณฑ์ในการเป็นองค์แห่งธรรมกถึก ๕ อย่าง

๑. แสดงธรรมไปโดยลำดับไม่ตัดลัดให้ขาดความ

๒. อ้างเหตุผลแนะนำให้ผู้ฟังเข้าใจ

๓. ตั้งจิตเมตตา ปราศรณาให้เป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง

๔. ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภ

๕. ไม่แสดงธรรมกระทบตนและผู้อื่น คือว่าไม่ยกตนเสียดสีผู้อื่น

คุณสมบัติของนักเผยแพร่อีกอย่างหนึ่ง

๑. มีความรู้ความสามารถดี

๒. มีปฏิภาณดี

๓. มีความประพฤติดี

๔. มีความรักงานการเผยแพร่

๕. มีอนามัยดี

๖. เป็นนักเสียสละ

๗. มีความอดทน

ความแตกต่างระหว่างบุคคลผู้รับการเผยแพร่

๑. เพศ - วัย
๒. เศรษฐกิจ
๓. สังคม
๔. การศึกษา
๕. อุปนิสัย

การเผยแพร่ที่ดี

๑. ต้องรู้จักบุคคลที่จะอบรมสั่งสอน
๒. เลือกธรรมะอบรมสั่งสอนให้เหมาะสมกับบุคคล
๓. อบรมสั่งสอนจากรูปธรรมไปหานามธรรม
๔. อบรมสั่งสอนจากสิ่งที่เห็นได้ง่ายไปหาสิ่งที่เห็นได้ยาก
๕. อบรมสั่งสอนจากสิ่งที่รู้อยู่แล้วไปหาสิ่งที่ยังไม่รู้
๖. อบรมสั่งสอนอุปกรณ์การสอนการอบรม
๗. ต้องเตรียมพร้อมในการอบรมสั่งสอน
๘. อบรมสั่งสอนด้วยอุปมา - อุปมัย
๙. อบรมสั่งสอนด้วยเมตตา กรุณา ไม่เห็นแก่อาภิส

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลทุติยภูมิ Secondary Sources

(๑) หนังสือ:

- กรมการพัฒนาชุมชน. การพัฒนาชุมชนโดยวิธีการพัฒนาผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, ๒๕๔๙.
- กรมการศาสนา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑.
- กรมการฝ่ายประมวลเอกสารและจดหมายเหตุ. ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น: ความเป็นมาของอำเภอสำคัญทางประวัติศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๔๒.
- ครุฑ ชิต พุทธิโกษา. คู่มือการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ระดับสมทบ. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, ๒๕๕๔.
- คุณ โทจันทร์. พระพุทธศาสนากับชีวิตประจำวัน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๒๗.
- จิราพรรณ กาญจนจิตรา. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๖.
- ชวัลิต สรวารี. ภาวะผู้นำล้ำสมัยได้และไม่มีมาแต่กำเนิด. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศูนย์ส่งเสริมสื่อการเรียนรู้กรุงเทพ, ๒๕๔๗.
- ทินพันธุ์ นาคตะ. พุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๙.
- ทิพย์ กิจวิจารณ์. วิธีการวิจัยทางการศึกษา. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, ๒๕๕๗.
- ธีรโชติ เกิดแก้ว และ ณกมล ปุญชเชษฐ์ทิกุล. รายงานผลการดำเนินงานปีงบประมาณ ๒๕๔๘ สำนักพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๘.
- นฤมิตร สอดสุข. อ่านสังคมไทย ๕ นาที : รวบรวมบทความและบทวิจารณ์การเมือง เศรษฐกิจ สังคม และศิลปะวรรณกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์โอ เอส ปรีณัติรัง เ้าส์, ๒๕๓๗.
- ประทีป สยามชัย. สารทิศทางสังคมวิทยาการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๘.
- ประภัสสร เตชะประเสริฐวิทยา. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและการวางแผนชุมชนเกษตรกรรม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔.
- ประเวศ วะสี. พุทธเกษตรกรรมกับศาสนคติของสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน, ๒๕๓๙.

ปาริชาติ วลัยเสถียร. กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ ๒

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๖.

พงศ์ดี อังกลีธ. การพัฒนาภาวะผู้นำในงานส่งเสริมการเกษตร ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การ
เป็นผู้นำมนุษยสัมพันธ์และจิตวิทยาสำหรับเกษตรกร. นนทบุรี: สุโขทัยธรรมมาธิราช,
๒๕๔๔.

พระคุณี เมธงโร. การพัฒนาสังคมในทัศนะของพระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

พระธรรมปิฎก. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๕.

_____. สถานการณ์พุทธศาสนา: กระแสสายศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มูลนิธิพุทธ
ธรรม, ๒๕๓๙.

พระธรรมปิฎก ป.อ. ปยุตโต. การพัฒนาที่ยั่งยืน SUSTAINABLE DEVELOPMENT. พิมพ์ครั้งที่ ๒.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก, ๒๕๓๙.

พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต. บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. กรุงเทพมหานคร: สยามสมาคม,
๒๕๑๓.

พระราชวรมนี ป.อ. ปยุตโต. บทบาทของพระสงฆ์ไทยปัจจุบัน ในพระพุทธศาสนากับสังคมไทย.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ศึกษิตสยาม, ๒๕๒๗.

พวง สุวรรณรัฐ. ทัศนะเกี่ยวกับโครงการอบรมพระภิกษุเพื่อส่งเสริมการพัฒนาท้องถิ่น.
กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์กรุงสยามการพิมพ์, ๒๕๕๐.

ไพบุลย์ เสี่ยงก่อ. รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๔๒.

ภัทรพร สิริกาญจน. หน้าที่ของพระสงฆ์ตามพุทธบัญญัติ : แนวคิดและบทบาทของ พระคำเขียน
สุวณโณ ในการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,
๒๕๕๐.

รังสรรค์ ประเสริฐศรี. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ธนัชการพิมพ์, ๒๕๔๔.

วิเชียร วิทย์อุดม. ภาวะผู้นำ. นนทบุรี: ม.ป.ท., ๒๕๔๘.

สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนารวมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนส์โตร, ๒๕๔๕.

สมทรง เขมะวิชานวัตร. การศึกษากับการพัฒนารวมชน. กรุงเทพมหานคร: ทวีกิจการพิมพ์, ๒๕๔๑.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาชนบททางพุทธศาสนา กรณีพระสงฆ์นักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: โรง
พิมพ์พิมพ์สวย, ๒๕๓๐.

สำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้. รายงานผลการศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดความ
เข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการ
เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๔๘.

สุชาดา เสือโส. บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาชนบทท่ามกลางภาวะวิกฤติ. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ
โกมลคีมทอง, ๒๕๔๒.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้. ในของตีพิมพ์มติชน
สงขลา. สงขลา: มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒.

เสรี พงศ์พิศ. วัฒนธรรมองค์การของโลกยุคใหม่ เครือข่าย ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็ง ชุมชน
เข้มแข็ง. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, ๒๕๔๙.

อมร โสภณวิเชษฐ์ และ กวี อสิริวรรณ. หนังสือเรียนสมบูรณ์แบบ ส. ๐๑๑๒ พระพุทธศาสนา ชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ ๓ ภาคเรียนที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๗.

อริยา ลีมสุวัฒน์. บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชนบทไทย พ.ศ. ๒๕๐๐-๒๕๐๒.
กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๖.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/รายงานการวิจัย:

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ในจังหวัดภาคเหนือของ
ประเทศไทย”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๗.

มานิช ตันวนิชย์. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ”.
รายงานการวิจัย. สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ,
๒๕๒๙.

สุริยา รักการศิลป์. “การศึกษาเรื่องบทบาทของพระสงฆ์กับพลวัตเศรษฐกิจชุมชนจังหวัดนครราชสีมา”.
วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์. ๒๕๕๓.

อนุดิษฐ์ สมฤทธิ์. “การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ อำเภอฮอด จังหวัด
เชียงใหม่”. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
๒๕๔๒.

(๓) บทความ:

พระครูปลัดบุญยัง ทูลโล สุทนต์วิภาต และ พระมหาสมบัติ ธนปญโญ “บทบาทพระสงฆ์กับการเผย
แผ่ยุคปัจจุบัน”. วารสารครุศาสตร์ปริทรรศน์. ๒ ๓ ๒๕๕๘: ๑๓๒-๑๓๘.

พระมหาโชคทอง นนท์ศิริ และนางนุช โรจนเลิศ “บทบาทการส่งเสริมพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคม
แก่ประชาชนของพระสงฆ์เขตปกครองคณะสงฆ์จังหวัดนครปฐม”. วารสารวิชาการมนุษย
ศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ. ๙ (๓) (๒๕๕๙): ๑๔๙๔-๑๕๑๐.
สมพงษ์ เกศานุช. “การพัฒนาบทบาทพระสงฆ์ในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย”.
วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ๑๖ (๑) (๒๕๕๙): ๒๒๗-๒๔๙.

(๔) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

Wikipedia. **กลุ่มจังหวัด**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://wikipedia.org/wiki/กลุ่มจังหวัด> [๒๑
สิงหาคม ๒๕๖๐].
สำนักงานสถิติแห่งชาติ. **ประชากร ปี ๒๕๕๘**. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://www2.nso.go.th/2558>.
[๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐].

(๕) เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่/อื่นๆ:

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. **บทบาทของพระสงฆ์ในด้านการพัฒนาชุมชน**. การสัมมนาที่สำนักธรรมวิจัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย วันที่ ๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๖.

๒. ภาษาอังกฤษ

Wart. Montgomery Van. **Dynamic of Leadership in Public Service : Theory and
Practice**. Amok M.E. Sharpe. Inc., 2005.
Cullen and Parboteeah. **Multinational Management: A Strategic Approach**. 3th Mason:
Thumson South-Western, 2005.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

บทความวิจัย

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน

ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

ร.ต.ดร.वलันต์ ศรีสอาด

ธีรดนัย กัปโก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ ๑. เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน ๓. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณ จากพระภิกษุและประชาชนที่อยู่ในเขตในเขตภาคกลางตอนบน จำนวน ๓๘๕ รูป/คน กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน ๗ รูป/คน ในการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย โดยใช้การสรุปความ และการตีความ แล้วนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ตามหลักอุปนัย

ผลการวิจัยพบว่า

๑. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = ๓.๐๑$) และรายด้าน มีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ และปานกลาง ๔ ข้อ คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๔๓$) รองลงมาคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = ๓.๐๐$) ตามด้วย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = ๒.๙๓$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยปฏิบัติต่ำสุดคือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = ๒.๖๗$)

๒. ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะในทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านใน

การประกอบอาชีพ ครอบการบรรยายธรรมเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต

๔. แนวทางพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถพัฒนาจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง แต่การจัดระบบของพระสงฆ์ยังไม่เป็นระบบที่ได้มาตรฐาน อาจเป็นเพราะงบประมาณในการดำเนินการกับสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงทำให้การดำเนินงานขาดช่วง และไม่มีการปฏิบัติที่ดีเพียงพอ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลหม่มาก สิ่งทีสร้างรูปแบบปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญาณที่เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ได้นั้น พระสงฆ์ต้องผ่านการเรียนรู้ในด้านนั้นๆ พระสงฆ์ควรเพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี

คำสำคัญ : การเสริมสร้าง, ความเข้มแข็ง, พระสงฆ์

บทนำ

ประเทศไทยได้รับอารยธรรมตะวันตก ชาวไทยได้พัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่เจริญขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาดังกล่าวก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีปัญหาด้านการพัฒนาบุคคล การพัฒนาชุมชน การพัฒนาประเทศจะสามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้น ย่อมจะขึ้นอยู่กับลักษณะต่างๆ ของประชากรในประเทศนั้นๆ ด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคคลให้มีสังคมและให้บุคคลเหล่านั้นอยู่รอดในสังคมได้ โดยกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่า การพัฒนาบุคคลถือว่าเป็นส่วนที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคม เพราะสังคมปัจจุบันประกอบด้วย บุคคลหลายๆ คนรวมไปถึงกลุ่มทางสังคมเมื่อพัฒนาให้บุคคลเหล่านั้นมีคุณภาพที่ดีก็จะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาตนเอง และสังคมต่อไป ในการที่จะช่วยให้สังคมนำไปสู่การพัฒนาการที่ได้ผลดีขึ้นนั้น ในการพัฒนาสังคมหรือพัฒนาบุคคล หลักของพระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางด้านการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม เพราะพระพุทธศาสนานับถึงการใช้ธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดีที่สอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจที่เป็นธรรม เป็นต้น

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๙ ได้กล่าวว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็น อัครศาสนูปถัมภก^๑ ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ ๙๕ และสถาบันศาสนาเป็นระบบย่อยของสังคมไทย ที่มีวัดเป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคลที่จะทำให้พระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างสำคัญยิ่ง^๒

ในพื้นที่จังหวัดภาคกลางตอนบน ประกอบไปด้วย จังหวัดชัยนาท จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดลพบุรี จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดนครนายก โดยจังหวัดลพบุรีเป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด^๓ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตของสังคมไทยมาตลอดเป็นเวลาหลายร้อยปี แต่ละหมู่บ้านต้องมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งต่างมีความรู้สึกที่วัดเป็นสมบัติของส่วนรวมและเป็นศูนย์กลางหลายอย่างของสังคมในหมู่บ้านดังนี้^๔

๑. เป็นสถานที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งให้บริการด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องของทุกคนในระยะเวลาของการดำเนินชีวิต
๒. เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนศิลปวิชาต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน
๓. เป็นศูนย์กลางรวบรวมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและประจำชาติ
๔. เป็นสถานพยาบาลบำบัดรักษาโรคภัยและช่วยคลายทุกข์ทางใจ
๕. เป็นศูนย์กลางการนัดพบระหว่างผู้ปกครองกับลูกบ้าน จะมาพบปะงานราชการหรืองานที่เกี่ยวกับผู้คนในชุมชน

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนานอกจากจะมีพระธรรม เป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ยังมีวัดและพระสงฆ์อีกความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์กับประชาชน วัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ถือเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน ที่ประชาชนให้ความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา และความร่วมมือ โดยพระสงฆ์มีบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์เป็นผู้นำต่อการพัฒนา

^๑ กรมการศาสนา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๔.

^๒ ไพบุลย์ เสียงก้อง, รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒) หน้า ๕๗

^๓ ออนไลน์ <http://wikipedia.org/wiki/กลุ่มจังหวัด> สืบค้นเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

^๔ มาโนช ตันวนิชย์, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙, หน้า ๓๘.

ชุมชน เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชุมชนในท้องถิ่นนั้น เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและมีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนนอกจากช่วยให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การประพฤติศีลธรรมในสังคมหากรู้จักดำเนินการให้ดีแล้ว พระสงฆ์นั้นเองที่จะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์โดยความเคารพนับถือ และเชื่อฟังก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจ และเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย^๕

แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่างๆ ทำให้วัดและพระสงฆ์มีส่วนช่วยสังคมน้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตรแทนวัด มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วยแทนวัด มีโรงมหรสพที่ให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัดฤดูกาลแทนวัด มีเครื่องจักรกลผ่อนแรงจนเป็นเหตุให้การพึ่งพาอาศัยแรงเพื่อนบ้านหมดความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น^๖

จากสภาพการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าในความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ได้มองบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ในจังหวัดภาคกลางตอนบน ในการพัฒนาชุมชนอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย และผลการศึกษาเรื่องนี้จะช่วยให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ที่จะเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นหรือช่วยให้เกิดความตระหนักในการฟื้นฟูบทบาทและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ดังกล่าว ที่จะช่วยให้ประชาชนเกิดความศรัทธา ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์

๑. เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน
๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน
๓. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

^๕ พระมหาประยุทธ์ ปยุตโต, บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร: สยามสมาคม, ๒๕๒๗), หน้า ๔๓.

^๖ สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้, ในของตีพิมพ์มติหมาวาส สงขลา, (สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๗๓.

เครื่องมือและวิธีการศึกษา

๑. ประชากร ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท ประชากร จำนวนทั้งหมด ๔,๖๐๘,๔๐๕ คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๘)

๒. กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน กำหนดจากสูตร โดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) อ้างถึงใน ทิพย์ากิจวิจารณ์ (๒๕๕๙) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๔๐๐ คน จำแนกเป็นรายจังหวัดดังนี้

การวิจัยครั้งนี้ ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เครื่องคอมพิวเตอร์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ สำหรับสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังนี้

๑) ข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามที่เป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ใช้วิเคราะห์ค่าความถี่ (Frequency) และร้อยละ (percentage)

๒) วิเคราะห์สหภาพต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วแปลความหมายตามเกณฑ์ที่กำหนด โดยพิจารณาจากขอบเขตของคะแนนเฉลี่ยที่ได้จากการแบบสอบถามผลที่ได้จากการแปลผล ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๔.๒๑-๕.๐๐ หมายถึง มีสหภาพ อยู่ในระดับมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๓.๔๑-๔.๒๐ หมายถึง มีสหภาพ อยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๒.๖๑-๓.๔๐ หมายถึง มีสหภาพ อยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๘๑-๒.๖๐ หมายถึง มีสหภาพ อยู่ในระดับน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐-๑.๘๐ หมายถึง มีสหภาพ อยู่ในระดับน้อยที่สุด

๓) วิเคราะห์เปรียบเทียบสหภาพต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน จำแนกตาม อายุ ตำแหน่ง และการศึกษาทางธรรม ใช้สถิติทดสอบค่าที (Independent t-test) และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA)

๒. การวิจัยเชิงคุณภาพ

๑) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guide) เพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลแบบเจาะลึกเสริมผลการวิจัยที่ได้จากเชิงปริมาณ

๒) การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือในการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างแบบสัมภาษณ์ มีขั้นตอนดังนี้

๒.๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎี เอกสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องและกรอบแนวคิดในการวิจัยเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์

๒.๒) ข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนที่ ๑ มาเป็นประเด็นคำถามแบบสัมภาษณ์ และนำเสนอที่ปรึกษาโครงการวิจัยเพื่อพิจารณาและให้ข้อเสนอแนะ

๒.๓) ปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ตามข้อเสนอแนะของที่ปรึกษาโครงการวิจัยแล้วนำไปเก็บข้อมูล

๓) การเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๑) นำหนังสือจาก มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ถึงผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์

๓.๒) สร้างความสัมพันธ์กับผู้ให้ข้อมูลหลัก และกลุ่มเป้าหมายพบปะพูดคุยเพื่อสร้างความคุ้นเคย และแจ้งวัตถุประสงค์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๓) กำหนดนัดหมายวันเวลาที่ จะดำเนินการสัมภาษณ์ที่แน่นอน เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายได้เตรียมตัวและเตรียมเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๓.๔) ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์กับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก และบุคคลอื่นๆ โดยใช้วิธีการบันทึกเทป จดบันทึก และการสนทนากับกลุ่มเป้าหมาย

๔) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์โดยใช้ การแปลความ การตีความ (Interpretation) และนำเสนอข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) เพื่ออธิบายการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่ เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบน

ผลการศึกษา

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๑. การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่ เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) และรายด้าน มีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ และปานกลาง ๔ ข้อ คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมาคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.00$) ตามด้วย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = 2.93$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยปฏิบัติต่ำสุดคือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.67$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้

๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่ เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.04$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๘ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์นำเด็กที่ขาดแคลนทุน

ทรัพย์ตามชนบทเข้ามาบวชเพื่อเรียนต่อในโรงเรียนปริยัติธรรม ($\bar{X} = 3.70$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี ($\bar{X} = 3.47$) ตามด้วย พระสงฆ์เข้าไปสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.38$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์มอบอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนและการกีฬาแก่โรงเรียน ($\bar{X} = 2.74$)

๑.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.43$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๕ ข้อ ปานกลาง ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ช่วยเหลือทางราชการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด ($\bar{X} = 3.76$) ตามด้วย พระสงฆ์ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื่อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญ หรืองานสาธารณต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.69$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน ($\bar{X} = 2.62$)

๑.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๖ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนชาวบ้านทั้งในวัดและในชุมชนต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.70$) รองลงมาคือ พระสงฆ์จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวัด ($\bar{X} = 3.42$) ตามด้วย พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในบางโอกาส ($\bar{X} = 3.28$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์มอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.13$)

๑.๔ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๗ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ ($\bar{X} = 3.30$) ตามด้วย พระสงฆ์ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและวางแผนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน ($\bar{X} = 3.22$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์ใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 2.45$)

๑.๕ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการพัฒนาจิตใจ** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.67$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๔ ข้อ และน้อย ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมาคือ

พระสงฆ์จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา ($\bar{X} = ๒.๙๔$) ตามด้วย พระสงฆ์เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต ($\bar{X} = ๒.๘๐$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ ($\bar{X} = ๒.๒๒$)

๒. ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พบว่า

๑) **ด้านการศึกษาสงเคราะห์** พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัดและดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๒) **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** พระสงฆ์ควรอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการอนุเคราะห์พระสงฆ์ในอยู่ในวัดกันดารและขาดแคลนปัจจัย ๔

๓) **ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม** พระสงฆ์ควรแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และจัดมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับองค์กรและจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๔) **ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม** พระสงฆ์ควรสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง เพราะเกิดจากการปฏิบัติทางด้านศาสนพิธีที่ไม่ถูกต้องต้องทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

๕) **ด้านการพัฒนาจิตใจ** พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี

๔. **แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน** ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๑) **แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน** ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถพัฒนาจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่เด็กและเยาวชน จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง แต่การจัดระบบของพระสงฆ์ยังไม่ เป็นระบบที่ได้มาตรฐาน อาจเป็นเพราะงบประมาณในการดำเนินการกับสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการ ปฏิบัติงาน จึงทำให้การดำเนินงานขาดช่วง และไม่มีการปฏิบัติที่ดีเพียงพอ ดังนั้น ควรมีการปฏิบัติที่ เป็นเอกภาพในการดำเนินการให้พระสงฆ์มีบทบาทและให้พระสงฆ์ฝึกและเรียนรู้ในการปฏิบัติที่ ถูกต้องเพื่อนำมาเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชนได้ถูกวิธี และสิ่งที่สำคัญพระสงฆ์ควรส่งเสริมให้มีการ จัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยทำด้วยจิตวิญญาณที่ต้องการเผยแพร่พระพุทธศาสนา อย่างแท้จริง เพราะส่วนมากทำเพื่อ ลาภ ยศ อำนาจ ที่ตนจะได้รับ แต่ถ้าหากว่าพระสงฆ์ที่สิ่งเหล่านี้ ด้วยจิตวิญญาณของผู้ที่มีจิตใจที่เผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อย่างแท้จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้จะเป็นที่ช่วยในการเป็นแบบอย่างแท้จริงให้กับพุทธศาสนิกชน และ สามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

๒) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนา ชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ถ้าพระสงฆ์จัดการ และอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ บุคคลมากมาย สิ่งสร้างรูปแบบปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญาณที่เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ ได้นั้น พระสงฆ์ต้องผ่านการเรียนรู้ในด้านนั้นๆ ดังนั้นแล้ว ถ้าการปกครองของคณะสงฆ์สามารถจัด ระเบียบในการอบรมและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องได้อย่างแท้จริง จะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีวิธีการในการเผยแผ่ที่ถูกต้อง เพราะสาธารณ สงเคราะห์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเนื่องจากว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในสังคม พระสงฆ์มีความแตกต่าง กัน และการบริหารจัดการจะแตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าวัดที่ส่งเสริมสาธารณสงเคราะห์ให้กับบุคคลอื่น ให้ความสำคัญกับทุกสิ่ง มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ วัดเหล่านั้นจะเป็นวัดที่มีการพัฒนาได้เป็น อย่างดี แต่ถ้าหากว่าวัดที่มีการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีการวางแผนในการดำเนินการ วัด เหล่านั้นจะไม่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้น หากมหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมี ความสามารถในการดำเนินการการพัฒนาได้อย่างทั่วถึง จะเป็นประโยชน์แก่การบริหารจัดการ พระสงฆ์ได้เป็นอย่างดีและเป็นระบบแบบแผนที่ดีชัดเจน

๓) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนา ชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์มีบทบาทใน การแสดงหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แต่ที่แท้จริงแล้ว พระสงฆ์ส่วนมากรู้ซึ่งถึงหลักธรรมไม่เป็นจริง บางครั้งเป็นการพูดโดยไม่มีหลักพุทธศาสนาที่แท้จริงมา เผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน หากสามารถมีวิธีการในการอบรมให้แก่พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาใน พระพุทธศาสนาได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง

จะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น พระสงฆ์ต้องสร้างเกณฑ์มาตรฐานให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ส่วนมากแล้ว พระสงฆ์ไม่มีหลักการในการวางแผนที่ถูกต้อง ยังเป็นแค่เปลือกนอกยังไม่ถึงแก่นแท้ของ วิธีการ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง ระบบอุปถัมภ์ ยังฝังลึกในวงการคณะสงฆ์ จึงทำให้การบริหารจัดการที่สามารถส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงยังคงต้องมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพราะถ้าหากไม่มีพระสงฆ์ผู้ที่มีความรู้ความสามารถจริงในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคตข้างหน้า ถ้าหากว่าการดำเนินการแก้ไขชัดเจน การเผยแผ่ศาสนธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะชัดเจนและสามารถพุทธศาสนิกชนเข้าใจได้อย่างแท้จริงและสามารถพัฒนาพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง

๔) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง พระสงฆ์ควรจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง และควรมีการเชิญชวนญาติโยมทำวัตรสวดมนต์ในทุกวันพระ และจัดปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ ทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความสุขทางด้านจิตใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี หรือถ้าหากว่าสังคมที่เปลี่ยนไปการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริงควรจัดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป คือ เวลาที่พุทธศาสนิกชนสะดวก คือ ในช่วงวันศุกร์ตอนเย็น และวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น ถ้าหากว่าจัดให้มีพิธีกรรมการทำวัตรสวดมนต์ จัดปฏิบัติธรรมแบบนี้เป็นประจำทุกวัดทั่วประเทศจะเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง และพุทธศาสนิกชนจะมีความเข้าใจที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

๕) แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษาเป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี หลักการที่กล่าวมานี้มีทุกที่ที่เป็นวัด แต่สิ่งที่สำคัญ คือ พุทธศาสนิกชนยังไม่เข้าใจในหลักคำสอนที่ถูกต้อง ดังนั้นการพัฒนาทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องมีวิธีการสั่งสอนเป็นแบบเดียวกัน ตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ ๑๐ วัด มีวิธีการสั่งสอน ๑๐ วิธี ทั้งนี้ทั้งนั้น ๑๐ วิธี พระสงฆ์ส่วนมากไม่เข้าใจในหลักการที่แท้จริง ดังนั้นถ้าสามารถเข้าใจในข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

ควรมีการจัดระเบียบให้เป็นแบบเดียวกัน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนไม่สับสนในการพัฒนาทางด้านจิตใจ ถ้าหากเป็นไปได้ควรยึดหลักแก่นแท้ของพระพุทธเจ้าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับพระสงฆ์

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัย พบว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะว่า การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ยังไม่มีความชัดเจนในการบริหารจัดการทั้งนี้การดำเนินการยังขาดความเข้าใจที่ชัดเจนแบบแผนในการดำเนินการยังไม่มีความชัดเจน และไม่มีหลักการและข้อปฏิบัติดำเนินการที่แน่นอนใกล้เคียงกับงานวิจัยของ จิตนา จำบุญ ได้ทำการศึกษาความคิดเห็นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลต่อภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ในเขตอำเภอตอนจาน จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ๑) ความคิดเห็นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลต่อภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านบุคลิกภาพ รองลงมาคือ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านทักษะความรู้ความสามารถในการบริหารงาน ด้านความเป็นผู้นำ และด้านคุณธรรมจริยธรรม ๒) ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลต่อภาวะผู้นำของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลจำแนกตามสถานภาพการดำรงตำแหน่งแตกต่างกัน พบว่า โดยรวมและรายด้านมีความคิดเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ และ ๓) ข้อเสนอแนะของบุคลากรองค์การบริหารส่วนตำบลต่อภาวะผู้นำ เห็นว่านายกองค์การบริหารส่วนตำบลควร เป็นผู้นำทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก ให้ความไว้วางใจต่อผู้ใต้บังคับบัญชาทุกระดับ มีการกำหนดวิสัยทัศน์ให้ชัดเจน ปฏิบัติงานอย่างเปิดเผยตรวจสอบได้ ปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างจริงใจ ยึดหลักศาสนาในการปฏิบัติงาน สร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และสร้างทีมงานที่มั่นคงในการทำงาน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยได้แนวทางในการพัฒนาที่ใช้เป็นข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย/เชิงปฏิบัติการ และใช้ในการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

๑. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑.๑ พระสงฆ์ควรมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการศึกษาค้นคว้าของประชาชนในชุมชนและพัฒนาทางด้านจิตวิญญาณให้ดีขึ้นกับเยาวชน

๑.๒. พระสงฆ์ควรเป็นวิทยากรอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน อย่างจริงจังจึงเพื่อเป็นการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าถึงประชาชนได้อย่างแท้จริง

๑.๓ พระสงฆ์ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน เพื่อช่วยพัฒนาทางด้านจิตใจของประชาชนให้ดียิ่งขึ้น

๑.๔ พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นการขัดเกลาจิตใจและสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นภายในจิตใจของประชาชน

๒. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๒.๑ พระสงฆ์ควรจัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมภายในวัด ให้เป็นระบบและจัดการอย่างมีระบบและแบบแผนสู่การเผยแผ่ที่ยั่งยืนต่อไป

๒.๒ พระสงฆ์ควรใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม เพื่อเชิญชวนญาติโยมเข้าวัดปฏิบัติธรรมตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

๒.๓ พระสงฆ์ควรเป็นวิทยากรบรรยายตามโรงเรียนในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เพื่อเผยแผ่หลักธรรมให้กับนักเรียนให้เข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๑.

ประยุทธ์ ปยุตโต. บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน. สยามสมาคม, ๒๕๒๗.

ไพฑูริย์ เสียงก้อง. รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๕๒. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๒.

มานิช ตัณวนิชย์. บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และคณะศึกษาศาสตร์มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๒๙.

สุทธิวงศ์ พงศ์ไพฑูริย์. บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้, ในของดีวัดมัชฌิมาวาส สงขลา. สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒.

ออนไลน์ <http://wikipedia.org/wiki/กลุ่มจังหวัด> สืบค้นเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

ภาคผนวก ข

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ของการเสริมสร้างความ
เข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

การมีส่วนร่วมด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน
ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธรศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรม
แก่เยาวชนร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัดและดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อ
ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

การมีส่วนร่วมด้านการสาธารณสงเคราะห์

พระสงฆ์จัดการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและ
ให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการ
อนุเคราะห์พระสงฆ์ในอยู่ในวัดกันดารและขาดแคลนปัจจัย ๕

การมีส่วนร่วมด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม

พระสงฆ์จัดกิจกรรมแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และ
จัดมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับองค์กรและจัด
กิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

การมีส่วนร่วมด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

พระสงฆ์สนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธี
หรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง เพราะเกิดจากการ
ปฏิบัติทางด้านศาสนพิธีที่ไม่ถูกต้องต้องทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

การมีส่วนร่วมด้านการพัฒนาจิตใจ

พระสงฆ์ดำเนินการจัดการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและ
เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต
และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มี
คุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี

ภาคผนวก ค

ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ

**ตารางเปรียบเทียบวัตถุประสงค์ กิจกรรมที่วางแผนไว้
และกิจกรรมที่ได้ดำเนินการมาและผลที่ได้รับของโครงการ**

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
ด้าน การศึกษา สงเคราะห์	พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้น การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก และเยาวชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและ จริยธรรมแก่เยาวชนร่วมจัดตั้งศูนย์ อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัดและ ดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อ ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม	ข้อที่ ๑ ๒ ๓	พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถ พัฒนาการจัดการศึกษาที่เน้น การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน จะ เป็นการ พัฒนา ประเทศชาติได้อย่างแท้จริง มีการปฏิบัติที่เป็นเอกภาพ ในการดำเนินการให้พระสงฆ์ มีบทบาทและให้พระสงฆ์ฝึก และเรียนรู้ในการปฏิบัติที่ ถูกต้องเพื่อนำมาเผยแพร่แก่ พุทธศาสนิกชนได้ถูกวิธี และ สิ่งที่สำคัญส่งเสริมให้มีการ จัดตั้งโรงเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยทำด้วยจิตวิญญานที่ ต้องการเผยแพร่ พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นสิ่งที่ช่วยในการเป็น แบบอย่างแท้จริงให้กับ พุทธศาสนิกชน และสามารถ นำหลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาไปใช้ใน ชีวิตประจำวันได้อย่าง แท้จริง

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลุ วัตถุประสงค์	โดยทำให้
ด้านการสาธารณสงเคราะห์	พระสงฆ์จัดการอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการอนุเคราะห์พระสงฆ์ในอยู่ในวัดกัณธารและขาดแคลนปัจจัย ๔	ข้อที่ ๑ ๒ ๓	พระสงฆ์จัดการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล สิ่ง สร้างรูปแบบปฏิบัติที่ทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญาณที่เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์เป็นประโยชน์ในการเผยแผ่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีวิธีการในการเผยแผ่ที่ถูกต้อง เพราะสาธารณสงเคราะห์ก็เป็นสิ่งสำคัญให้ความสำคัญกับทุกสิ่ง มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ
ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม	พระสงฆ์จัดกิจกรรมแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และจัดมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับองค์กรและจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	ข้อที่ ๑ ๒ ๓	พระสงฆ์มีบทบาทในการแสดงหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก มีวิธีการในการอบรมให้แก่พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง โดยการสร้างเกณฑ์มาตรฐานให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง
ด้านการส่งเสริม	พระสงฆ์สนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณี และให้คำปรึกษาแก่	ข้อที่ ๑ ๒ ๓	พระสงฆ์เพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณี

กิจกรรม	ผลที่ได้รับ	บรรลु วัตถุประสงค์	โดยทำให้
ศิลปวัฒนธรรม	ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง เพราะเกิดจากการปฏิบัติทางด้านศาสนพิธีที่ไม่ถูกต้องต้องทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง		และให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ จัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง มีการเชิญชวนญาติโยมทำวัตรสวดมนต์ในทุกวันพระ และจัดปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ ทั่วประเทศ
ด้านการพัฒนาจิตใจ	พระสงฆ์ดำเนินการจัดการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี	ข้อที่ ๑ ๒ ๓	พระสงฆ์จัดให้มีการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกวิธี การจัดระเบียบให้เป็นแบบเดียวกัน

แบบสอบถาม

เรื่อง บทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบน

ตอนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานบางประการของผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ ลงใน () ที่ตรงกับความเป็นจริงของท่านเพียงคำตอบเดียว

๑. เพศ

() ๑. ชาย

() ๒. หญิง

๑. อายุ

() ๑. ๒๐-๓๐ ปี

() ๒. ๓๑-๔๐ ปี

() ๓. ๔๑-๕๐ ปี

() ๔. ๕๑-๖๐ ปี

() ๕. ๖๑ ปี ขึ้นไป

๒. ระดับการศึกษา

() ๑. ประถมศึกษา

() ๒. มัธยมศึกษา

() ๓. อนุปริญญา / ปวส.

() ๔. ปริญญาตรี

() ๕. ปริญญาโท

() ๖. ปริญญาเอก

๔. อาชีพ

() ๑. เกษตรกรรม

() ๒. รับราชการ

() ๓. ค้าขาย

() ๔. ธุรกิจส่วนตัว

๕. รายได้ต่อเดือน

() ๑. ต่ำกว่า ๕,๐๐๐

() ๒. ๕,๐๐๑-๑๐,๐๐๐

() ๓. ๑๐,๐๐๑-๑๕,๐๐๐

() ๔. ๑๕,๐๐๑ ขึ้นไป

ตอนที่ ๒ บทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนใน
เขตภาคกลางตอนบน

คำชี้แจง

โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อให้เข้าใจ แล้วพิจารณาออกความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาททั้ง ๕ ด้าน ที่ท่านคิดว่ามีบทบาทในระดับใด แล้วกาเครื่องหมาย / ลงที่เดียวในแต่ละข้อ ที่ตรงกับความรู้สึกของท่านตามความเป็นจริง โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

๕	หมายถึง	ระดับของบทบาท	มากที่สุด
๔	หมายถึง	ระดับของบทบาท	มาก
๓	หมายถึง	ระดับของบทบาท	ปานกลาง
๒	หมายถึง	ระดับของบทบาท	น้อย
๑	หมายถึง	ระดับของบทบาท	น้อยที่สุด

การเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
๑. พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน					
๒. พระสงฆ์ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชน					
๓. พระสงฆ์ร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัด					
๔. พระสงฆ์ดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม					
๕. พระสงฆ์ การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี					
๖. พระสงฆ์การจัดตั้งกองทุนสงเคราะห์เพื่อใช้ในการศึกษาสงเคราะห์แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์					
๗. พระสงฆ์นำเด็กที่ขาดแคลนทุนทรัพย์ตามชนบทเข้ามาบวชเพื่อเรียนต่อในโรงเรียนปริยัติธรรม					
๘. พระสงฆ์บริจาคทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อการศึกษาแก่เด็กทั่วไป					

การเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ทั้งในโรงเรียนของรัฐและเอกชน					
๙. พระสงฆ์มอบอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนและการกีฬาแก่โรงเรียน					
๑๐. พระสงฆ์เข้าไปสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน					
ด้านการสาธารณสุขสงเคราะห์					
๑. พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศล					
๒. พระสงฆ์บริจาคเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ผู้ยากไร้					
๓. พระสงฆ์ให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา					
๔. พระสงฆ์ให้การอนุเคราะห์พระสงฆ์ในอยู่ในวัดกันดารและขาดแคลนปัจจัย ๔					
๕. พระสงฆ์ชักชวนญาติโยมร่วมบริจาคทรัพย์เพื่อการสาธารณสุขสงเคราะห์					
๖. พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีท้องถิ่น					
๗. พระสงฆ์ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื่อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญ หรืองานสาธารณต่าง ๆ					
๘. พระสงฆ์ช่วยเหลือทางราชการจัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด					
๙. พระสงฆ์จัดตั้งห้องสมุดภายในบริเวณวัดสำหรับให้ประชาชนทั่วไปได้ศึกษาค้นคว้า					
๑๐. พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน					
ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม					
๑. พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนชาวบ้านทั้งในวัดและในชุมชนต่าง ๆ					
๒. พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ใน					

การเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
บางโอกาส					
๓. พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาของท่านนอกจากจะแนะนำข้อธรรมะสำหรับการดำเนินชีวิตแล้วยังสอนอุบายทำให้ใจสงบ					
๔. พระสงฆ์มอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ					
๕. พระสงฆ์จัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๖. พระสงฆ์จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวัด					
๗. พระสงฆ์จัดโครงการเข้าค่ายปฏิบัติธรรมตามโรงเรียน					
๘. พระสงฆ์จัดให้มีการฝึกอบรมพระภิกษุ สามเณร ให้เป็นพระนักเทศน์เพื่อที่จะได้เผยแผ่ศาสนาธรรม					
๙. พระสงฆ์จัดตั้งศูนย์ปฏิบัติธรรมภายในวัด					
๑๐. พระสงฆ์การจัดกิจกรรมอบรมคุณธรรมจริยธรรมเพื่อแนะนำสั่งสอนประชาชนเป็นคนดี					
ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม					
๑. พระสงฆ์สนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณี					
๒. พระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ					
๓. พระสงฆ์ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ					
๔. พระสงฆ์สนับสนุนการจัดกิจกรรมทางด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาในท้องถิ่น					
๕. พระสงฆ์ให้คำแนะนำเกี่ยวกับการประยุกต์วัฒนธรรมประเพณีที่เห็นว่าเหมาะสมกับการปฏิบัติในสถานการณ์ปัจจุบัน					
๖. พระสงฆ์สนับสนุนการจัดประกวดศิลปะพื้นบ้าน เช่น โปงลาง ผญา สรภัญญะ เป็นต้น					
๗. พระสงฆ์ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและวางแผนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน					

การเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชน	ระดับบทบาท				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๘. พระสงฆ์เข้าร่วมโครงการที่เกี่ยวกับศิลป วัฒนธรรมที่ทางบ้านเมืองหือชุมชนจัดขึ้นทุกครั้ง					
๙. พระสงฆ์การใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม					
๑๐. พระสงฆ์มีความสนใจในการแสวงหาความรู้ในด้านศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกของชาติ					
ด้านการพัฒนาจิตใจ					
๑. พระสงฆ์จัดกิจกรรมให้ญาติโยมรักษาศีลอุโบสถทุกวันพระในช่วงระยะเวลาเข้าพรรษา					
๒. พระสงฆ์จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ					
๓. พระสงฆ์การบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้าน					
๔. พระสงฆ์เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต					
๕. พระสงฆ์จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา					
๖. พระสงฆ์ เป็นวิทยากรอบรมสามเณรภาคฤดูร้อน					
๗. พระสงฆ์เป็นวิทยากรบรรยายตามโรงเรียนในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา					
๘. พระสงฆ์ให้คำปรึกษาทั้งปัญหาด้านจิตใจและปัญหาการดำเนินชีวิตให้แก่ชาวบ้าน					
๙. พระสงฆ์การจัดกิจกรรมเพื่อสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเข้าวัดเพื่อศึกษาและปฏิบัติธรรม					
๑๐. พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ					

ขอขอบคุณทุกท่านที่กรุณาสละเวลาตอบปัญหาการวิจัยจนแล้วเสร็จ

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง บทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำ
ต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

ตอนที่ ๑

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
อาชีพผู้ให้สัมภาษณ์.....
ที่อยู่ผู้ให้สัมภาษณ์.....
วันเดือนปี ที่ให้สัมภาษณ์.....

คำชี้แจง โปรดอ่านข้อความแต่ละข้อให้เข้าใจ แล้วพิจารณาออกความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาททั้ง ๕
ด้าน ที่ตรงกับความรู้สึกของท่านตามความเป็นจริง

๑. ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

๒. ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

๓. ด้านการเผยแพร่ศาสนาธรรม

ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

๔. ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

๕ ด้านการพัฒนาจิตใจ

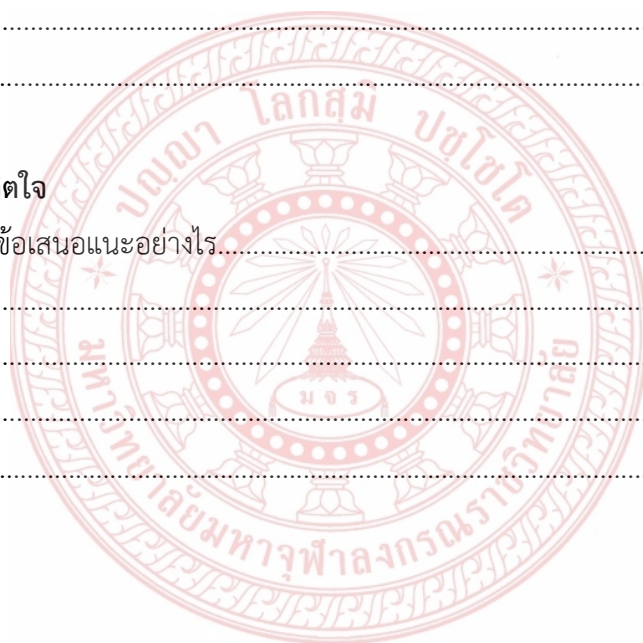
ท่านมีข้อเสนอแนะอย่างไร.....

.....

.....

.....

.....

ภาคผนวก จ
รูปแบบการจัดทำรายงานวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน
๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน
๓. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งมีขอบเขตการวิจัยดังนี้

๑. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยกำหนดเขตพื้นที่เฉพาะ วัด ชุมชน ที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน

๒. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๒.๑ ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ได้แก่ จังหวัดนนทบุรี พระนครศรีอยุธยา ปทุมธานี อ่างทอง สระบุรี ลพบุรี สิงห์บุรี และชัยนาท ประชากร จำนวนทั้งหมด ๔,๖๐๘,๔๐๕ คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, ๒๕๕๘)

๒.๒ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน กำหนดจากสูตร โดยใช้ตารางเครซีและมอร์แกน (R.V. Krejcie and D.W. Morgan) อ้างถึงใน ทิพยา กิจวิจารณ์ (๒๕๕๙) ได้กลุ่มอย่างจำนวน ๔๐๐ คน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากโครงการ

๑. ได้ทราบถึงบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน
๒. ได้ทราบถึงเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

๓. ได้ทราบถึงข้อเสนอแนะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนา

๔. ได้ทราบถึงแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

แนวทางในการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๑. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถพัฒนาจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง แต่การจัดระบบของพระสงฆ์ยังไม่เป็นระบบที่ได้มาตรฐาน อาจเป็นเพราะงบประมาณในการดำเนินการกับสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงทำให้การดำเนินงานขาดช่วง และไม่มีการปฏิบัติที่ดีเพียงพอ ดังนั้น ควรมีการปฏิบัติที่เป็นเอกภาพในการดำเนินการให้พระสงฆ์มีบทบาทและให้พระสงฆ์ฝึกและเรียนรู้ในการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อนำมาเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชนได้ถูกวิธี และสิ่งที่สำคัญพระสงฆ์ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยทำด้วยจิตวิญญานที่ต้องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะส่วนมากทำเพื่อ ลาภ ยศ อำนาจ ที่ตนจะได้รับ แต่ถ้าหากว่าพระสงฆ์ที่สิ่งเหล่านี้ด้วยจิตวิญญานของผู้ที่มีจิตใจที่เผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้จะเป็นที่ช่วยในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชน และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

๒. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ถ้าพระสงฆ์จัดการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่บุคคลหมู่มาก สิ่งี่สร้างรูปแบบปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญานที่เกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ได้นั้น พระสงฆ์ต้องผ่านการเรียนรู้ในด้านนั้นๆ ดังนั้นแล้ว ถ้าการปกครองของคณะสงฆ์สามารถจัดระเบียบในการอบรมและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องได้อย่างแท้จริง จะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีวิธีการในการเผยแผ่ที่ถูกต้อง เพราะสาธารณสงเคราะห์ก็เป็นสิ่งที่สำคัญ เพราะเนื่องจากว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในสังคม พระสงฆ์มีความแตกต่างกัน และการบริหารจัดการจะแตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าวัดที่ส่งเสริมสาธารณสงเคราะห์ให้กับบุคคลอื่นให้ความสำคัญกับทุกสิ่ง มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ วัดเหล่านั้นจะเป็นวัดที่มีการพัฒนาได้เป็น

อย่างดี แต่ถ้าหากว่าวัดที่มีการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีการวางแผนในการดำเนินการ วัดเหล่านั้นจะไม่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้น หากมหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความสามารถในการดำเนินการพัฒนาได้อย่างทั่วถึง จะเป็นประโยชน์แก่การบริหารจัดการพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดีและเป็นระบบแบบแผนที่ชัดเจน

๓. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์มีบทบาทในการแสดงหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แต่แท้ที่จริงแล้วพระสงฆ์ส่วนมากรู้ซึ่งถึงหลักธรรมไม่เป็นจริง บางครั้งเป็นการพูดโดยไม่มีหลักพุทธศาสนาที่แท้จริงมาเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน หากสามารถมีวิธีการในการอบรมให้แก่พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริงจะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น พระสงฆ์ต้องสร้างเกณฑ์มาตรฐานให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ส่วนมากแล้ว พระสงฆ์ไม่มีหลักการในการวางแผนที่ถูกต้อง ยังเป็นแค่เปลือกนอกยังไม่ถึงแก่นแท้ของ วิธีการ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง ระบบอุปถัมภ์ ยังฝังลึกในวงการคณะสงฆ์ จึงทำให้การบริหารจัดการที่สามารถส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงยังคงต้องมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพราะถ้าหากไม่มีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถจริงในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคตข้างหน้า ถ้าหากว่าการดำเนินการแก้ไขชัดเจน การเผยแผ่ศาสนาธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะชัดเจนและสามารถพุทธศาสนิกชนเข้าใจได้อย่างแท้จริงและสามารถพัฒนาพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง

๔. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนาพิธีได้ถูกต้อง พระสงฆ์ควรจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง และควรมีการเชิญชวนญาติโยมทำวัตรสวดมนต์ในทุกวันพระ และจัดปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ ทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความสุขทางด้านจิตใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี หรือถ้าหากว่าสังคมที่เปลี่ยนไปการส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริงควรจัดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป คือ เวลาที่พุทธศาสนิกชนสะดวก คือ ในช่วงวันศุกร์ตอนเย็น และวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น ถ้าหากว่าจัดให้มีพิธีกรรมการทำวัตรสวดมนต์ จัดปฏิบัติธรรมแบบนี้เป็นประจำทุกวัดทั่วประเทศจะเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง

และพุทธศาสนิกชนจะมีความเข้าใจที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

๕. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง หลักการที่กล่าวมานี้มีทุกที่ที่เป็นวัด แต่สิ่งที่สำคัญ คือ พุทธศาสนิกชนยังไม่เข้าใจในหลักคำสอนที่ถูกต้อง ดังนั้นการพัฒนาทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องมีวิธีการสั่งสอนเป็นแบบเดียวกัน ตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ ๑๐ วัด มีวิธีการสั่งสอน ๑๐ วิธี ทั้งนี้ทั้งนั้น ๑๐ วิธี พระสงฆ์ส่วนมากไม่เข้าใจในหลักการที่แท้จริง ดังนั้นถ้าสามารถเข้าใจในข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ควรมีการจัดระเบียบให้เป็นแบบเดียวกัน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนไม่สับสนในการพัฒนาทางด้านจิตใจ ถ้าหากเป็นไปได้ควรยึดหลักแก่นแท้ของพระพุทธเจ้าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับพระสงฆ์

ผลสำเร็จและความคุ้มค่าของการวิจัยที่คาดว่าจะได้รับ

๖ เดือนที่ ๑

๑. ได้ข้อมูลพื้นฐานและข้อมูลความรู้เกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์
๒. ได้แนวคิด องค์ความรู้ และสาระสำคัญของแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ (โดยภาพรวม)
๓. ได้แนวคิดกระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม
๔. ได้แนวทางการเรียนรู้และการปฏิบัติเพื่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย
๕. รายงานความก้าวหน้า

๖ เดือนที่ ๒

๑. ได้ทราบถึงแนวทางจัดการวางแผนการแจกแบบสอบถามของการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ทั้ง ๒๐ แห่ง

๒. ผลลัพธ์ของความรู้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่ช่วยในการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ให้ดีขึ้นต่อไป

๓. เอกสาร/คู่มือแสดงการเชื่อมโยงเกี่ยวกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๔. รายงานฉบับสมบูรณ์

๕. บทความวิจัย

แผนงานของโครงการวิจัย

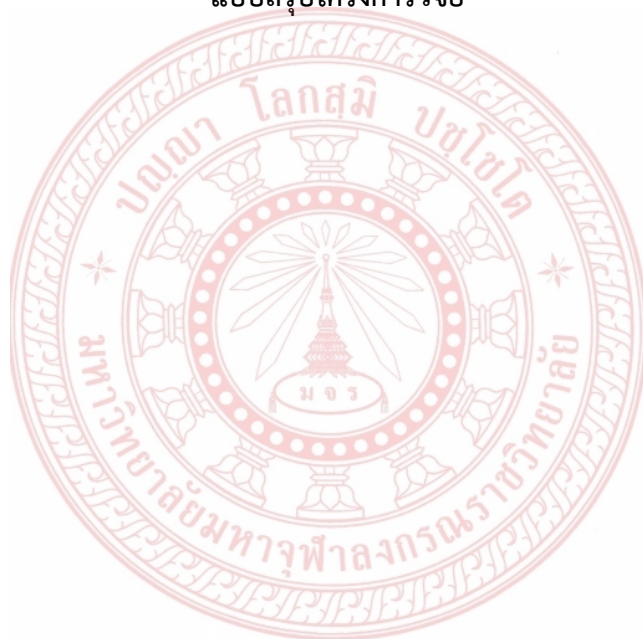
คำถามวิจัย	ระเบียบวิธีการศึกษา	กิจกรรม	ผลคาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
๑. เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน	๑. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิ ๒. สํารวจพื้นที่และข้อมูลพื้นฐาน	๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ/ทุติยภูมิจากวัด/องค์กรที่เป็นกรณีศึกษา ๒. สํารวจพื้นที่กรณีศึกษา	๑. ทราบถึงข้อมูลพื้นฐานรูปแบบการเสริมสร้างความเข้มแข็งต่อบริบทชุมชน ๒. ทราบถึงหลักทฤษฎีสู่วิธีการปฏิบัติของพระสงฆ์ที่มีการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน (โดยภาพรวม)	๖ เดือนที่ ๑
๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนา	๑. ศึกษาข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง ๒. เก็บข้อมูลจากรายละเอียดจากแหล่งพื้นที่ ๓. การจัดประชุม	๑. แจกแบบสอบถามจำนวน ๔๐๐ ฉบับ และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ๗ รูป/	๑. ได้ทราบแนวคิดกระบวนการในการดำเนินการวิเคราะห์ประเด็นต่างๆ ของชุมชน ๒. มีแนวทางใน	๖ เดือนที่ ๑

คำถามวิจัย	ระเบียบวิธีการศึกษา	กิจกรรม	ผลคาดว่าจะได้รับ	ระยะเวลา
ชุมชนในเขต ภาคกลาง ตอนบน	กลุ่มย่อย ๔. การวิเคราะห์ ข้อมูล กระบวนการ สื่อสารเกี่ยวกับ ข้อมูลการ เสริมสร้างความ เข้มแข็งของ พระสงฆ์	คน ๒.ประชุมเพื่อ วิเคราะห์ ประเด็นด้าน ต่างๆเกี่ยวกับ บริบทชุมชน	การพัฒนาการ เสริมสร้างความ เข้มแข็งของ พระสงฆ์ โดยที่มี พระสงฆ์เป็นผู้มี บทบาทสำคัญ ในการ ดำเนินการอย่าง เป็นระบบ	
๓. เพื่อหาแนว ทางการ พัฒนาการ เสริมสร้าง ความเข้มแข็ง ตามแนวทาง พระพุทธศาสนา ของพระสงฆ์ ที่เป็นผู้นำต่อ การพัฒนา ชุมชนในเขต ภาคกลาง ตอนบน	๑. เก็บข้อมูลด้วย การสัมภาษณ์ ๒. จัดประชุมกลุ่ม ย่อยเกี่ยวกับ การเสริมสร้าง ความเข้มแข็ง ของพระสงฆ์ จากการ วิเคราะห์บริบท ของชุมชน ๓. การวิเคราะห์ การเสริมสร้าง ความเข้มแข็ง ต่อบริบทของ ชุมชน	๑. สรุปประเด็นที่ สำคัญในการ ปรับใช้การ เสริมสร้างความ เข้มแข็งของ พระสงฆ์ต่อ บริบทชุมชน ๒. จัดประชุมกลุ่ม ย่อยฟังความ คิดเห็นจาก ผู้ทรงคุณวุฒิ ในภาพรวม	๑. ได้แนวทางการ พัฒนาชุมชนสู่ การปฏิบัติได้ อย่างชัดเจน ๒. ผลลัพธ์ของ ความรู้จาก การศึกษา นำไปสู่การ พัฒนาในแหล่ง พื้นที่ของชุมชน ได้อย่างชัดเจน	๖ เดือนที่ ๒

แผนงานและกิจกรรมในรอบ ๑ ปี

แผนงาน/กิจกรรม	รายเดือนที่					
	๒	๔	๖	๘	๑๐	๑๒
๑. ศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ/ทุติยภูมิจากวัด/องค์กรที่เป็นกรณีศึกษา	→					
๒. การสำรวจพื้นที่กรณีศึกษา	→					
๓. แจกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง			→			
๕. การจัดประชุมกลุ่มย่อยจากผู้ทรงคุณวุฒิผู้เกี่ยวข้อง				→		
๖. การประชุมเพื่อสังเคราะห์ลักษณะการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ต่อชุมชน				→		
๙. สรุป วิเคราะห์ นำเสนอรายงานการวิจัย					→	
๑๐. บทความวิจัย						→

ภาคผนวก ฉ
แบบสรุปโครงการวิจัย

แบบสรุปโครงการวิจัย
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สัญญาเลขที่ MCU RS

ชื่อโครงการ การมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการจัดการแหล่งโบราณคดีในสังกัดสำนักศิลปากรที่ ๙
 หัวหน้าโครงการ ร.ต.ดร.วสันต์ ศรีสอาด
 โทร.

ความเป็นมาและความสำคัญ

ประเทศไทยได้รับอารยธรรมตะวันตก ชาวไทยได้พัฒนาประเทศไปสู่สังคมที่เจริญขึ้นกว่าเดิม การพัฒนาดังกล่าวก็ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะยังมีปัญหาด้านการพัฒนาบุคคล การพัฒนาชุมชน การพัฒนาประเทศจะสามารถดำเนินต่อไปได้ด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้น ย่อมจะขึ้นอยู่กับลักษณะต่างๆ ของประชากรในประเทศนั้นๆ ด้วย ดังนั้น จึงจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาบุคคลให้มีสังคมและให้บุคคลเหล่านั้นอยู่รอดในสังคมได้ โดยกล่าวได้อีกนัยหนึ่งว่าการพัฒนาบุคคลถือว่าเป็นส่วนที่จะนำไปสู่การพัฒนาสังคม เพราะสังคมปัจจุบันประกอบด้วย บุคคลหลายๆ คนรวมไปถึงกลุ่มทางสังคมเมื่อพัฒนาให้บุคคลเหล่านั้นมีคุณภาพที่ดีก็จะเป็นพลังสำคัญในการพัฒนาตนเอง และสังคมต่อไป ในการที่จะช่วยให้สังคมนำไปสู่การพัฒนาการที่ได้ผลดีขึ้นนั้น ในการพัฒนาสังคมหรือพัฒนาบุคคล หลักของพระพุทธศาสนามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดทางด้านการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสังคม เพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงการใช้ธรรมะที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคมได้เป็นอย่างดีที่สอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจที่เป็นธรรม เป็นต้น

ประเทศไทยมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๙ ได้กล่าวว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก^๗ ประชาชนชาวไทยส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาประมาณร้อยละ ๙๕ และสถาบันศาสนาเป็นระบบย่อยของสังคมไทย ที่มีวัดเป็นศาสนสถาน มีพระสงฆ์เป็นศาสนบุคคลที่จะทำให้พระพุทธศาสนาช่วยในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติอย่างสำคัญยิ่ง^๘

^๗ กรมการศาสนา, รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๑), หน้า ๔

^๘ ไพบุลย์ เสี่ยงก้อง , รายงานการศาสนา ประจำปี ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒) หน้า ๕๗

ในพื้นที่จังหวัดภาคกลางตอนบน ประกอบไปด้วย จังหวัดชัยนาท จังหวัดนนทบุรี จังหวัดปทุมธานี จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดลพบุรี จังหวัดสิงห์บุรี และจังหวัดนครนายกโดยจังหวัดลพบุรีเป็นศูนย์ปฏิบัติการของกลุ่มจังหวัด^๙ วัดและพระสงฆ์มีบทบาทเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ของชาวบ้าน ซึ่งถือเป็นวิถีชีวิตของสังคมไทยมาตลอดเป็นเวลาหลายร้อยปี แต่ละหมู่บ้านต้องมีวัดประจำหมู่บ้านของตนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งต่างมีความรู้สึกว่าวัดเป็นสมบัติของส่วนรวมและเป็นศูนย์กลางหลายอย่างของสังคมในหมู่บ้านดังนี้^{๑๐}

๑.เป็นสถานที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน รวมทั้งให้บริการด้านพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องของทุกคนในระยะเวลาของการดำเนินชีวิต

๒.เป็นสถานศึกษาเล่าเรียนศิลปะวิชาต่างๆ ของคนในหมู่บ้าน

๓.เป็นศูนย์กลางรวบรวมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นและประจำชาติ

๔.เป็นสถานพยาบาลบำบัดรักษาโรคภัยและช่วยคลายทุกข์ทางใจ

๕.เป็นศูนย์กลางการนัดพบระหว่างผู้ปกครองกับลูกบ้าน จะมาพบปะงานราชการหรืองานที่เกี่ยวข้องกับผู้คนในชุมชน

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาในประเทศไทย สัญลักษณ์ที่แสดงถึงความเป็นตัวแทนของพระพุทธศาสนานอกจากจะมีพระธรรม เป็นคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ยังมีวัดและพระสงฆ์อีกความสัมพันธ์ระหว่างวัด พระสงฆ์กับประชาชน วัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ถือเป็นผู้นำทางด้านจิตใจของประชาชน ที่ประชาชนให้ความเคารพ เชื่อถือ ศรัทธา และความร่วมมือ โดยพระสงฆ์มีบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน เป็นผู้นำทางด้านจิตใจของชาวชุมชนในท้องถิ่นนั้น เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและมีส่วนร่วมที่สำคัญในการพัฒนาท้องถิ่นชุมชนนอกจากช่วยให้เกิดความสามัคคี ความเป็นระเบียบเรียบร้อย การประพฤติศีลธรรมในสังคมหากรู้จักดำเนินการให้ดีแล้ว พระสงฆ์นั้นเองที่จะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิถีทางที่เหมาะสมและมีหลักเกณฑ์โดยความเคารพนับถือ และเชื่อฟังก็เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจ และเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย^{๑๑}

แต่ในสังคมไทยปัจจุบัน เนื่องจากสถาบันอื่นๆ เข้ามาทำหน้าที่แทนบทบาทต่างๆ ทำให้วัด

^๙ ออนไลน์ <http://wikipedia.org/wiki/กลุ่มจังหวัด> สืบค้นเมื่อ ๒๑ สิงหาคม ๒๕๖๐

^{๑๐} มาโนช ตัณวนิชย์, บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาสังคมชนบทในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ,สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น,๒๕๒๙,หน้า ๓๘

^{๑๑} ประยุทธ์ ปยุตโต,บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมปัจจุบัน,(สยามสมาคม,๒๕๒๓),หน้า ๔๓.

และพระสงฆ์มีส่วนช่วยสังคมน้อยลง เช่น มีโรงเรียนทำหน้าที่สอนกุลบุตรแทนวัด มีโรงพยาบาลรักษาคนป่วยแทนวัด มีโรงมหรสพที่ให้ความบันเทิงซึ่งไม่จำกัดฤดูกาลแทนวัด มีเครื่องจักรกลผ่อนแรงจนเป็นเหตุให้การพึ่งพาอาศัยแรงเพื่อนบ้านหมดความจำเป็น สิ่งเหล่านี้เริ่มทำให้คนห่างวัดมากขึ้น^{๑๒}

จากสภาพการณ์และปัญหาที่เกิดขึ้นดังกล่าว จึงเป็นสิ่งที่น่าศึกษาว่าในความคิดเห็นของพระสงฆ์กับผู้นำชุมชน ได้มองบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ในจังหวัดภาคกลางตอนบน ในการพัฒนาชุมชนอย่างไร ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย และผลการศึกษาเรื่องนี้จะช่วยทำให้ทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในเขตจังหวัดภาคกลางตอนบน ที่จะเป็นสิ่งช่วยกระตุ้นหรือช่วยให้เกิดความตระหนักในการฟื้นฟูบทบาทและการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ดังกล่าว ที่จะช่วยให้ประชาชนเกิดความศรัทธา ยึดมั่นในพระพุทธศาสนาเป็นผลดีต่อการพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

๑. เพื่อศึกษาบทบาทต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน
๒. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน
๓. เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการเสริมสร้างความเข้มแข็งตามแนวทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบน

ผลการวิจัย

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.01$) และรายด้าน มีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ และปานกลาง ๔ ข้อ คือ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมาคือ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ($\bar{X} = 3.00$) ตามด้วย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม ($\bar{X} = 2.93$) ส่วนด้านที่มีค่าเฉลี่ยปฏิบัติต่ำสุดคือ ด้านการพัฒนาจิตใจ ($\bar{X} = 2.67$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ดังต่อไปนี้

๑.๑ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.08$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๘ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์นำเด็กที่ขาดแคลนทุน

^{๑๒} สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์, บทบาทของวัดที่เคยมีและพึงมีต่อสังคมภาคใต้, ในของตีพิมพ์มติมหาวาส สงขลา, (สงขลา : มงคลการพิมพ์, ๒๕๒๒), หน้า ๗๓.

ทรัพย์ตามชนบทเข้ามาบวชเพื่อเรียนต่อในโรงเรียนปริยัติธรรม ($\bar{X} = 3.70$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ การมอบทุนการศึกษาให้แก่เด็กที่เรียนดีแต่ขาดแคลนทุนทรัพย์เป็นประจำทุกปี ($\bar{X} = 3.47$) ตามด้วย พระสงฆ์เข้าไปสอนคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน ($\bar{X} = 3.38$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์มอบอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนและการกีฬาแก่โรงเรียน ($\bar{X} = 2.74$)

๑.๒ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการสาธารณสงเคราะห์** โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.43$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๕ ข้อ ปานกลาง ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์อำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการบำเพ็ญกุศลตามประเพณีท้องถิ่น ($\bar{X} = 4.19$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ช่วยเหลือทางราชการ จัดกิจกรรมป้องกันและรักษาผู้ติดยาเสพติด ($\bar{X} = 3.76$) ตามด้วย พระสงฆ์ให้ชาวบ้านได้ยืมสิ่งของต่าง ๆ ภายในวัด เช่น โต๊ะ เก้าอี้ ถ้วยชาม เสื่อ เป็นต้น เพื่อใช้ในการทำบุญ หรืองานสาธารณต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.69$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เป็นผู้นำในการสร้างสาธารณประโยชน์ให้กับชุมชน ($\bar{X} = 2.62$)

๑.๓ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.93$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๒ ข้อ ปานกลาง ๖ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาสั่งสอนชาวบ้านทั้งในวัดและในชุมชนต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.70$) รองลงมาคือ พระสงฆ์จัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะในวัด ($\bar{X} = 3.42$) ตามด้วย พระสงฆ์แสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์ในบางโอกาส ($\bar{X} = 3.28$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์มอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ ($\bar{X} = 2.13$)

๑.๔ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.91$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๗ ข้อ และน้อย ๒ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ ($\bar{X} = 3.43$) รองลงมาคือ พระสงฆ์ให้ความรู้แก่ประชาชนเพื่อให้รู้จักคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของชาติ ($\bar{X} = 3.30$) ตามด้วย พระสงฆ์ส่งเสริมให้เยาวชนในท้องถิ่นได้เข้าใจถึงความสำคัญของศิลปวัฒนธรรมและวางแผนในมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของบรรพชน ($\bar{X} = 3.22$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์ใช้สถานที่ของวัดจัดแสดงนิทรรศการที่เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม ($\bar{X} = 2.45$)

๑.๕ การเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน **ด้านการพัฒนาจิตใจ** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.67$) และรายข้อมีการปฏิบัติในระดับมาก ๑ ข้อ ปานกลาง ๔ ข้อ และน้อย ๕ ข้อ ข้อที่มีค่าเฉลี่ยการปฏิบัติสูงสุดคือ พระสงฆ์จัดกิจกรรมการปฏิบัติธรรมเนื่องในวันสำคัญของชาติ เช่น วันพ่อแห่งชาติ วันแม่แห่งชาติ ($\bar{X} = 3.66$) รองลงมาคือ

พระสงฆ์จัดอบรมปฏิบัติธรรมตามสถานศึกษา ($\bar{X} = ๒.๙๔$) ตามด้วย พระสงฆ์เทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต ($\bar{X} = ๒.๘๐$) ส่วนที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ พระสงฆ์เทศนาอบรมประชาชนในชุมชนที่ท่านอาศัยอยู่เป็นประจำ ($\bar{X} = ๒.๒๒$)

๒ ผลการเปรียบเทียบการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย จำแนกตามเพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ต่อเดือน โดยภาพรวมและรายด้านมีการปฏิบัติไม่แตกต่างกัน

๓. ข้อเสนอแนะการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย พบว่า

๓.๑ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสงฆ์ร่วมการจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์เพื่อเป็นแหล่งเผยแผ่พุทธธรรมและจริยธรรมแก่เยาวชนร่วมจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในวัดและดำเนินการอบรมเด็กก่อนเกณฑ์เพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

๓.๒ ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์ควรอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลและให้คำแนะนำแก่ชาวบ้านในการประกอบอาชีพโดยยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการอนุเคราะห์พระสงฆ์ในอยู่ในวัดกันดารและขาดแคลนปัจจัย ๔

๓.๓ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์ควรแสดงพระธรรมเทศนาทางสถานีวิทยุและโทรทัศน์เพิ่มมากขึ้น และจัดมอบหนังสือธรรมะให้แก่องค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับองค์กรและจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

๓.๔ ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนาพิธีได้ถูกต้อง เพราะเกิดจากการปฏิบัติทางด้านศาสนาพิธีที่ไม่ถูกต้องต้องทำให้ชาวบ้านไม่เข้าใจขั้นตอนและข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง

๓.๕ ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้อย่างถูกต้อง

การนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์

แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย

๑. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการศึกษาสงเคราะห์

พระสงฆ์ส่วนใหญ่จะสามารถพัฒนาจัดการศึกษาที่เน้นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน จะเป็นการพัฒนาประเทศชาติได้อย่างแท้จริง แต่การจัดระบบของพระสงฆ์ยังไม่เป็นระบบที่ได้มาตรฐาน อาจเป็นเพราะงบประมาณในการดำเนินการกับสิ่งเหล่านี้ไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน จึงทำให้การดำเนินงานขาดช่วง และไม่มีการปฏิบัติที่ดีเพียงพอ ดังนั้น ควรมีการปฏิบัติที่เป็นเอกภาพในการดำเนินการให้พราสงฆ์มีบทบาทและให้พระสงฆ์ฝึกและเรียนรู้ในการปฏิบัติที่ถูกต้องเพื่อนำมาเผยแพร่แก่พุทธศาสนิกชนได้ถูกต้อง และสิ่งที่สำคัญพระสงฆ์ควรส่งเสริมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ โดยทำด้วยจิตวิญญาณที่ต้องการเผยแพร่พระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เพราะส่วนมากทำเพื่อ ลาภ ยศ อำนาจ ที่ตนจะได้รับ แต่ถ้าหากว่าพระสงฆ์ที่สิ่งเหล่านี้ด้วยจิตวิญญาณของผู้ที่มีจิตใจที่เผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริงแล้ว สิ่งเหล่านี้จะเป็นที่ช่วยในการเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับพุทธศาสนิกชน และสามารถนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง

๒. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ถ้าพระสงฆ์จัดการและอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในการใช้วัดเป็นสถานที่บำเพ็ญกุศลจะเป็นสิ่งที่ประโยชน์แก่บุคคลอย่างมาก สิ่งี่สร้างรูปแบบปฏิบัติที่จะทำให้พระสงฆ์มีจิตวิญญาณเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์ได้นั้น พระสงฆ์ต้องผ่านการเรียนรู้ในด้านนั้นๆ ดังนั้นแล้ว ถ้าการปกครองของคณะสงฆ์สามารถจัดระเบียบในการอบรมและวิธีการปฏิบัติที่ถูกต้องได้อย่างแท้จริง จะเป็นประโยชน์ในการเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี และมีวิธีการในการเผยแผ่ที่ถูกต้อง เพราะสาธารณสงเคราะห์ก็สิ่งที่สำคัญ เพราะเนื่องจากว่าทุกอย่างที่เกิดขึ้นภายในสังคม พระสงฆ์มีความแตกต่างกัน และการบริหารจัดการจะแตกต่างกัน จะเห็นได้ว่าวัดที่ส่งเสริมสาธารณสงเคราะห์ให้กับบุคคลอื่นให้ความสำคัญกับทุกสิ่ง มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบ วัดเหล่านั้นจะเป็นวัดที่มีการพัฒนาได้เป็นอย่างดี แต่ถ้าหากว่าวัดที่มีการบริหารจัดการที่ไม่เป็นระบบ ไม่มีการวางแผนในการดำเนินการ วัดเหล่านั้นจะไม่มีการพัฒนาที่ดีขึ้นแต่อย่างใด ดังนั้น หากมหาเถรสมาคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมีความสามารถในการดำเนินการพัฒนาได้อย่างทั่วถึง จะเป็นประโยชน์แก่การบริหารจัดการพระสงฆ์ได้เป็นอย่างดีและเป็นระบบแบบแผนที่ดีเจน

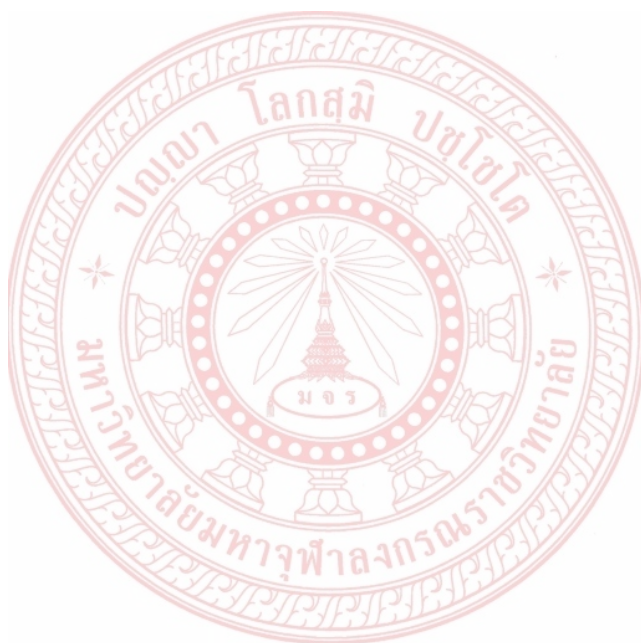
๓. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชนในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์มีบทบาทในการแสดงหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างมาก แต่ที่แท้จริงแล้วพระสงฆ์ส่วนมากรู้ซึ่งถึงหลักธรรมไม่เป็นจริง บางครั้งเป็นการพูดโดยไม่มีหลักพุทธศาสนาที่แท้จริงมาเผยแผ่แก่พุทธศาสนิกชน หากสามารถมีวิธีการในการอบรมให้แก่พระสงฆ์ที่บวชเข้ามาในพระพุทธศาสนาได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง

จะเป็นประโยชน์แก่พุทธศาสนิกชนเป็นอย่างมาก ดังนั้น พระสงฆ์ต้องสร้างเกณฑ์มาตรฐานให้เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ส่วนมากแล้ว พระสงฆ์ไม่มีหลักการในการวางแผนที่ถูกต้อง ยังเป็นแค่เปลือกนอกยังไม่ถึงแก่นแท้ของ วิธีการ และแนวทางแก้ไขปัญหาที่ถูกต้อง ระบบอุปถัมภ์ ยังฝังลึกในวงการคณะสงฆ์ จึงทำให้การบริหารจัดการที่สามารถส่งเสริมพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงยังคงต้องมีการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน เพราะถ้าหากไม่มีพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถจริงในพระพุทธศาสนาแล้ว ก็จะเป็นปัญหาต่อไปในอนาคตข้างหน้า ถ้าหากว่าการดำเนินการแก้ไขชัดเจน การเผยแผ่ศาสนธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็จะชัดเจนและสามารถพุทธศาสนิกชนเข้าใจได้อย่างแท้จริงและสามารถพัฒนาพุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างแท้จริง

๔. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์ควรเพิ่มการสนับสนุนการจัดทำบุญตามประเพณีและให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้านเกี่ยวกับบุญพิธีหรือประเพณีต่าง ๆ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถปฏิบัติตามหลักศาสนพิธีได้ถูกต้อง พระสงฆ์ควรจัดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการจัดอบรมให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจในขั้นตอนต่างๆ ทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง และควรมีการเชิญชวนญาติโยมทำวัตรสวดมนต์ในทุกวันพระ และจัดปฏิบัติธรรมในทุกวันพระ ทั่วประเทศ สิ่งเหล่านี้จะเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความสุขทางด้านจิตใจให้เกิดขึ้นกับพุทธศาสนิกชนได้เป็นอย่างดี หรือถ้าหากว่าสังคมที่เปลี่ยนไป การส่งเสริมจริยธรรมและคุณธรรมให้กับพุทธศาสนิกชนได้อย่างแท้จริงควรจัดให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป คือ เวลาที่พุทธศาสนิกชนสะดวก คือ ในช่วงวันศุกร์ตอนเย็น และวันเสาร์ อาทิตย์ เป็นต้น ถ้าหากว่าจัดให้มีพิธีกรรมการทำวัตรสวดมนต์ จัดปฏิบัติธรรมแบบนี้เป็นประจำทุกวัดทั่วประเทศจะเป็นการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมทางด้านพระพุทธศาสนาได้อย่างแท้จริง และพุทธศาสนิกชนจะมีความเข้าใจที่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ถูกต้องและสามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันและเกิดประโยชน์ได้เป็นอย่างดี

๕. แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำต่อการพัฒนาชุมชน
ในเขตภาคกลางตอนบนของประเทศไทย ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรการบรรยายธรรมะเมื่อมีงานบุญหรืองานประเพณีในหมู่บ้านและเทศนาสั่งสอนให้ชาวบ้านเข้าใจหลักธรรมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ดำเนินชีวิต และจัดอบรมปฏิบัติธรรมตามตามสถานศึกษา เป็นการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนให้มีคุณธรรมในการดำเนินชีวิตและสามารถแก้ไขปัญหาต่างๆ ได้อย่างถูกวิธี หลักการที่กล่าวมานี้ทุกที่ที่เป็นวัด แต่สิ่งที่สำคัญ คือ พุทธศาสนิกชนยังไม่เข้าใจในหลักคำสอนที่ถูกต้อง ดังนั้นการพัฒนาทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน พระสงฆ์ต้องมีวิธีการสั่งสอนเป็นแบบเดียวกัน ตัวอย่างเช่น พระสงฆ์ ๑๐ วัด มีวิธีการสั่งสอน ๑๐ วิธี ทั้งนี้ทั้งนั้น ๑๐ วิธี พระสงฆ์ส่วนมากไม่เข้าใจในหลักการที่แท้จริง ดังนั้นถ้าสามารถเข้าใจในข้อปฏิบัติที่ถูกต้อง ควรมีการจัด

ระเบียบให้เป็นแบบเดียวกัน เพื่อให้พุทธศาสนิกชนไม่สับสนในการพัฒนาทางด้านจิตใจ ถ้าหากเป็นไปได้ควรยึดหลักแก่นแท้ของพระพุทธเจ้าจะเป็นสิ่งที่ดีที่สุดในการส่งเสริมการพัฒนาทางด้านจิตใจให้กับพระสงฆ์

ประวัติผู้วิจัย

๑. หัวหน้าโครงการวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ร.ต.ดร.วสันต์ ศรีสอาด

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Wasan Srisaard

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

๔. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑

ต.โคกสี อ. เมือง จ.ขอนแก่น ๔๐๐๐๐

โทร. ๐๔๓-๒๘๓๕๔๖-๗ ต่อ ๑๐๒ โทรสาร. ๐๔๓-๒๘๓๓๙๙

๕. ประวัติการศึกษา

พ.ศ. ๒๕๔๔ ปริญญาตรี วิทยาศาสตร์บัณฑิต (วท.บ.) สถาบันราชภัฏเทพสตรี

พ.ศ. ๒๕๕๓ ปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม.) ยุทธศาสตร์การพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

พ.ศ. ๒๕๕๗ ปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตรดุษฎีบัณฑิต (รป.ด.)
รัฐประศาสนศาสตร มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์

๖. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ
การบริหารการศึกษาเชิงพุทธระดับอุดมศึกษา

๗. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๗.๑ ผู้อำนวยการแผนงานวิจัย : (ไม่มี)

๗.๒ งานวิจัยที่ทำเสร็จแล้ว :

๑) รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กขององค์การบริหารส่วน
ตำบลหินซ้อ อำเภอกงคอดย จังหวัดสระบุรี เสนองงานประชุมระดับชาติ

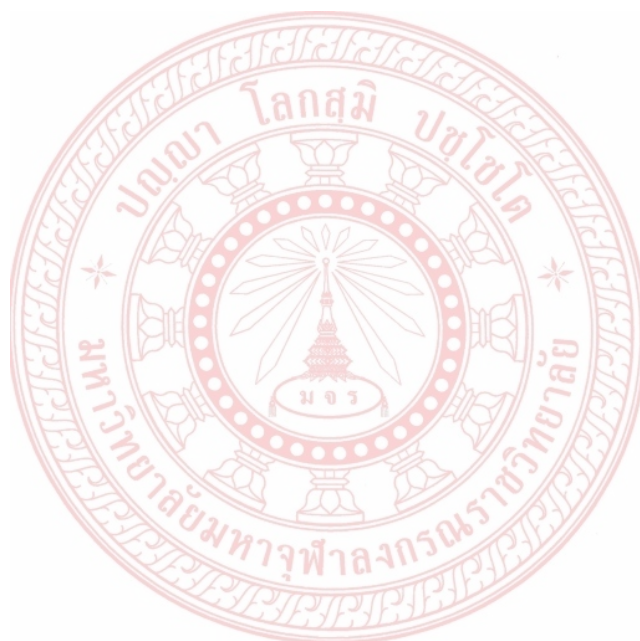
๒) รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการปฏิรูปการปกครองท้องถิ่นของประชาชน
ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เสนองงานประชุมระดับชาติ และ
นานาชาติ

๓) รายงานการวิจัย เรื่อง บทบาทขององค์การบริหารส่วนตำบลในการป้องกัน
และแก้ไขปัญหาเสพติดของเยาวชน กรณีศึกษาองค์การบริหารส่วนตำบล
หนองกุงธนสาร อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น

๗.๓ งานวิจัยร่วมที่ทำเสร็จแล้ว :

- ๑) รายงานการวิจัย เรื่อง แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นในการอนุรักษ์ป่าชุมชน กรณีศึกษาวัดป่าประชาสรรค์ ตำบลหนองสองห้อง อำเภอหนองสองห้อง จังหวัดขอนแก่น เสนองงานประชุมระดับชาติ และนานาชาติ
- ๒) รายงานการวิจัย เรื่อง ธรรมเนียมปฏิบัติของผู้นำท้องถิ่นต่อการบริหารทรัพยากรบุคคล ขององค์การบริหารส่วนตำบลในจังหวัดสระบุรี เสนองงานประชุมระดับชาติ

๗.๔ ผลงานวิจัย-บทความ

๒. ผู้ร่วมวิจัย

๑. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) นายธีรดนัย กัปโก
ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Mr.Teedanai Kapko

๒. เลขหมายบัตรประจำตัวประชาชน

๓. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ขอนแก่น

๔. หน่วยงานและสถานที่อยู่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ๓๐ หมู่ ๑
ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น ๔๐๐๐๐

๕. ประวัติการศึกษา :

ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ (การปกครอง) ปี ๒๕๕๕

ปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐประศาสนศาสตร์ ปี ๒๕๕๘

๖. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยภายในประเทศ : เป็นหัวหน้า

โครงการวิจัย -

๗. งานวิจัย -

- แนวทางการ

๘. บทความทางวิชาการ -

๙. หนังสือ -

